

## Μακεδονικά

Τόμ. 19, Αρ. 1 (1979)



### Ανέκδοτο μητρώο των μαχητών του Μακεδονικού Αγώνα

Κωνστ. Απ. Βακαλόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.451](https://doi.org/10.12681/makedonika.451)

Copyright © 2014, Κωνστ. Απ. Βακαλόπουλος



Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

### Βιβλιογραφική αναφορά:

Βακαλόπουλος Κ. Α. (1979). Ανέκδοτο μητρώο των μαχητών του Μακεδονικού Αγώνα. *Μακεδονικά*, 19(1), 40–92. <https://doi.org/10.12681/makedonika.451>

## ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΜΗΤΡΩΟ ΤΩΝ ΜΑΧΗΤΩΝ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ

Έργαζόμενος για την κατάταξη του αρχείου του Ίδρυματος Μελετών της Χερσονήσου του Αΐμου ανακάλυψα ένα πολύτιμο χειρόγραφο, το οποίο περιέχει πλούσια βιογραφικά στοιχεία για τους σημαντικότερους μακεδονομάχους. Το χειρόγραφο αυτό με τον τίτλο «Ο Μακεδονικός Άγων από τους αρχαιότερους χρόνους μέχρι του 1909 και αγωνιστάι του», γραμμένο σε τετράδιο διαστάσεων 18,5×24, κιτρινωπό από την πολυκαιρία, άποτελεῖται από 67 φύλλα με τις κανονικές οριζόντιες γραμμές. Η ἀρίθμηση ἀρχίζει μετὰ τὸ τρίτο φύλλο καὶ φθάνει ὡς τὴ σελίδα 125. Τὸ χειρόγραφο περιβάλλεται ἀπὸ ἓνα λευκὸ ἐξώφυλλο<sup>1</sup>.

Ὁ συγγραφέας του εἶναι ἀνώνυμος. Ἀπὸ τὴ γραφὴ του ὁμως καὶ τὴν ὀρθογραφικὴ του ἱκανότητα διαπιστώνουμε ὅτι πρόκειται γιὰ σχετικὰ ἐγγράμματο Ἕλληνα, ποὺ ἀγωνίζεται νὰ φανεῖ λόγιος γράφωντας σὲ μιὰ ἄθλια, κακοσύντακτη καὶ ψυχρὴ καθαρεύουσα. Ἄν ἔγραφε στὴ δημοτικὴ, ἀσφαλῶς θὰ λυνόταν ἡ γλῶσσα του καὶ θὰ εἶχε νὰ μᾶς πεῖ πολλὰ καὶ ἐνδιαφέροντα. Ἀπὸ μερικὲς εἰδήσεις, ποὺ μᾶς προσφέρει, φαίνεται ὅτι ἦταν γνώστης τῶν πραγμάτων καὶ ντόπιος κάτοικος τῆς Μακεδονίας. Ἔτσι, μιλώντας γιὰ τὸ μακεδονομάχο Ἀπόστολο Πανόπουλο, γράφει ὅτι στὴν ἀρχὴ ἐργάστηκε ὡς «τροφοδότης τῶν σωμάτων μας», ἔκφραση ποὺ δείχνει, νομίζω, ὅτι ὁ συγγραφέας ἦταν κάποιος ἐπίσημος ἀγωνιστῆς. Ποιὸς ὁμως εἶναι αὐτός, δὲν μπόρεσα τελικὰ νὰ τὸ ξεακριβώσω. Φαίνεται νὰ κατάγεται ἀπὸ τὴ Μακεδονία.

Ὁ περίεργος τίτλος τοῦ χειρογράφου ἐρμηνεύεται ἂν ἐξετάσουμε τὸ περιεχόμενο τοῦ πρώτου μέρους τοῦ κειμένου του: ὁ συγγραφέας ἀνατρέχει γενικότερα ὡς τὴν ἀρχαία ἱστορία τῆς Μακεδονίας καὶ πραγματευόμενος περιληπτικὰ τοὺς διαφόρους σταθμούς της φθάνει ὡς τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνα (σ. 18). Τὸ τμήμα αὐτὸ τῆς ἱστορίας του, ὅπως εἶναι ἐπόμενο, δὲν παρουσιάζει ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρον. Σπουδαιότερες εἶναι οἱ σελίδες 18-23, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἀντίδραση τῶν Ἑλλήνων στὴν προπαγάνδα καὶ στὶς βιαιότητες τῶν Βουλγάρων κοιματζήδων στὴ Μακεδονία. Κατόπιν στὶς σελίδες 23-26 δίνει ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ

1. Θὰ ἤθελα καὶ ἀπὸ ἐδῶ νὰ εὐχαριστήσω τὸν Πρόεδρο τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ΙΜΧΑ κ. Δ. Δελιβάνη, τὸν Διευθυντὴ του κ. Κ. Μητσάκη, καθὼς καὶ τὰ μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ποὺ μοῦ ἔδωσαν τὴν ἄδεια νὰ μελετήσω καὶ νὰ δημοσιεύσω τὸ χειρόγραφο,

Μακεδονικοῦ Ἀγώνα μετὰ τὴν ἄφιξη τοῦ Λάμπρου Κορομηλά ὡς προξένου τῆς Ἑλλάδας στὴ Θεσσαλονίκη. Στὴ συνέχεια παραθέτει μιὰ κατάσταση τῶν Ἑλλήνων προξένων στὶς Σέρρες, Καβάλα, Μοναστήρι καὶ τῶν διαφόρων ἀξιοματικῶν ἢ ὑπαξιοματικῶν, οἱ ὁποῖοι τοποθετήθηκαν στὰ διάφορα ἑλληνικά προξενεῖα ἢ σὲ σχολεῖα ὡς διευθυντές, ἐπιθεωρητές κ.λ.

Ἀπὸ τὴ σελίδα 26 ὁ ἀνώνυμος συγγραφέας προβαίνει στὴ βιογράφηση τῶν πιὸ σημαντικῶν μακεδονομάχων μὲ πρῶτο τὸν Παῦλο Μελά. Ὑστερα ἀπ' αὐτὸν (σ. 28 κ.έ.) βιογραφεῖ, κατ' ἀλφαβητικὴ σειρὰ, 198 ἀρχηγοὺς σωμάτων. Μετὰ τὸν τελευταῖα μνημονεύμενο μακεδονομάχο Ἥλια Χιονάκο, ὁ συγγραφέας θυμῆθηκε καὶ κατέγραψε ἄλλους δύο ὄπλαρχηγοὺς τὸν Κωνσταντῖνο Οἰκονόμου καὶ τὸν Δράγα (Κακουλίδη Γεώργιο ἢ Ἀριστείδη). Ἀνάμεσα στοὺς ἄγνωστους μακεδονομάχους, ποὺ μᾶς γνωρίζει τὸ χειρόγραφο, συγκαταλέγεται καὶ μιὰ Καστοριανὴ γυναίκα, ἡ Εὐτέρπη Ζήσηνα ἀπὸ τῆ συνοικία Ἀπόσκεπο.

Πότε γράφηκε τὸ κείμενο τοῦ χειρογράφου; Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἔχει γραφτεῖ μετὰ τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο καὶ πάντως πρὶν ἀπὸ τὸ 1935, γιὰτὶ ἀναφέρονται ἐν ζῳῇ πρόσωπα, ποὺ πεθάναν μετὰ τὴν τελευταία αὐτῆ χρονολογία.

Ἡ χρονολογία τοῦ καταλόγου αὐτοῦ φαίνεται, ὅταν τὸν ἀντιπαραβάσουμε πρὸς ἄλλα παρόμοια γνωστὰ μητρώα μακεδονομάχων, ποὺ ἄρχισαν νὰ δημοσιεύονται μετὰ τὸ πέρας τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου<sup>1</sup>. Συγκρίνοντας τὶς πληροφορίες, ποὺ μᾶς δίνει ὁ ἀνώνυμος συγγραφέας, πρὸς τὶς ἀντίστοιχες τῶν παραπάνω μητρώων, διαπιστώνουμε ὅτι οἱ πρῶτες εἶναι πολὺ πιὸ πλούσιες καὶ ἐνδιαφέρουσες. Τὸ σπουδαῖο εἶναι ὅτι μέσα σὲ μικρὸ σχετικὰ ἀριθμὸ σελίδων μᾶς δίνονται τὰ σημαντικότερα βιογραφικὰ στοιχεῖα τῶν ἀρχηγῶν τοῦ μακεδονικοῦ ἀγώνα, θετικά καὶ ἀκριβῆ. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο θεώρησα σκόπιμο νὰ δημοσιεύσω μόνον τὸ δεύτερο μέρος τοῦ χειρο-

1 Μητρώα μακεδονομάχων μὲ λεπτομερῆ βιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ καθένα ἀπ' αὐτοὺς βλ. στῆς Ἀγγελοκῆς Β. Μεταλλινοῦ (Π. Τσιώμου), Πάνθεον τῶν Μακεδόνων Ἀγωνιστῶν (1896-1914), Θεσσαλονίκη 1951. Πρβλ. τοῦ Ἀθανασίου Σουλιώτη-Νικολαΐδη, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγών, Ἡ «Ὀργάνωσις Θεσσαλονίκης» 1906-1908 Ἀπομνημονεύματα, Θεσσαλονίκη 1959, σ. 77-89, Παύλου Γύπαρη, Οἱ πρωτοπόροι τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, 1903-1909, Ἀθῆναι 1962, σ. 312-335. Μητρώο Κρητῶν μακεδονομάχων βλ. στὸ Ἀρχεῖο Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος Πηνελόπης Δέλτα, 2. Γεωργίου Δικωνύμου Μακρῆ, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγών (Ἀπομνημονεύματα), Θεσσαλονίκη 1959, σ. 129-144, Π. Γύπαρη, ἔ.α., σ. 297-363. Βιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ ὀρισμένους μακεδονομάχους βλ. στὴ μελέτη τοῦ Γεωργίου Μόδη, Μακεδονικὸς Ἀγών καὶ Μακεδόνες Ἀρχηγοί, Θεσσαλονίκη 1950, σ. 141-319, Γεωργίου Λυριτζῆ, Ἡ Ἑθνικὴ Ἐταιρεία καὶ ἡ δρᾶσις αὐτῆς, Κοζάνη 1970, σ. 22-90, Κώστα Δούφλια, Τὰ δημοτικὰ τραγούδια τοῦ Μακεδονικοῦ νεοαρματολισμοῦ, Συλλογὴ πρώτη, Θεσσαλονίκη 1977.

γράφου, τὸ ὁποῖο φέρει τὸν τίτλο «Ἀγωνισταὶ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος». Οἱ πληροφορίες του δὲν εἶναι βέβαια πάντα ἀκριβεῖς, διότι ἦταν φυσικό, ἐφόσον εἶχε νὰ ἀξιολογήσει ὁ συγγραφέας καὶ νὰ ἀριθμηθεῖ ἓνα τόσο μεγάλο ἀριθμὸ προσώπων, νὰ συγχέει π.χ. κάποτε τὰ μικρὰ τς; ὀνόματα ἢ τὰ ψευδώνυμά τους. Ὁ ἐκδότης τοῦ χειρογράφου προσπάθησε, ὅσον ἦταν δυνατό, νὰ ἐπισημάνει παρόμοια λάθη καὶ νὰ τὰ διορθώσει.

#### ΑΓΩΝΙΣΤΑΙ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ

σ. 23 Ὁ Κορομηλᾶς Λάμπρος διωρίσθη κατὰ πρῶτον ὡς πρόξενος εἰς Φιλιππούπολιν καὶ κατόπιν μετετέθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου ὑπῆρξεν ὁ δημιουργὸς τοῦ παμμεγίστου ἔργου τῆς ὀργανώσεως τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος.

σ. 24 Ὁ Κορομηλᾶς δὲν εὗρισκεν ἀποτελεσματικὸν τὸ ὅτι διὰ πατριωτικῶν λόγων καὶ ἐνθουσιωδῶν ἄρθρων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προπαρασκευασθῇ ἡ κοινὴ γνώμη, ἀλλὰ μόνον με ὀργανωμένην ἀντίδρασιν. Ἀπετάθη πρὸς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, τὸν τότε διάδοχον Κωνσταντῖνον, τὸν ὁποῖον προεκάλεσε ν' ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὸ Ἐθνικὸν ἔργον τῆς διασώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν ὀνομαστικὸν κατάλογον τοῦ πρὸς δρᾶσιν ἐπιτελείου τοῦ ἔργου του, τὸν ὁποῖον κατάλογον ἐνέκρινε ὁ Κωνσταντῖνος.

Εἰς τὸν πίνακα αὐτὸν περιλαμβάνοντο τὰ ὀνόματα τῶν ἐξῆς στελεχῶν ὡς ὀργανωτῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων: Μωραΐτου Μιχαήλ, λοχαγοῦ, μετὸ ψευδώνυμον Κόδρος, Κουρέβελη Σπυρίδωνος, λοχαγοῦ, μετὸ ψευδώνυμον Καλυβάς, Μαζαράκη Κωνσταντῖνου, ὑπολοχαγοῦ, μετὸ ψευδώνυμον Ἀκρίτας, Μηλίου Σπυρίδωνος ἢ Σπυρομήλιου, ὑπομοιράρχου, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Μπούας, Ἐξαδακτύλου Ἀθανασίου, ὑπολοχαγοῦ, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ἀντωνίου, Κακουλίδου Γεωργίου, ὑπολοχαγοῦ, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Δράγας ἢ Ἀριστείδης, Ἀβράσογλου Ἰωάννου ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ἀμβρακιώτης καὶ Κακάβου Δημητρίου, ἀνθυπολοχαγοῦ, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ζώης.

Εἰς τὸ προξενεῖον Θεσσαλονίκης ἐκρατήθησαν:

Ὁ Κουρούκλης Ἀνδρέας, ὑπολοχαγός, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Καλυβάς, Ὁθωναῖος Ἀλέξανδρος, ὑπολοχαγός, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Παλαμίδης, Ταβουλάρης Κυριᾶκος, ἀνθυπολοχαγός, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Κατσανός, Ματραπᾶς Γεωργίου, λοχαγός, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Μαρᾶς ἢ Ματαπᾶς καὶ Μοσχονήσιος Ἀλκιβιάδης, λοχαγός.

Εἰς τὸ προξενεῖον Σερρών ἐτοποθετήθησαν ὡς πρόξενοι:

Ὁ Κουρέβελης Ἀνδρέας, ὑπολοχαγός, (ὡς Καλυβάς), Φλωριάς Δημοσθένης, ὑπολοχαγός, καὶ ὁ Καψαμπέλης Βασίλειος, ὑπίατρος.

Ὡς πρόξενοι Καβάλας διωρίσθησαν:

Ὁ Μαυρομιχάλης Στυλιανός, σημαιοφόρος, καὶ ὁ Τυπάλδος Κωνσταντῖνος, σημαιοφόρος.

Ὡς πρόξενοι Μοναστηρίου διορίσθησαν:

Ὁ Σπηλιάδης Παναγιώτης, λοχαγός, μετὰ τὸ ψευδώνυμον Παρασκευαΐδης.

Ὁ Κοντογούρης Νικόλ., ὑπολοχαγός, μετὰ τὸ ψευδώνυμον Θεοδωρίδης. Ὁ Σαρηγιάννης Π., ἀνθυπολοχαγός, μετὰ τὸ ψευδώνυμον Σάρρος.

Ὡς ἐπιθεωρηταὶ τῶν δημοτικῶν Σχολείων Μακεδονίας:

Ὁ Παπαζαχαρίου Ἄγγελος, καθηγητὴς Γυμνασίου. Ὁ Σάρρος Δημήτριος, καθηγητὴς Γυμνασίου. Ὁ Χατζηκυριακοῦ Γεώργιος, καθηγητὴς Γυμνασίου.

Ὁ σκοπὸς τοῦ διορισμοῦ τῶν ὡς ἐπιθεωρητῶν σχολείων ἦτο διὰ τὰ προπαρασκευάσουν τὸν ἐλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς Μακεδονίας διὰ τὸν δι' ἀνταρτικῶν σωμάτων ἔνοπλον ἀγῶνα πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων. Οὗτοι ἐπεσκεπτόντο πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωριά μετὰ κίνδυνον τῆς ζωῆς τῶν.

Ὡς πράκτορες καὶ ὄργανοι ὑπὸ τὴν ιδιότητα διευθυντῶν σχολείων διορίσθησαν:

Ὁ Τσιρογιάννης Βλάσιος, ὑπολοχαγός, εἰς Στρώμνιτσαν μετὰ τὸ ψευδώνυμον

Νταλής. Ὁ Παπαβασιλείου Δημήτριος, λοχαγός, εἰς τὰ Γιαννιτσὰ μετὰ τὸ ψευδώνυμον Σφέτσιος. Ὁ Κιτάνος Ἀνάργυρος, ιδιώτης, εἰς τὴν Ἔδεσσαν, κατόπιν εἰς Βογδάντσαν Γευγελῆς.

σ. 26 Ὁ Γρηγοριάδης Νεόκοσμος, ἀνθυπολοχαγός, εἰς τὴν Ἔδεσσαν.

Ὁ Παπαϊωάννου Νίκανδρος, ιδιώτης, εἰς Ἀριδαίαν Καρατζόβας.

Ὁ Ἀβράσουλου Κωνσταντῖνος, ιδιώτης, εἰς Γευγελήν.

Ὁ Παπαδόπουλος Κωνσταντῖνος, ὑπαξιωματικός, καὶ ἄλλοι.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προξενικῶν ὑπαλλήλων, ἀρχηγῶν, ὀργανωτῶν, πρακτόρων κ.τ.λ. τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀνέλαβον ἀρχηγίαν ἐνόπλων σωμάτων, οἱ ὁποῖοι διέπρεψαν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο.

Ἀφοῦ ἐκρίθη πλέον ἱκανοποιητικῶς προκεχωρημένη ἡ διοργάνωσις τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος καὶ ἐτακτοποιήθησαν αἱ σχετικαὶ ὑπηρεσίαι, ἀπεφασίσθη ἡ ἀποστολὴ εἰς Μακεδονίαν ἐνόπλων σωμάτων ἀνταρτῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ ὡς ἀρχηγῶν καὶ ὀπλαρχηγῶν καὶ ἐξ ιδιωτῶν γενναίων, τολμηρῶν, καταλλήλων πρὸς τοῦτο.

Μέχρι τῆς ἀποστολῆς ὅμως τῶν ἐν λόγῳ ἐνόπλων ἀνταρτικῶν σωμάτων ἐξ Ἑλλάδος, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς τραγικῆς καταστάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας, ἄνδρες ἐνθουσιώδεις, τολμηροὶ καὶ γενναῖοι ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς Μακεδονίας, ἐξηγέρθησαν καὶ ἀντετάχθησαν ἐνόπλως εἰς τοὺς κομιτατζήδας μετὰ μόνην τὴν ἰδικὴν τῶν δυνάμιν σχηματίζοντες ἔνοπλα σώματα, καὶ ὡς τοιοῦτοι ἀνεφάνησαν οὐκ ὀλίγοι ὡς κατωτέρω ἀναφέρομεν δι' ἕνα ἕκαστον ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει.

Πρώτον άνταρτικόν σῶμα ἐξ Ἑλλάδος εἰς Μακεδονίαν.

σ. 27

Ἵ Παῦλος Μελάς<sup>1</sup>

Ἵ Παῦλος Μελάς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἀρχηγὸς ἑλληνικοῦ άνταρτικοῦ σῶματος, ἀλλὰ καὶ ὁ πρῶτος σπινθῆρ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Μακεδονικοῦ ἽΑγῶνος 1903-1909, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ διὰ προδοσίας θανάτου του ὑπῆρξεν ἡ ἠλεκτρικὴ κινητήριος δύναμις, ἡ ὁποία ἠλέκτρισε τὸν ἀπανταχοῦ τῆς ὑψηλοῦ ἑλληνισμὸν, ὁ ὁποῖος ἐξηγέρθη καὶ ἐκινήθη σύσσωμος κατὰ τῶν αἰμοβόρων κομιτατζήδων.

Τὸ σῶμα τοῦ Παύλου Μελά ἀποτελούμενον ἐκ Μακεδόνων καὶ Κρητῶν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν τῆ ν 7 πρὸς 8 Μαρτίου 1904 μὲ ὑπαρχηγὸν τὸν Εὐθ. Καουδῆν, Δικάνυμον Μακρῆν, Καπετάν Κώτταν ἐκ Ρούλιας (Κατωχωρίου) μὲ ὁδηγὸν τὸν Παῦλον Κύρου ἐκ Ζελοῦβου (ἽΑνταρτικοῦ). Συνειργάσθη καὶ συνεπολέμησε καὶ μὲ τοὺς Καραβαγγέλην, Καραλίβανον, Πύρζαν Νικ. καὶ ἄλλους.

Ἵ Ἄλλ' ὁ πρωτοπόρος αὐτὸς ἀγωνιστῆς τῆς Μακεδονικῆς ἐποποιίας, ἐπέπρωτο νὰ μὴ ἀπολαύσῃ τοὺς καρποὺς τῶν μόχθων του, καθόσον μετὰ ἐννεάμηνον περίπου σκληρὸν ἀγῶνα κατὰ Τούρκων καὶ Βουλγάρων διὰ προδοσίας ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου Μῆτρου Βλάχου ἔπεσαν ἡρωϊκώτατα μαχόμενος εἰς τὴν συμπλοκὴν μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ παρά τὴν Στάτιτσαν τὴν 27 πρὸς τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1904. Μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Παύλου Μελά ἐπικολούθησε ἀθρόα ἔξοδος άνταρτικῶν σωμάτων ἐξ Ἑλλάδος καὶ καταρτισμὸς σωμάτων ἐξ ὅπλαρχηγῶν καὶ ὁπλιτῶν Μακεδόνων δεδοκιμασμένης ἱκανότητος καὶ ἠθικοῦ.

σ. 28

Ἵ Ἄγρας (Τέλλος ἽΑγαπηνός)<sup>2</sup>

Ἵ Καπετάν Ἵ Ἄγρας, ἀνθυπολοχαγὸς τότε, ὡς ἀρχηγὸς άνταρτικοῦ σῶματος ἔδρασε εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν, ὅπου διεξήγαγε πολλὰς μά-

1. Γιά τὸν Παῦλο Μελά βλ. γενικὰ τὶς μονογραφίες τοῦ Α. Θ ω μ α ἱ ἴ δ η, Ἵστορία Παύλου Μελά, ἽΑθῆναι 1909, Ἵ Η λ ἱ α Ι. Μ π α κ ο π ο ὑ λ ο υ, Παῦλος Μελάς. Βιογραφία, ἽΑθῆναι 1939, Ἵ ω ἄ ν. Σ ω τ. Ν ο τ ἄ ρ η, Παῦλος Μελάς, Βιογραφία, Θεσσαλονίκη 1955, Γ. Μ α ρ α β ε λ ἔ α, Παῦλος Μελάς: ἡ ζωὴ, ἡ δράση καὶ ὁ δοξασμένος θάνατος τοῦ πρωτομάρτυρα τῆς Μακεδονικῆς ἐλευθερίας, Θεσσαλονίκη 1959, Ν α τ α λ ἱ α ς Π α ὑ λ ο υ Μ ε λ ἄ, Παῦλος Μελάς: βιογραφία ἀπὸ διηγήσεις, ἀναμνήσεις, γράμματα δικά του καὶ ἄλλων, ἽΑθῆναι 1963. Πρβλ. Γ. Μ ὀ δ η, Ἵ Ο Μακεδονικὸς ἽΑγὼν καὶ ἡ Νεώτερη Μακεδονικὴ Ἵστορία, σ. 221-234.

2. Βλ. τὴ μελέτη τοῦ Θ ε ο δ. Γ ρ η γ. Κ α ν ε λ λ ο π ο ὑ λ ο υ, Καπετάν Ἵ Ἄγρας. Τέλλος ἽΑγαπηνός ἔθνομάρτυρας (1880-1907). Εἰσαγωγή στὸν Μακεδονικὸν ἽΑγῶνα. ἽΑθῆναι 1952. Πρβλ. D o u g l a s D a k i n, The Greek Struggle in Macedonia 1897-1913, Thessaloniki 1966 σ. 142, 207, 279, Γ ε ω ρ γ ἱ ο υ Μ ὀ δ η, Ἵ Ο Μακεδονικὸς ἽΑγὼν καὶ ἡ Νεώτερη Μακεδονικὴ Ἵστορία, σ. 382-384, Π α ὑ λ ο υ Α. Τ σ ἄ μ η, Μακεδονικὸς ἽΑγὼν, Θεσσαλονίκη 1975, σ. 343, 348, 352-354, 386-390, 393-394, 396.

χας κατὰ τῶν Βουλγάρων κοιμητατζήδων, εἰς μίαν τῶν ὁποίων, καίτοι τραυματισθεὶς εἰς τὴν χεῖρα, ἐξηκολούθησε τὴν μάχην μετὰ παραδειγματικῆς ἀνδρείας.

Μετ' ὀλίγον παρέδωσε τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Κάλλαν (Σάρρον Κωνσταντῖνον) καὶ μετέβη εἰς τὸ Μορίχοβον, ὅπου ἀπηγγονίσθη ὑπὸ τῶν κοιμητατζήδων κατὰ τὸν ἐξῆς δολιότατον τρόπον: οἱ ἀρχικοιμητατζήδες Βούλγαροι Ζλατάνης καὶ Τάνες ἐζήτησαν συνεννόησιν εἰς κοινὴν δῆθεν δράσιν κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ Ἄγρας, ἀνύποπτος καὶ ἄπειρος τῶν βουλγαρικῶν πανουργιῶν, μολοντόι οἱ ὁπαδοὶ του καὶ πλείστοι τῶν συνεργατῶν του προσεπάθησαν νὰ τὸν πείσουν νὰ μὴ δεχθῆ τὴν συνάντησιν ταύτην καὶ τοῦ ὑπέδειξαν τοὺς κινδύνους, εἰς τοὺς ὁποίους παρεσύρετο, ἐδέχθη καὶ μετέβη ἄοπλος σχεδὸν μαζὶ μὲ τὸν Ζαφεῖρην Λόγγον καὶ Ἀντώνιον Μίγκαν.

Κατὰ τὴν συνάντησιν οἱ ἀρχικοιμητατζήδες, ἄνευ τινὸς συζητήσεως τὸν συνέλαβον, τὸν ἔδεσαν καὶ τὸν περιέφερον ἀνὰ τὰ βουλγαρικὰ χωρία πρὸς ἐξευτελισμὸν καὶ ταπείνωσίν του.

Τὴν αἰχμαλωσίαν του τὴν ἀνεκοίνωσαν, ὅταν ἔφθασαν πλησίον τοῦ χωρίου Βλάδοβον (νῦν Ἄγρα), ὅπου καὶ τὸν ἀπηγγόνισαν κατόπιν ἀγρίας καὶ ἀπεγνωσμένης πάλης.

σ. 29

#### Τόσκας (Στέφανος Ἀκρίβος)

Ὁ Τόσκας, ἐπιλοχίας τότε, ὡς ὄπλαρχηγὸς καὶ γραμματεὺς τοῦ ἀρχηγοῦ Μάλλιου (Στεφαν. Δούκα) κατὰ τὸ ἔτος 1904 καὶ γραμματεὺς τοῦ ἀρχηγοῦ Γκούρα (Δημ. Παπαβιέρου) κατὰ τὸ 1907, ἔδρασεν εἰς πολλὰς περιφερείας καὶ ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων, ἰδίως δὲ εἰς τὰς μεγάλας καὶ σφοδράς μάχας τοῦ Λεχόβου (Καστανοχωρίου), τῆς Βέρμπιανης καὶ Ζαγορίτσανης (Βασιλειάς). Συνειργάσθη μὲ τοὺς Δρίβαν (Κλεῖτον Π.), Φλάμπουραν (Θειάφην Εὐστ.), Λίγγον (Μαλεύρην Πετ.), Περδίκαν (Νεράντζην Παῦλον) καὶ ἄλλους.

#### Ἀκρίτας (Μαζαράκης Κων.)<sup>1</sup>

Ὁ καπετὰν Ἀκρίτας, ὑπολοχαγὸς τότε, κατ' ἀρχὰς ἐχρημάτισεν ἀρχηγὸς ὀργανωτῆς ἀνταρτικῶν σωμάτων καὶ κατόπιν ὡς ἀρχηγὸς ἀνταρτικοῦ σώματος εἰς τὴν περιφέρειαν Ναούσης. Ἡ δρᾶσις του ὅμως ἐπεξετάθη μέχρι Γευγελῆς, Κιλκισίου καὶ Χαλκιδικῆς, πολεμῶν κατὰ Τούρκων καὶ Βουλγά-

1. Ἀρχεῖον Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος Πηνελόπης Δέλτα. 3. Παναγιώτη Παπατζαντζέα, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν (Ἀπομνημονεύματα), Θεσσαλονίκη 1960, σ. 1-3, 22, 51, 57, Ἀλεξάνδρου Ζάννα, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν (Ἀναμνήσεις), Θεσσαλονίκη 1960, σ. 20, 68, 73, 75, 78, 79, 85, D. Dakin, ἔ. ἀ., σ. 143, 187, 213-214, 218, 235-236, 284, 448, Δημητρίου Ν. Κακκάβου, Ἀντιστρατήγου, Ἀπομνημονεύματα (Μακεδονικὸς Ἀγὼν), Θεσσαλονίκη 1972, σ. 51, 102-103, 111, 116, 122, 170-171.

ρων, εις τούς οποίους ἐπροξένησε μεγάλας καταστροφάς. Ὑπῆρξε καί συνεπίκουρος καί τῶν ἐντὸς τῆς λίμνης τῶν Γιαννιτσῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων μετὰ τὸ ψευδώνυμον Καπετὰν Γρέγος.

σ. 30

Ἄμβρακιώτης (Ἀβράσσογλου Ἰωάννης)<sup>1</sup>

Ὁ Ἄμβρακιώτης, ὑπολοχαγὸς τότε, κατ' ἀρχὰς ἐχρημάτισεν ὡς ἀρχηγὸς ὀργανωτῆς ἀνταρτικῶν σωμάτων, κατόπιν δὲ ὡς ἀρχηγὸς σώματος εἰς τὴν περιφέρειαν Κοζάνης, ὅπου διεξήγαγε πολλὰς μάχας κατὰ Τούρκων καὶ Βουλγάρων. Κατόπιν προδοσίας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς Σαρὴ Γκιὸλ (Κρηστῶνα). Διὰ ἐπιτηδείων ἐνεργειῶν ἐδραπέτευσεν ἐκ τῶν φυλακῶν καὶ ἐσυνέχισε τὸν ἀγῶνα καὶ εἰς ἄλλας περιφερείας. Συνειργάσθη καὶ συνεπολέμησε μετὰ τοὺς Ἀκριτὰν (Μαζαράκη Κων.), Κασοῦδη Εὐθύμ. καὶ ἄλλους.

Ἄμύντας (Δουμπιώτης Νικόλαος)<sup>2</sup>

Ὁ Ἄμύντας κατήγετο ἐκ Κρήτης καὶ ἔδρασεν ὡς ἀρχηγὸς σώματος εἰς πολλὰς περιφερείας τῆς Μακεδονίας καὶ ἰδίως εἰς τὰς περιφερείας Ναούσης, Βεροίας καὶ Ἐδέσσης, πολεμήσας τοὺς Βουλγάρους λυσσωδῆς, ἐκδικούμενος τὴν δολοφονίαν πολλῶν Ἑλλήνων, πρᾶγμα, τὸ ὅποιον συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἀναπτέρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Ἄνδρεάδης Παντελῆς

Ὁ Ἄνδρεάδης Παντελῆς ἔδρασεν ὡς ὄπλαρχηγὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κάλα (Σάρρου Κων.) εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν. Ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ Τούρκων, ὡς καὶ εἰς τὴν αἰφνιδιαστικὴν μάχην πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Βουλγάρων ἐξ αὐτῆς.

σ. 31

Ἄνδριανάκης Νικόλαος<sup>3</sup>

Ὁ Ἄνδριανάκης Νικόλαος ἐκ Κρήτης κατ' ἀρχὰς ἔδρασεν ὡς ὄπλαρχηγὸς σώματος εἰς πολλὰς περιφερείας τῆς Μακεδονίας καὶ βραδύτερον ὡς ἀρχηγὸς σώματος.

Πρὸς καλυτέραν καὶ ἀποτελεσματικώτεραν καταπολέμησιν τῶν κομιτατζήδων, συνειργάσθη καὶ συνεπολέμησε μετὰ τὸν Δεληγιαννάκη, Κασοῦδη, Γύπαρη Πάυλον καὶ ἄλλους.

1. D a k i n, ἔ.ἀ., σ. 201, 211-212, Τ σ ἄ μ η, Μακεδονικὸς Ἀγῶν, σ. 225, 297.

2. Τ σ ἄ μ η, ἔ.ἀ., σ. 386, 390, 396. Ὁ Δουμπιώτης καταγόταν ἀπὸ τῆ Χαλκιδικῆ.

3. D a k i n, ἔ.ἀ., σ. 364, Τ σ ἄ μ η, ἔ.ἀ., σ. 369, 373-374, 377-378, 382, 415, 417-418, 433, Π. Ο ἰ κ ο ν ὄ μ ο υ, Τὸ Λέχοβο στὴν ἱστορικὴ του πορεία, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 105-106.



Ἀντωνιάδης Ξενοφῶν<sup>1</sup>

Ὁ Ἀντωνιάδης Ξενοφῶν κατήγετο ἐξ Ἠπείρου καὶ διωρίσθη ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ δημοδιδασκάλου ὡς πράκτωρ καὶ ὄργανωτῆς ἐνόπλων σωμάτων εἰς τὴν περιφέρειαν Σιδηροκάστρου καὶ Πετριτσίου, ἀλλὰ προδοθεὶς κατέφυγεν εἰς τὴν Καβάλαν, ὅπου ἐξηκολούθησεν τὸ ἔργο του.

Εἰς τοὺς Βουλγαρικοὺς πολέμους ἐτραυματίσθη εἰς τὴν χεῖρα του.

Ἀργυρίου Γεώργιος<sup>2</sup>

Ὁ Ἀργυρίου Γεώργιος ἔδρασεν εἰς Μορίχοβον ὡς διμοιρίτης τοῦ σώματος Κατσίγαρη Ἐμμ. Ὑπῆρξεν γενναῖος καὶ τολμηρὸς καὶ ἐπέδειξε παράτολμον ἀνδρείαν εἰς πολλὰς μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων.

Ἀρκούδας Γεώργιος<sup>3</sup>

Ὁ Καπετὰν Ἀρκούδας ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Χαλκιδικήν, ὅπου ἔλαβε μέρος εἰς τὴν παρά τὴν χαράδραν τῆς Ἀγ. Ἀναστασίας μάχην καὶ κατόπιν εἰς τὴν περιφέρειαν Μοριχόβου.

Καπετὰν Βαγγέλης Νικολάου<sup>4</sup>

Ὁ Καπετὰν Βαγγέλης κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Στρέμπενον (Ἀσπρόγεια) Φλωρίνης. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ἀρχηγὸς ἐλληνικοῦ καταδιωκτικοῦ σώματος (ἀρματολικοῦ) καὶ ὡς συνοδὸς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων τῇ ὑποδείξει τοῦ μητροπολίτου Καστορίας Γερμανοῦ Καραβαγγέλη. Καὶ τοῦτο πρὸς ἐνθάρρυνσιν καὶ ἐμψύχωσιν τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ἀργότερον ἐσχημάτισεν αὐτοτελεῆς ἐλληνικὸν σῶμα ἐξ ἐντοπίων. Δὲν ἐξεπλήρωσε τὸν σκοπὸν του, δολοφονηθεὶς ἐξ ἐνέδρας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 25 Μαρτίου 1904, ἐνῶ ἐπέστρεφεν ἐκ Μοναστηρίου, ὅπου εἶχε κληθῆ ὡς μάρτυς μετὰ τοῦ ἱερέως τοῦ χωρίου Ζέλενιτς (Σκλήθρον).

Καπετὰν Βάνδος Στογιάννου<sup>5</sup>

Ὁ καπετὰν Βάνδος κατήγετο ἐκ Λεσκοβίου (Τρία Ἐλατα) καὶ ἔδρασεν ὡς ὄπλαρχηγὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ καπετὰν Κόδρου (Μιχ. Μωραΐτου). Ἦτο ἀτρόμητος καὶ ριψοκίνδυνος. Ἦτο δὲ καὶ τὸ δεξιὸ χεῖρι τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων τῆς περιοχῆς Παΐκου ὄρους, τοῦ Χρ. Καραπάνου.

1. Ἀγγελικῆς Β. Μεταλλινοῦ, Πάνθεον τῶν Μακεδόνων Ἀγωνιστῶν (1896-1914), σ. 26, Dakin, ἑ.ἀ., σ. 212, 220, 337, 384, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 358.

2. Μ. Τσάμη, ἑ.ἀ., σσ. 383-384.

3. Γ. Λυριτζῆ, Ἡ Ἐθνικὴ Ἐταιρεία καὶ ἡ δράσις αὐτῆς, σ. 86, Dakin, ἑ.ἀ. σ. 259, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 68.

4. Ἀ. Μεταλλινοῦ, ἑ.ἀ., σ. 20, Π. Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 137, 144, 146-147, 151, 167-168, 178, 187, Γ. Μόδης, Μακεδονικὸς Ἀγὼν καὶ Μακεδόνες Ἀρχηγοί, σ. 175-181.

5. Ὁρθό: Βάνδος Βασιλείος (Π. Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 392).

Τὸ σῶμα τοῦ καπετάν Βάνδου κατὰ τὸν βαλκανο-τουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912-1913 ἦτο ἀνεγνωρισμένον ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς ὁδηγὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ Σαραντάπορον μέχρι τῶν προθύρων τῆς Γευγελῆς.

σ. 33

### Καπετάν Βάρδας (Γεώργ. Τσόντος)<sup>1</sup>

Ὁ καπετάν Βάρδας, ὑπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ, ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἑλληνικοῦ κομιτάτου ὡς γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ ἐνόπλου Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος καὶ ἔδρασεν εἰς τὰς περιφέρειαις Βογατσικοῦ, Καστορίας, Κορσετίων, Καστανοχωρίου καὶ Μοναστηρίου καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος 1903-1909 μὲ λαμπρὰ καὶ σπουδαιότατα ἀποτελέσματα. Διὰ τοῦτο κατέχει τὰς λαμπροτέρας σελίδας τοῦ Ἀγῶνος. Τὸ ὄνομά του ἀπεθανάτισθη διὰ τῆς λαϊκῆς μούσης:

«Γεῖά σου, Βάρδα ξακουστέ, ὁμορφὸ μου παλληκάρι,  
γείά σου Βάρδα Ἀρχηγέ».

### Βαρδῆς Δημήτριος<sup>2</sup>

Ὁ Βαρδῆς, ἀξιωματικὸς, ἔδρασεν ὡς ὄπλαρχηγὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ καπετάν Βάρδα (Τσόντου Γεωργ.) εἰς τὴν περιφέρειαν Μοριχόβου. Ἀποσταλεῖς ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ Βλαχογιάννη πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ σώματος Ρεμπέλου (Τσολακοπούλου Χρ.), ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας κατὰ τῶν Βουλγάρων.

### Βαρνᾶς Γεώργιος<sup>3</sup>

Ὁ Βαρνᾶς Γεώργιος κατήγετο ἐκ Στρεμπένου (Ἀσπρόγεια). Κατ' ἀρχὰς ἔδρασεν ὡς ἀγγελιαφόρος, κατόπιν ὡς ὄπλαρχηγὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ  
σ. 34 Σκαλίδη Γεωργ. / Μὲ τὸ σῶμα του συνεπλάκη μετὰ βουλγαρικῆς συμμορίας εἰς τὸ ὄρος Βίτσι, τὴν ὁποίαν διεσκόρπισε. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Ζέλενιτς (Σκληθρον) μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ, συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἐφυλακίσθη εἰς Μοναστήριον, ὁπόθεν ἐδραπέτευσε καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

1. Βιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν Γεώργιο Τσόντο Βάρδα βλ. στοῦ Κωνσταντίνου Ἀ. Θ. Διαμαντίτη, Τὸ Ἀρχεῖον τοῦ μακεδονομάχου Τσόντου Βάρδα, «Μακεδονικὰ» 4(1955-1960)449-453, Ἀρχεῖον Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος Πηλεόπτης Δέλτα 1. Γερμανοῦ Καραβαγγέλη, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν (Ἀπομνημονεύματα), Θεσσαλονίκη 1959, σ. 15-17, 20, 23, 25, 30-31, 33, 43, 69, 71-72, 77, 91, D. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 142, 144, 181, 184, 192, 193, 215-216, 219, 229, 230, 307, 314. Π. Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 179, 200, 214, 216-218, 220-223, 234, 239-241, 243-246, 248, 258-262, 264-265, 299-303, 330, 332, 338, 365, 367, 369, 378, 381, Οἰκονόμου, Τὸ Λέχοβο στὴν ἱστορικὴ του πορεία, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 83-84.

2. Π. Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 259-358.

3. Μεταλλινού, ἑ.ἀ., σ. 49.

Καπετὰν Βάσσος ἢ Μέμος<sup>1</sup>

ἽΟ καπετὰν Βάσσος τὸ 1904 κατετάγη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Μπόλα Σπυρ. καὶ κατόπιν προσεκολλήθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Καραλιβάνου. Ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὰ Καστανοχώρια καὶ τὰ Κορέστια πολεμῶν Τούρκους καὶ Βουλγάρους. Ἐλαβε μέρος καὶ εἰς τὰς μεγάλας μάχας τοῦ Κοντσίκου καὶ τοῦ Νερέτι (Πολυποτάμου). Συνειργάσθη μὲ τοὺς Παῦλον Μελᾶν, Καραβίτην Ἰωάν., Καούδην Εὐθύμιον καὶ Φραγκόπουλον Σπύρον, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ὑπαρχηγός. Ἐλαβε μέρος καὶ εἰς τὸν Ἑπειρωτικὸν ἀγῶνα.

## Βαφείδης Δημήτριος

ἽΟ Βαφείδης κατήγετο ἐκ Τ(υ)ρνάβου τῆς Θεσσαλίας. Τὸ 1905 κατετάγη ἐθελοντῆς εἰς τὸ σῶμα τοῦ Μαυρομάτη Κωνσταντίνου. Ἐν μέσῃ Καβάλα, μετὰ τριῶν ἄλλων ὀπλιτῶν ἐφόνευσε τὸν ἀρχικομιτατζῆν Μηνᾶν Νικ. καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ τὸν Σιδέρωφ, διευθυντὴν τοῦ κεραμοποιείου πλησίον τοῦ Δοξάτου Καβάλας, τοῦ ὁποίου οἱ ἐργάται ἦσαν κομιτατζῆδες μετεμφισμένοι καὶ ἐδολοφόνουν τοὺς Ἑλληνας.

Κατόπιν κατετάγη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Κουρπέζου<sup>2</sup> (Κοσμοπούλου Δημητρίου).

Καπετὰν Βέργας (Μάνος Πέτρος)<sup>3</sup>

σ. 35

ἽΟ καπετὰν Βέργας ὡς ἀρχηγός ἔδρασεν εἰς τὰ Καστανοχώρια καὶ τὰ Κορέστια δραστηρίως πολεμῶν ἐναντίον Τούρκων καὶ κομιτατζῆδων, ἀλλὰ μόνον ἐπ' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα. Κατὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον διάρκειαν τῆς δράσεώς του εἰς τὸ Μουρίκι κατέστρεψεν ὀλόκληρον τουρκικὸν λόχον στρατοῦ.

Βλαχογιάννης Γεώργιος, λοχαγός<sup>4</sup>

ἽΟ Βλαχογιάννης Γ. ὡς ὄπλαρχηγός ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βάρδα Γ. (Τσόντου Γ.) ἔδρασεν εἰς τὸ Μορίχοβον δραστηρίως κατὰ Τούρκων καὶ Βουλγάρων. Ἡ δρᾶσις του, ἂν καὶ ἦτο βραχυχρόνιος, ἐπεξετάθη καὶ πέραν τοῦ Μοναστηρίου μέχρι τῆς Νιζοπόλεως. Συνειργάσθη μὲ τὸν Ρέμπελον (Τσολακόπουλον Χρ.), Φιωτάκην Γεωργ., Καραβίτην Ἰωάν., Καούδην Εὐθ. καὶ ἄλλους.

1. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 36-37, 39, 193.

2. Ὁρθό: Κουρπέτσος.

3. Περικλέους Ἀλ. Ἀργυροπούλου, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν (Ἀπομνημονεύματα), Θεσσαλονίκη 1957, σ. 41, Γερμανοῦ Καραβαγγέλη, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν, σ. 43, Dakin, ἔ.ἀ., σ. 227, 230, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 146, 240, 250, 255, 257, 264, 266, 364.

4. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 201, 228, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 265. Οἰκονόμου, ἔ.ἀ., σ. 86-88.

Βολάνης Γεώργιος, ύπαξιωματικός<sup>1</sup>

Ὁ Βολάνης Γεώργ. κατήγετο ἐκ Κρήτης καὶ ἔτρεξεν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα τοῦ Παύλου Μελά. Κατὰ τὴν δρᾶσιν του ἐναντίον κομιτατζήδων καὶ Τούρκων συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὸ Μοναστήριον, ὁποῦθεν δραπετεύσας ἐσχημάτισε νέον σῶμα καὶ ἔδρασεν ἀπὸ τοῦ 1903 μέχρι τοῦ 1908 ἐκκαθαρίζων τὸ ἔδαφος ἀπὸ τοὺς κομιτατζήδας.

σ. 36

Βρανᾶς Λαμπρινός<sup>2</sup>

Ὁ Βρανᾶς Λ. κατήγετο ἐκ Κρήτης. Ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν μετὰ τοῦ Καλομενοπούλου Νικ. Ἔλαβε μέρος εἰς πολ-  
λὰς μάχας, εἰς δὲ τὴν μάχην τῆς Μπελκαμένης (Δροσοπηγῆς), πολιορκη-  
θέντες ὑπὸ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, αὐτὸς μὲν ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μα-  
χόμενος, ὁ δὲ Καλομενόπουλος συνελήφθη αἰχμάλωτος, ἀλλὰ κατόρθωσε  
καὶ ἔδραπέτευσε.

Καπετὰν Βρόντας (Παπᾶς Βασίλ.), ἀνθυπολοχαγός<sup>3</sup>

Ὁ καπετὰν Βρόντας ὡς ἀρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὸ Μορίχοβον μὲ κεντρι-  
κὴν περιφέρειαν τῆς Καστοριάς κατὰ τὰ ἔτη 1905-1906. Τὸ σῶμα του ἦτο  
τὸ πολυμελέστερον, τὸ ὁποῖον διεξήγαγε πολλὰς σφοδροτάτας, ἀλλ' ἐνδό-  
ξους μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων, τοὺς ὁποίους καὶ κατετρό-  
πωνε. Συνέπραξε μετὰ τῶν ἀρχηγῶν καὶ ὄπλαρχηγῶν Γκούρα (Παπαβιέρου  
Δημ.), Περδίκκα (Νεράντζη Παύλ.) καὶ Λιούπου (Πηχεῶνα Φιλ.)<sup>4</sup>. Μετέσχε  
καὶ τῶν ἐνδόξων πολέμων 1912-1913.

## Γαλάνης Νικόλας

Ὁ Γαλάνης Νικ. ἔδρασεν ὡς ὄπλαρχηγὸς εἰς τὰς περιφέρειας Φλωρίνης,  
Περιστερίου καὶ Πρέσπας πολεμήσας δραστηρίως Τούρκους καὶ Βουλγά-  
ρους, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὺς ἐξόντωσε. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Στρεμπένου (Ἄ-  
σπρόγεια) ἐπέδειξε παράτολμον γενναϊότητα. Ὁρμήσας ὄρθιος, ἐπλήγη θα-  
νασίμως. Συνειργάσθη μὲ τοὺς ὄπλαρχηγούς Κατσαδούραν Θωμ. καὶ μὲ τὸν  
Γέρμαν (Τσοτάκον Νικ.).

1. Ἀρ γυ ρ ο π ο ὐ λ ο υ, Ὁ Μακεδονικὸς Ἄγὼν, σ. 41, Γερμανοῦ Κ α ρ α β α γ γ ἔ λ η, ἔ.ἀ., σ. 33, 43, 47, Μ ὀ δ η, Ὁ Μακεδονικὸς Ἄγὼν καὶ ἡ Νεώτερη Μακεδονικὴ Ἱστορία, Θεσσαλονίκη 1950, σ. 308-309, D a k i n, ἔ.ἀ., σ. 127, 191, Τ σ ᾶ μ η, ἔ.ἀ., σ. 193, 196, 319, 323-324, 327, 329, 341, 365, 379-382, 391, 419-420, 423-426, 433, Ο ἰ κ ο ν ὀ μ ο υ, Τὸ Λέχοβο, σ. 110-112.

2. D a k i n, ἔ.ἀ., σ. 144, 184, 189, 233, Τ σ ᾶ μ η, ἔ.ἀ., σ. 145, 157, 194, 240, 241, 251-252.

3. D a k i n, ἔ.ἀ., σ. 181, 270-271, 308, Τ σ ᾶ μ η, ἔ.ἀ., σ. 319, 328-329, 365-366, 376, 380, 382, 391.

4. Πρόκειται γιὰ τὸν καπετὰν Λαύρα (βλ. Π. Τ σ ᾶ μ η, ἔ.ἀ., σσ. 261, 244, 328, 380), ποῦ ἔφερε καὶ τὸ ὄνομα «Λιοῦπος».

Γαλανόπουλος Γεώργιος, λοχαγός<sup>1</sup>

ἽΟ Γαλανόπουλος Γεώργ. ὡς ἀρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὰς περιφερείας Χαλκιδικῆς καὶ Γευγελῆς. Ὑπῆρξε δραστήριος. Ἐπετίθετο κατὰ τῶν κομιτατζήδων κεραυνοβόλως καὶ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἐξόντωσε. Συνειργάσθη μὲ τούτους Ἀκρίταν (Μαζαράκη Κωνστ.), Καραπάνον Χρηστ. καὶ ἄλλους.

Γαρέφης Κώστας<sup>2</sup>

ἽΟ Γαρέφης Κώστας ἐκ Μηλιάς τοῦ Πηλίου ὑπῆρξεν ὁ δραστηριώτερος τῶν Μακεδονομάχων. Τὸ 1896 ἀπεστάλη εἰς Καβάλαν πρὸς καταστροφὴν γεφυρῶν καὶ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ὅπου προδοθεὶς κατεστράφη τὸ σῶμα του. Αὐτὸς, ὡς ἐκ θαύματος, ἐσώθη. Τὸ 1905 ἐκλήθη ἐξ Αἰγύπτου καὶ ἀπεστάλη εἰς τὴν Μακεδονίαν, κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Καρατζόβαν, περιφέρειαν Ἐδέσσης καὶ Μοριχόβου. Πληροφορηθεὶς παρὰ τῶν ἐκ Μεγ. Λειβαδιῶν Πάϊκου κτηνοτρόφον, ὅτι ὁ βοεβόδας Δάνεφ τοὺς ἄραξεν 600 πρόβατα, σπεύδει καὶ τὸν προλαμβάνει εἰς τὴν Πριόνια τῆς Ραδίνης (Τίκβες). Συνάπτει μάχην καὶ τὸν κατατροπώνει φονεύσας 12 κομιτατζήδων καὶ ἀποδίδει τὰ πρόβατα εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας. Εἰς τὸ χωρίον Σμπόρσκο (Πευκωτῶν) ἐξοντῶνει τὸν ἐπικίνδυνον ἀρχικομιτατζὴν Τράϊκον. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας πληροφορεῖται, ὅτι εἰς τὰ παρὰ τὰ κτηνοτροφικὰ κονάκια τῶν Καριφελέων εὐρίσκονται οἱ βοεβόδες Λούκας καὶ Καρατάσος, σπεύδει, συνάπτει μάχην, φονεύει αὐτοὺς μετὰ 14 κομιτατζήδων, τῶν λοιπῶν διαφυγόντων, πλὴν ὅμως τραυματίζεται θανασίμως καὶ πίπτει ἥρωϊκῶτα. Τὸ σῶμα του ἐτάφη εἰς τὸ χωρίον Γκραντέσνιτσα.

σ. 38

Καπετὰν Γέρμας (Τσοτάκος Νικόλ.), ἀνθυπολοχαγός<sup>3</sup>

ἽΟ Γέρμας ὡς ἀρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὰς περιφερείας Κοζάνης καὶ Φλωρίνης. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κομιτατζήδων, πολεμήσας αὐτοὺς μὲ ἀφάνταστον ἀγριότητα. Εἰς τὴν μάχην τῆς Λοσνίτσης (Γέρμα) ἔπεσεν ἥρωϊκῶς μαχόμενος. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν 60 ἄνδρες ἐπολέμησαν ὡς λέοντες ἐναντίον 1.000 καὶ πλέον ἀνδρῶν τάγματος κυνηγῶν τουρκικοῦ στρατοῦ.

Συνειργάσθη μὲ τούτους Γαλάνην Νικολ. καὶ Κατσαδοῦραν.

1. Dakin, ἐ.ἀ., σ. 220, 369, 417.

2. Βασιλείου Σταυροπούλου, ἽΟ Μακεδονικὸς Ἀγὼν (Ἀπομνημονεύματα), Θεσσαλονίκη 1961, σ. 33, Παπατζανετέα, ἽΟ Μακεδονικὸς Ἀγὼν (Ἀπομνημονεύματα), σ. 21-22, Dakin, ἐ.ἀ., σ. 234-235, 252, 271, 315, Τσάμη, ἐ.ἀ., σ. 271, 286, 288, 290, 338, 340-341, 428.

3. Βλ. τὴ μελέτη τοῦ Χ. Γεωργίου, ἽΟ Γέρμας καὶ τὰ γεγονότα τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγώνα, Θεσσαλονίκη 1966, σ. 48-50, Γερμανοῦ Καραβαγγέλη, ἐ.ἀ., σ. 43-44, 46, Κ. Ι. Μαζαράκη-Αἰνιᾶνος, ἽΟ Μακεδονικὸς Ἀγὼν (Ἀναμνήσεις), Θεσσαλονίκη 1963, σ. 78, Χριστόφορου Νάλτσα, ἽΟ Μακεδονικὸς Ἀγὼν εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλονίκη 1958, σ. 30, Dakin, ἐ.ἀ., σ. 315, 319, Τσάμη ἐ.ἀ., σ. 364, 377, 407.

Γερογιάννης Παναγιώτης, ἑφεδρος ἀνθυπολοχαγός<sup>1</sup>

Ὁ Γερογιάννης Π. ἐκ Κρήτης ὡς ὄπλαρχηγός Α' τάξεως ἔδρασε ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μακρῆ Γεωργίου ἢ Δικονόμου. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας ἐξοντώντας πολλοὺς κομιτατζήδες. Συνειργάσθη μὲ τοὺς Τερτίκαν Χαράλ., Λουκᾶν Κόκκινον, Εὐθύμ. Καούδην καὶ ἄλλους.

Καπετὰν Γιαγκλῆς Γεώργ., ἑφεδρος ἀνθυπολοχαγός<sup>2</sup>

Ὁ Γιαγκλῆς Γεώργ. ὡς ὄπλαρχηγός ἔδρασε εἰς τὴν Χαλκιδικὴν καὶ εἰς τὰς περιφερείας Θεσσαλονίκης καὶ Κιλικισίου. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κομιτατζήδων. Πρὸς τιμωρίαν δὲ τῶν προδοτῶν καὶ ὑποστηρικτῶν τῶν δευτέρων, ἐπυρπόλησε μετὰ τοῦ καπετὰν Μητρούση (Γκογκολάκη) τὸ βουλγαροχώρι Καρατζάκιοϊ (Θόλος).

σ. 39

Καπετὰν Γιοβάνης Ραδιναλῆς<sup>3</sup>

Ὁ Καπετὰν Γιοβάνης ἐκ Ραδίνης (Τίκβες), θεῖος τοῦ στρατηγοῦ ἐ.ἀ. Χρήστου Ἀβραμίδη, ἔδρασε εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Γευγελῆς μὲ ἐξαιρετικὰ ἀποτελέσματα τιμωρήσας πολλοὺς Βουλγάρους. Τὸ 1912 ὑπῆρξεν ὁδηγὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ πρὸς τὰ Γιαννιτσὰ καὶ τὸ 1916-1918, τῇ ὑποδείξει τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν, ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων ὡς ὁδηγὸς καὶ πληροφοριοδότης ἀπὸ ἀεροπλάνου ἀπὸ τὸ Καρασόυλι (Πολύκαστρον) πρὸς βορρᾶν μέχρι Ντεμίρ Καποῦ (Σιδηραὶ πύλαι ἢ Στόβοι) καὶ πέραν.

Καπετὰν Γιοβάνης<sup>4</sup>

Ὁ καπετὰν Γιοβάνης ὡς ὄπλαρχηγός, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Παύλου Μελά, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ὁ πολῦτιμος ὁδηγός, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Π. Μελά, ἔδρασε εἰς τὰ Κορέστια, πολέμῳ ἀσπόνδως τοὺς κομιτατζήδας. Συνειργάσθη καὶ μὲ τοὺς Καούδην Εὐθ., Καραλίβανον, Κόδρον (Μωραΐτην Μ.) καὶ ἄλλους.

Γκάρτζιος Χαράλαμπος, δημοδιδάσκαλος<sup>5</sup>

Ὁ Γκάρτζιος Χ. κατήγετο ἐκ Γευγελῆς καὶ προσέφερε ποικίλας ὑπηρεσίας κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα. Ἦτο ζωηρὸς καὶ τολμηρὸς. Κατεκρουεργήθη ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων εἰς τὸ χωρίον Λούμνιτσα (Σκρά), ἀφοῦ προηγουμένως ἐβασανίσθη ἀπανθρώπως καὶ ἀγρίως· θέσαντες τοὺς πόδας του εἰς τὸ πῦρ καὶ κατόπιν, ἀναβάς εἰς ἕξ αὐτῶν εἰς τὴν ράχην του, ὑπεχρεώθη νὰ βαδίση μὲ κεκαμένους πόδας ἐπὶ πετρῶδους ἐδάφους κεντῶν αὐτὸν εἰς τοὺς γλουτοὺς διὰ τῆς λόγχης, ἵνα βαδίξῃ ταχύτερον.

1. Ἀργυροπούλου, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγῶν, σ. 4, Τ σ ἄ μ η, ἐ.ἀ., σ. 328, 384-385, 417-418, 420, 422-423.

2. Dakin, ἐ.ἀ., σ. 237, 447, Τ σ ἄ μ η, ἐ.ἀ., σ. 297, 359, 402, 433.

3. Μεταλλινοῦ, ἐ.ἀ., σ. 51.

4. Τ σ ἄ μ η, ἐ.ἀ., σ. 193, 226, 231, 268, 271, 288, 290.

5. Μεταλλινοῦ, ἐ.ἀ., σ. 53.

Καπετὰν Γκόνοσ Γιώτασ<sup>1</sup>

Ὁ καπετὰν Γκόνοσ ἐκ Γιαννιτσῶν, μὴ ἀνεχόμενος τὴν δολοφονίαν ἐν-  
θουσιωδῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων, κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ-  
θεν ἀπεστάλη ὡς ὄπλαρχηγὸς εἰς τὴν περιφέρειαν Γιαννιτσῶν μέχρι Γευγε-  
λῆς, ὅπου διεξήγαγεν πολλὰς μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κομιτατζήδων.  
Καὶ ἐτιμώρησε πολλοὺς Βουλγάρους δυναμιστὰς καὶ σφαγεῖς Ἑλλήνων.  
Κατόπιν προσελήφθη εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν, ὅπου ὡς γνώστης τῶν  
κατατοπιῶν τῆς λίμνης, συνετέλεσεν εἰς τὰ μέγιστα εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς  
ἐντὸς αὐτῆς δράσεως τῶν ἑλληνοσωμάτων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σάρρου  
(Κάλλα Κωνστ.) καὶ Λύκα Πέτρου, διὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν κομιτατζήδων ἐξ  
αὐτῆς, τὴν ὅποιαν εἶχον μετατρέψει εἰς φρούριον ὄχυρωμένον. Εἰς μάχην  
μετὰ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐτραυματίσθη θανασίμως πεσὼν ἡ-  
ρωϊκῶς μαχόμενος.

Καπετὰν Γκόνοσ Δουγιάμασ<sup>2</sup>

Ὁ καπετὰν Γκόνοσ ἐκ Μπαροβίτσης (Καστανερῆς Γουμενίσσης), κατ'  
ἀρχὰς κατετάγη εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀρχηγοῦ καπετὰν Κόδρου (Μωραΐτου Μιχ.)  
καὶ Φραγκοπούλου, ὁ ὁποῖος κατόπιν, διὰ τὴν ἰκανότητά του καὶ τὴν ἀν-  
δρείαν του, ἀνεκηρύχθη ὄπλαρχηγὸς ἀπὸ τὸ 1905-1908 τιμωρήσας πολλοὺς  
φανατικοὺς καταδότας Βουλγάρους.

σ. 41

Καπετὰν Μητρούσης (Γκογκολάκης)<sup>3</sup>

Ὁ καπετὰν Μητρούσης ἔδρασεν εἰς τὰς περιφέρειαις Σερρῶν, Χαλκι-  
δικῆς καὶ Κιλικισίου. Διεκρίθη διὰ τὴν τόλμην καὶ γενναιοῦτητα. Ἔλαβε μέ-  
ρος εἰς πολλὰς μάχας καὶ ἰδίως εἰς τὸ χωρίον Καρατζάκιοϊ, ὅπου διὰ νὰ ἐκ-  
δικηθῆ τὴν δολοφονίαν τῆς γυναικὸς του ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων, ὤρμησε  
κατὰ τοῦ χωρίου, ὅπου εὕρισκοντο οἱ δολοφόνου, κατέσφαξεν ὄλους καὶ  
πολλοὺς ἐκ τῶν κατοίκων Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι συνέπρξαζαν εἰς τὴν δολο-  
φονίαν. Προδοθεὶς εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς κατεδιώχθη, ἀλλ' οὗτος, ὡς ἄλ-  
λος Γεωργ. Ὀλύμπιος, κατέφυγεν εἰς τὸ κωδωνοστάσιον τῶν Σερρῶν μὲ  
τοὺς ὀπαδοὺς του, ὅπου ἀντέταξεν ἄμυναν ἀπεγνωσμένην καὶ ἔπασαν πάντες  
ἡρωϊκῶς μαχόμενοι.

1. Παπατζανετέα, ἔ.ἀ., σ. 8, 12-14, 26, 43, 45, Μαζαράκη-Αἰνιᾶνος, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν, σ. 16, 78, Dakin, ἔ.ἀ., σ. 274, 285. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 271, 292, 351-352, 394, 426, 434.

2. Γιά τοὺς τέσσερις ἀδελφοὺς Λάζο, Γκόνο, Μητρο, Τράϊο Δουγιάμα βλ. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 238, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 392, Μόδη, Μακεδονικὸς Ἀγὼν καὶ Μακεδόνες Ἀρ-  
χηγοί, σ. 305-314.

3. Ἀγγ. Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 26, Χ. Νάλτσα, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν, σ. 30, Γ. Μόδη, ἔ.ἀ., σ. 319-323, 402-405, Dakin, ἔ.ἀ., σ. 237, 285, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 359, 402, 404.

Γκούντας Κωνσταντίνος<sup>1</sup>

Ὁ καπετάν Γκούντας, γηραίος ἀρματολὸς τοῦ Ὀλύμπου, κατήγετο ἐκ μικροῦ χωρίου τῶν Γρεβενῶν καὶ κατοικοῦσε εἰς τὸ Μεγάροβο τοῦ Μοναστηρίου, ὅπου ἔδρασε ἀπὸ τοῦ 1905 μέχρι τοῦ 1907. Ἐφθασε δὲ μέχρι τῆς Ἀχρίδος. Εἰς τὸ χωρίον Σμίλοβον ἐτιμώρησε πολλοὺς φανατικοὺς Βουλγάρους καὶ κατέκαυσε ὄλα τὰ βουλγαρικὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ κομιτατζήδες ἀντικατέστησαν τὰ ἑλληνικά. Συνειργάσθη μὲ τοὺς Μάλλιον (Δούκαν Στέφανον) καὶ τὸν Μακρῆν (Δικώνυμον Γ.), πολεμήσας Τούρκους καὶ Βουλγάρους μετὰ σφοδρότητος.

σ. 42

Γκούρας Δημ. (Παπαβιέρους Δημ.), ἀνθυπολοχαγὸς<sup>2</sup>

Ὁ καπετάν Γκούρας ἐκ Παρνασσίδος ἐκλήθη τὸ 1907 ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Μακεδονικοῦ κομιτάτου καὶ ἀπεστάλη ὡς ἀρχηγὸς εἰς τὴν περιφέρειαν Μοριχόβου. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κομιτατζήδων καὶ ἰδίως εἰς τὴν 14ην Ἰουνίου 1907 μεγάλην καὶ φονικωτάτην μάχην παρὰ τὸ δάσος τοῦ Λεχόβου (Καστανοχωρίου) μετὰ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος καὶ τὰ σώματα τοῦ Ζάκα Γρηγ. ἢ Φαληρέα, τοῦ Φλάμπουρα (Θειάφη Ε.) καὶ Λουκᾶ Κοκκίνου, ὁ ὁποῖος ἐτραυματίσθη ἀνωθεν τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ. Ὡσαύτως ἔλαβε μέρος καὶ εἰς τὴν μεγάλην μάχην τῆς Βέρμπιανης, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος καὶ ὁ Βρόντας (Παπᾶς Βασιλ.) καὶ Κατσίγαρης Ἐμμ. μετὰ πολυπληθοῦς βουλγαρικῆς συμμορίας. Συνειργάσθη καὶ μὲ τοὺς Καραπάνου Χρήστ., Καρφήν Ἰωάν., Κατσαδούραν Θωμᾶν καὶ ἄλλους.

Γρηγορίου Στέφανος<sup>3</sup>

Ὁ Γρηγορίου Στ. ὡς ὄπλαρχηγὸς μὲ σῶμα καθαρῶς Μακεδόνων ἔδρασε εἰς πολλὰς περιφέρειας καὶ ἰδίως τῆς Φλωρίνης. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας καὶ πρὸ παντὸς κατὰ τῶν Βουλγάρων, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶχε κηρύξει ἀμείλικτον πόλεμον καὶ τοὺς ὁποίους ἐπολέμησε μετὰ πείσματος καὶ σφοδρότητος. Συνειργάσθη μὲ τοὺς Σκουνητῆν Ἐμμ., Νικολοῦδην Ἐμμ., Φαρμάκην Ἠλ. (Κούντουραν Ἠλ.) καὶ ἄλλους.

σ. 43

Γύπαρης Παῦλος<sup>4</sup>

Ὁ Γύπαρης Παῦλος ἐκ Κρήτης ἔδρασε ὡς ὄπλαρχηγὸς εἰς τὰς περι-

1. Π. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 244, 322-323.

2. D. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 308, Π. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 370, 374-376, 382, 384-385.

3. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 181, 227, 229. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 61, 156, 202, 240, 266, 366-367, 372-375, 382, 384-385, 419-424, 433.

4. Βλ. τὴ μελέτη τοῦ Ἀνδρέα Γυπαράκη, Καπετάν Γύπαρης, Ἀθήνα 1967, Dakin, ἔ.ἀ., σ. 192-193, 215, 219, 230, 307, 314, Π. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 202, 208-210, 213, 240, 255, 257-258, 262, 266, 319, 323-324, 326, 365, 372-373, 413-435, Γεωργίου,



φερείας Κορεστίων καὶ Μοναστηρίου. Ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὺς ἐτιμώρησε, ἀλλὰ καὶ τρεῖς ἐτραυματίσθη. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Σάμου, εἰς τὸν Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα καὶ τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς πολέμους, ἰδίως εἰς τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Σκρά.

Δανιὴλ Ἀλέξανδρος

ἽΟ Δανιὴλ Ἀλ. ἐκ Βαρυπόμπης τῆς Λαμίας ἔδρασεν ὡς διμοιρίτης εἰς τὸ σῶμα τοῦ Καοῦδη Εὐθιμ. εἰς πολλὰς περιφερείας, διακριθεὶς εἰς τὰς πολλὰς μάχας, διὰ τὴν γενναιότητά του, τὴν τόλμην καὶ τὴν ἀνδρείαν του.

Δεληγιάννης Ἡλίας<sup>1</sup>

ἽΟ Δεληγιάννης Ἡλ. ὑπῆρέτησεν ὡς ὁμαδάρχης εἰς τὸ σῶμα τοῦ Μάλλιου Στ. (Δούκα Στ.) καὶ κατόπιν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Καοῦδη Εὐθ. Ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας, ὡς καὶ τὰς μεγάλας μάχας τοῦ Ὀντρια καὶ Λεχόβου (Καστανοχωρίου). Ἦτο τολμηρὸς, γενναῖος καὶ λίαν ριψοκίνδυνος.

σ. 44

Δέλλιου Χρῆστος ἢ Ζαχαροπλάστης<sup>2</sup>

ἽΟ Δέλλιου Χρῆστος ἐκ Γευγελῆς, κατ' ἀρχὰς εἰργάσθη ὡς σύνδεσμος μεταξὺ τοῦ κέντρου Γευγελῆς καὶ τῶν σωμάτων τῆς περιφέρειας, κατόπιν ὡς ὄπλιτης. Διακριθεὶς δὲ διὰ τὴν τόλμην καὶ τὴν ὀρηκτικότητά του, ἀνεκηρύχθη ὁμαδάρχης. Καὶ τέλος, ὡς ὄπλαρχηγός, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χρηστ. Καραπάνου, ἔδρασεν εἰς τὴν περιφέρειαν Γευγελῆς, Δοϊράνης, Βογδάντης Γουμένισσης, μαχόμενος ἐπιδειξίως κατὰ τῶν κομιτατζῆδων καὶ τιμωρῶν Βουλγάρους καταδότας.

Δίμπρας Π. (Κλειτός Παναγ.)<sup>3</sup>

ἽΟ καπετὰν Δίμπρας κατ' ἀρχὰς εἰργάσθη ὡς ἐθνεργάτης εἰς τὴν Ἀνατ. Θράκην περιφέρειας 40 Ἐκκλησιῶν, κατόπιν εἰς Γευγελῆν ὡς ἀλευρέμπορος ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Κλεισούρας. Ἀργότερον ἐξηρημάτισε ὑπαρχηγὸς τοῦ Μάλλιου (Δούκα Στεφ.) καὶ ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων. Συνειργάσθη μὲ τὸν Λιοῦπον (Πηγεῶνα Φιλ.), Ἀκρίβον (Τόσκαν Στέφ.) Καρφὴν Ἰωάνν. καὶ ἄλλους, ἰδίως εἰς τὴν μεγάλην μάχην Ζαγοριτσάνης, πρῶτον μὲ τοὺς κομιτατζῆδες καὶ κατόπιν μὲ τοὺς Τούρκους, κατατροπώσας ἀμφοτέρους.

Δουγιάμας Δημήτριος<sup>4</sup>

ἽΟ Δουγιάμας Δημήτριος ἐκ Καστανερῆς Γουμένισσης κατ' ἀρχὰς κα-

ἽΟ Γέρμας καὶ τὰ γεγονότα τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα, σ. 62, Ο ἰ κ ο ν ὀ μ ο υ, Τὸ Λέχοβο, σ. 110-112.

1. Τ σ ἄ μ η, ἔ.ἀ., σ. 244, 365, 370, 414-415.

2. ἽΟ συγγραφέας συγχεῖ τὸν Γεώργ. Ζαχαροπλάστη πού ἔδρασε στὴ Στρώμνιτσα μὲ τὸν Χ. Δέλλιο, γιὰ τὸν ὁποῖο καὶ πρόκειται ἐδῶ, (Μ ε τ α λ ι ν ο ὺ, ἔ.ἀ., σ. 50, 52).

3. Τ σ ἄ μ η, ἔ.ἀ., σ. 244, 269, 392. Πρόκειται γιὰ τὸν Δρίβα ἢ Κλεισούρα.

4. Βλ. προηγούμενη παραπομπή γιὰ τοὺς ἀδελφοὺς Δουγιάμα.

τετάχθη ως όπλίτης εἰς τὸ σῶμα τοῦ Κόδρου (Μωραΐτου Μιχ.) καὶ Φραγκοπούλου. Ἀναδειχθεὶς δὲ γενναῖος καὶ τολμηρὸς εἰς τὰς μάχας, ἀνεκηρύχθη κατ' ἀρχὰς ὀμαδάρχης, κατόπιν ὡς ὄπλαρχηγὸς αὐτοτελοῦς σώματος ἀπὸ τὸ 1905 μέχρι 1908. Ἐτιμώρησε πολλοὺς Βουλγάρους καὶ ἐξόντωσε τὸν ἀρχικομιτατζῆν Μπέσκον. Ἐδολοφονήθη δι' ἐνέδρας μετὰ τὸ 1912.

σ. 45

Δούκης Σπύρος<sup>1</sup>

Ὁ Δούκης Σπ. ἐκ Καστοριάς ὑπῆρξε πρωτοπαλλήκαρον τοῦ καπετάν Ἀρκούδα, ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας μὲ Τούρκους καὶ Βουλγάρους καὶ ἔπεσε μαχόμενος μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ τὸ 1906 εἰς τὴν παρά τὴν Ἀνασελιτσαν μάχην.

Δούκης Χρῆστος<sup>2</sup>

Ὁ Δούκης Χρῆστος ἐκ Καστοριάς, ὑπῆρξεν ὀπαδὸς τοῦ Παύλου Μελά. Ἀναγνωρισθεὶς ὡς ὄπλαρχηγὸς διὰ τὴν πολεμικὴν ἱκανότητά του κατήρτισε σῶμα, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπολέμησε σφοδρότατα κατὰ Τούρκων καὶ Βουλγάρων. Ἐλαβε μέρος καὶ εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους καὶ τὸν Ἡπειρωτικὸν ἀγῶνα.

Ἔσλιν Ὅθων<sup>3</sup>

Ὁ Ἔσλιν Ὅθων ἐξ Ἀθηνῶν ὡς ὄπλαρχηγὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γκούρα (Παπαβιέρου Δημ.) διεξήγαγε πολλὰς μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων ὡς καὶ εἰς τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Λεχόβου (Καστανοχωρίου), εἰς τὴν ὁποίαν συνεπολέμησαν κατὰ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ οἱ Ζιάκας Γρηγ., Φλάμπουρας Ε. καὶ Κόκκινος Λουκ.

σ. 46

Ζαρκάδας Θεοχάρης<sup>4</sup>

Ὁ καπετάν Ζαρκάδας Θ. ἐξ Ἀθῶντοῦ Χαλκιδικῆς ὑπηρετήσεν ὡς ὄπλαρχηγὸς τοῦ σώματος Γιαγκλιῆ Γεωργίου ἀπὸ τοῦ 1906 μέχρι τοῦ 1908 καὶ ἀργότερον ὡς ὄπλαρχηγός. Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν κοιμητατζήδων εἰς Καρατζάκιοϊ, τὸ ὁποῖον ἐπυρπόλησαν μετὰ τοῦ Μητρούση (Γκογκολάκη). Ὡσαύτως ἔλαβε μέρος καὶ εἰς τὴν ἐνέδραν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐν Ἀγίῳ Ὁρει.

Ζερβέας Παρασκευᾶς<sup>5</sup>

Ὁ Ζερβέας Π., ὡς ὄπλαρχηγός ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κάλλα (Σάρρου Κων.), ἔδρασεν εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν. Εἰς τὴν μεγάλην ἐπίθεσιν

1. Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 29.

2. Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 29.

3. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 328-329.

4. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 271. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 67, 391.

5. Π. Παπατζανετέα, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν, σ. 34, 41.

κατὰ τῶν κομιτατζήδων, τῶν ὠχυρωμένων ἐντὸς τῶν καλυβῶν τῆς λίμνης, ἐτραυματίσθη εἰς τὴν χεῖρα καὶ ἔχασε ἓνα δάκτυλον. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἔλαβον μέρος ὁ Ἄγρας, ὁ Γκόνος Γιώτας, ὁ Μπάρος καὶ ἄλλοι.

#### Ζερβὸς Παναγιώτης

Ἄ Ζερβὸς Παναγιώτης ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὰς περιφέρειαις Κορεστίων, Καστανοχωρίων καὶ ἄλλων περιφερειῶν πολεμῶν μετὰ γενναιότητος καὶ σφοδρότητος Τούρκους καὶ κομιτατζήδες. Συνειργάσθη καὶ συνεπολέμησε μετὰ τοῦ Μάλλιου (Δούκα Στέφ.), Ρούβα (Κατεχάκη Γ.) Σκαλίδη Γεωργ. καὶ ἄλλους.

#### Ζήκης Χρ. (Καραπάνος Χρήστος)<sup>1</sup>

Ἄ Ζήκης Χρ., ἐπιλοχίας πεζικοῦ, ἔδρασεν ὡς ἀρχηγὸς εἰς τὰς περιφέρειαις Μοριχόβου, Κορεστίων καὶ Γευγελῆς με ἄριστα ἀποτελέσματα. Εἰς τὴν περιφέρειαν Γευγελῆς εἶχε στενὴν συνεργασίαν με τοὺς ὄπλαρχηγούς Στέργ. Ναούμ, Βάνδον Βασίλ., Λάζον Δουγιάμαν, Γκόνον Πελετέκην, ἄπαντας Μακεδόνας.

σ. 47

#### Ζήσηνα Εὐτέρπη

Ἄ Ζήσηνα Εὐτ., ὡς ἄλλη ἡρώϊς τοῦ 1821, ἀνεδείχθη κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα. Καταγομένη ἐκ τοῦ χωρίου Ἀπόσκεπο τῆς Καστορίας εἰργάσθη διὰ τὴν ὀργάνωσιν ἐνόπλων ἀνταρτικῶν σωμάτων, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐξόντωσιν πολλῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων καὶ ἰδιαίτερος εἰς τὴν ἐξόντωσιν τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀρχικομιτατζῆ Μάτο ἐκ Γκορντισόβου. Τὸ 1904 ὁ Τσακαλάρωφ μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν της, διὰ νὰ φονεύσῃ τὸν υἱὸν της, ὤρμησεν ὡς λέαινα καὶ ἐπλήγωσε πολλοὺς συμμορίτας, οἵτινες τὴν ἐτραυμάτισαν σοβαρῶς καὶ ἐφόνευσαν τὸν υἱὸν της. Φυλακισθεῖσα ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀπεφυλακίσθη τὸ 1908 κατὰ τὸ τουρκικὸν σύνταγμα.

#### Ζιάκας Γρηγόριος (Φαληρέας Γρηγ.), ἀνθυπολοχαγὸς<sup>2</sup>

Ἄ καπετὰν Ζιάκας Γρ. ὡς ἀρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὰ Καστανοχώρια, Κορέστια καὶ ἄλλας περιφέρειαις. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας καὶ ἰδίως εἰς τὸ Ζέλενιτς (Σκληθρον) καὶ Λέχοβον (Καστανοχώρι). Ἐπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος εἰς τὴν μάχην τῆς Λοσνίτσης (Γέρμα), τὴν ὁποίαν διητύθυε. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν 60 ἄνδρες ἐμάχοντο ὡς λέοντες ἐναντίον 1.000 Τούρκων τοῦ τάγματος κυνηγῶν.

1. Πρόκειται γιὰ τὸν Ζούκη Χρήστο, τὸν ὁποῖο ὁ συγγραφέας συγχέει λανθασμένα μετὰ τὸν Καραπάνο Χρήστο. Γιὰ τὸν Ζούκη βλ. στοῦ D. Dakin, ἐ.ἀ., σσ. 215, 220, 222, 225, Π. Τσάμη, ἐ.ἀ., σ. 259.

2. Ἐ.ἀ., σ. 37-41. Κ. Ι. Μαζαράκη-Αἰνιᾶνος, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν, σ. 153, 157, D. Dakin, ἐ.ἀ., σ. 282-283, 286, Π. Τσάμη, ἐ.ἀ., σ. 341, 345, 348, 391, 426, 433.

σ. 48

## Ζούπας Δημήτριος

Ὁ καπετάν Ζούπας Δημ., ἐκ Βαρυπόμης τῆς Λαμίας, τὸ 1904 κατετάθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Λίτσα (Βλαχάκη Ἄντ.) καὶ Λεωνίδου Πετροπουλάκη καὶ ἔδρασεν ὡς ὄπλαρχηγὸς εἰς τὰς περιφερείας Φλωρίνης καὶ Γρεβενῶν, ὅπου εἰς μίαν μάχην ἐφρονεῦθη ὁ Πετροπουλάκης. Κατόπιν μετέβη εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Καστορίας καὶ συνηνώθη μὲ τὸ σῶμα τοῦ Γιώτα Κων. Ἄργότερον τὸ σῶμα του ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν τουρκικοῦ στρατοῦ καί, διὰ νὰ μὴ αἰχμαλωτισθῆ, ἐκύλισεν μετ' ὀπλιτῶν του ἐξ ἐνὸς ἀποκρήμνου βράχου καὶ διασωθέντες ἐξηκολούθησαν τὴν δρᾶσιν των μέχρι τοῦ 1908.

## Ἡρακλῆς

Ὁ καπετάν Ἡρακλῆς, ἐκ Βασιλικῶν Χαλκιδικῆς, ἔδρασεν εἰς τὴν περὶφέρειαν Χαλκιδικῆς καὶ Θεσσαλονίκης, συνεργαζόμενος μετὰ τῶν καπετάν Ἀκρίτα (Κ. Μαζαράκη), Παπακώστα Βασιλ. καὶ Μινοπούλου Ἄθων.

## Καβοντόρος Σταῦρος (Ρήγας Σταῦρος),

ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ<sup>1</sup>

Ὁ Καβοντόρος Στ. ἔδρασεν ὡς ὄπλαρχηγὸς εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτῶν κατὰ τῶν ἐκεῖ ἐγκατεστημένων καὶ ὠχυρωμένων κομιτατζήδων, εἰς τοὺς ὁποίους μετὰ τῶν ἀρχηγῶν καὶ ὄπλαρχηγῶν Ἄγρα (Τέλλου Ἄγαπηνοῦ), Ζερβέα Παρασκ., Τηλιγάδη, Γκόνου Γιώτα καὶ ἄλλους, ἐπροξένησαν πολλὰς καὶ μεγάλας ζημίας.

Κάλλας Κ. (Σάρρος Κωνστ.), λοχαγὸς πεζ.<sup>2</sup>

Ὁ Καπετάν Κάλλας ἔδρασεν ὡς γενικὸς ἀρχηγὸς εἰς τὴν λίμνην τῶν  
σ. 49 Γιαννιτῶν, ὅπου διεξήγαγε πολλὰς μάχας κατὰ τῶν κομιτατζήδων, /εἰς τοὺς ὁποίους ἐπροξένησε πολλὰς ζημίας. Πρὸς τελείαν ὁμως ἐκτόπισιν αὐτῶν ἐκ τῆς λίμνης, συνεκάλεσε συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν του μὲ τοὺς συναρχηγούς καὶ ὄπλαρχηγούς Λύκαν Π., Ἄγραν, Γκόνον Γιώταν, Κοκκινάκη Στυλ., Ζερβέαν Παρασκ. καὶ Μπουκουβάλαν Κων., κατὰ τὸ ὁποῖον ἀπεφασίσθη γενικὴ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ἀρχηγείου (καλύβης ὠχυρωμένης) τῶν Βουλγάρων. Εἰς τὴν ἐπίθεσιν ἐχρησιμοποιήθησαν 13 πλάβες (βάρκες), ἀνά τρεῖς ἄνδρες εἰς ἐκάστην, ἐκτὸς τῶν ἄλλων πλαβῶν τῶν περιπολούντων ἀνά τὰς λαβυρινθοειδεῖς στενωτάτους διόδους. Γενομένης τῆς ἐπιθέσεως αἰφνιδιαστικῶς καὶ μετὰ σφοδρότητος κατετροπώθησαν οἱ κομιτατζήδες, πλὴν ὁμως ἐπλήγη θανασίμως ὁ Λύκης καὶ ἐτραυματίσθη ὁ Ζερβέας εἰς τὴν χεῖρα του καὶ ἀπεκόπη ἕνας δάκτυλός του.

1. Παπατζανετέα, ἐ.ἀ., σ. 5, 6, 20-21, Dakin, ἐ.ἀ., σ. 274-275, Τσάμη, ἐ.ἀ., σ. 294, 344, 347, 350-351, 374.

2. Dakin, ἐ.ἀ., σ. 279-280, 253-254, 286, Τσάμη, ἐ.ἀ., σ. 343, 351-353, 393-394.

Καλογεράκης Ἰωάννης<sup>1</sup>

Ὁ Καλογεράκης Ἰωάννης, ὡς ὄπλαρχηγὸς εἰς τὸ σῶμα τοῦ Βάρδα (Τσόντου Γεωργίου), ἔδρασεν εἰς τὰς περιφερείας Κορεστίων, Μπελκαμένης, Μοναστηρίου, καὶ εἰς τὴν μάχην παρὰ τὸ Λέχοβο (Καστανοχώριον), συμπλακείς μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἔπεσεν ἡρωϊκῶς. Συνειργάσθη μετὰ τοῦ Μακρῆ, Καούδη, Βέργα καὶ ἄλλους.

Καλομενόπουλος Νικόστρατος<sup>2</sup>

Ὁ Καλομενόπουλος Νικόστ. ἔδρασεν ὡς ὄπλαρχηγὸς εἰς τὴν περιφερειαν Φλωρίνης κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ Τούρκων. Εἰς τὴν μάχην τῆς Μπελκαμένης (Δροσοπηγῆς) διὰ προδοσίας τῶν Βουλγάρων συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, τὸ δὲ σῶμα του διεμοιράσθη εἰς ἄλλα σώματα.

Καραλίβανος Ἀλ.<sup>3</sup>

Ὁ Καραλίβανος Ἀλ., ὁ γηραιός, ἀλλ' ἀτρόμητος ἀρματολὸς τοῦ Ὁλύμπου, κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Παύλου Μελά καὶ ἀργότερον μὲ αὐτοτελὲς σῶμα, ἔδρασεν εἰς τὰς περιφερείας Κοζάνης, Βοδενῶν καὶ Καρατζόβας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων.

Τοὺς δευτέρους τούτους κατετρόμαξε καὶ ἀπεδεκάτισε, ἰδίως εἰς τὴν παρὰ τὸ χωρίον Νερέτι (Πολυπόταμον) μάχην. Μίαν πολυάριθμον συμμορίαν τὴν κατετρόπωσε καὶ τὴν ἔτρεψεν εἰς ἄτακτον φυγὴν. Συνειργάσθη μὲ τὸν Μπόλαν Σπυρ., Καραγιώργη, Γιοβάνη καὶ ἄλλους.

Καούδης Εὐθύμιος<sup>4</sup>

Ὁ Καούδης Εὐθύμ. ἐκ Καλλικρατείας τῆς Κρήτης ὡς ἀρχηγὸς σωματῶν ἔδρασεν εἰς πολλὰς περιφερείας τῆς Δυτικῆς καὶ Κεντρικῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος μέχρι τέλους. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας κατὰ Τούρκων καὶ Βουλγάρων. Ἀξία ἱστορικῆς μνήμης εἶναι ἡ μάχη παρὰ τὸ χωρίον Ὅστιμα (Τρίγωνον) κατὰ τῶν ἠνωμένων συμμοριῶν ὑπὸ τοὺς αἰμοβόρους βοεβόδας Μήτρον Βλάχον, Καρσάκωφ καὶ Σφέτκωφ, αἱ ὁποῖα ἠρίθμουν ἄνω τῶν 300 κομιτατζήδων μόνον μὲ 15 παλληκάρια. Ἡ

1. D. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 226,373, Π. Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 180, 204, 209, 240, 261, Π. Οἰκονόμου, Τὸ Λέχοβο, σ. 95-96.

2. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 139, Μαζαράκη-Αἰνιᾶνος, ἑ.ἀ., σ. 5, 47, Γεωργίου, ἑ.ἀ., σ. 39. Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 237, 240, 250-253, 424, Οἰκονόμου, ἑ.ἀ., σ. 89-92.

3. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 131, 189, 190-191, 193, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 179, 188, 193-196, 200, 216, 221-222.

4. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 144-145, 175, 177, 181-185, Μαζαράκη-Αἰνιᾶνος, ἑ.ἀ., σ. 12, 82-83, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 144-145, 166, 180, 182-183, 186-187, 194-195, 200, 202-206, 208-212, 214, 223, 235, 239, 241, 245-248, 295, 306, 317-318, 368.

μάχη διήρκεσε μέχρι της δύσεως του ήλιου, όποτε κατά την νύκτα διελύθησαν οί κομιτατζήδες.

Συνειργάσθη με τούς περισσότερους όπλαρχηγούς του Μακεδονικού 'Αγώνος.

σ. 51

Καραβίτης 'Ιωάννης<sup>1</sup>

'Ο Καραβίτης 'Ιωάννης ως όπλαρχηγός έδρασεν εις τὰ Κορέστια, Πρέσπαν, Περιστερί και Μορίχοβον με λαμπρά άποτελέσματα, πολεμήσας άγρίως τούς Βουλγάρους και μετά σφοδρότητος. Συνειργάσθη με τούς Ρέμπελον (Τσολακόπουλον Χρ.), Βέργαν (Μάνον Πετ.), Φιωτάκην Γεώργ., Καούδην Εύθύμ. και άλλους.

## Καραγιώργης

'Ο Καραγιώργης ως όπλαρχηγός υπό την άρχηγίαν του Π. Μελά έδρασεν εις την περιφέρειαν Κοζάνης και άργότερον εις την περιφέρειαν Βοδενών και Καρατζόβας, όπου διεξήγαγε πολλές μάχας. Συνειργάσθη μετά του Καραλιβάνου, Μπόλα Σπύρ. και Μπαλατσού.

Καραϊσκάκης Γεώργιος<sup>2</sup>

'Ο καπετάν Καραϊσκάκης Γ. εκ Βογδάντσης της Γευγελής, μη άνεχόμενος τας καταπιέσεις των Τούρκων, ενετάχθη εις τὰ σώματα των κομιτατζήδων την έποχην, κατά την όποιαν διεκήρυττον, ότι ό άγών έστρέφετο κατά των Τούρκων. 'Ιδών όμως ότι έστρέφετο προς έξαφανισμόν του έλληνισμού, έφόνευσε κομιτατζήδες και Βουλγάρους πράκτορας και ενετάχθη εις τó σωμα του καπετάν Ζήρα Γ. Κατόπιν όμως ως όπλαρχηγός αυτοτελούς σώματος, με τó όποιον διεξήγαγε πολλές μάχας και έτιμώρησε πολλούς Βουλγάρους, έλαβε μέρος και εις την πυρπόλησιν του βουλγαρικού χωρίου Μαρβίντσα μετά του Ζήρα εις εκδίκησιν της υπό των κομιτατζήδων καείσης σ. 52 διδασκαλίσσης εκ Γευγελής, / Αϊκατ. Χατζιγεωργίου, του εκ Βογδάντσης διδασκάλου και άλλων έντε 'Ελλήνων του χωρίου Γκιρτσίστης. Εις μίαν μάχην κατά των Τούρκων έτραυματίσθη σοβαρώς, άλλ' ίάθη.

## Καρασούλης ή Κατσαράγκας (Πογιόπουλος Φ.) έπιλοχίας

'Ο Καρασούλης Φ. ύπηρέτησεν εις τó σωμα του Μάλλιου (Στεφ. Δούκα) ως όμαδάρχης. Εις τας μάχας διεκρίθη διά την τόλμην και την γενναϊότητά του, ίδίως εις τας μάχας της Ζαγορίτσανης και του 'Οντρια.

1. Dakin, έ.ά., σ. 182, 184, 374, Γερμανού Καραβαγγέλη, έ.ά., σ. 43, 97, Τσάμη, έ.ά., σ. 187, 204, 208-210, 240, 245, 248, 260-262, 327-329, 365, 385, 418-420, 423-425, 433, 'Αργυροπούλου, έ.ά., σ. 41, Οίκονόμου, έ.ά., σ. 88-89.

2. D. Dakin, έ.ά., σ. 13, Π. Τσάμη, έ.ά. σ. 357, 392, 426, 434.

## Καρφῆς Ἰωάννης, λοχίας πεζικοῦ

ἽΟ Καρφῆς Ἰ. ὡς ὄπλαρχηγός, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γκούρα (Παπαβιέρου Δ.) εἰς τὴν περιφέρειαν Μοριχόβου, ἔδρασεν μετὰ σφοδρότητος ἐπιδείξας τόλμην καὶ γενναιότητα, ἰδίως εἰς τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Λεχόβου (Καστανοχωρίου) κατὰ τῶν κομιτατζήδων.

## Κατσαδούρας Θωμᾶς, λοχίας

ἽΟ Κατσαδούρας Θ. ὡς ὄπλαρχηγός ἔδρασεν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γκούρα (Παπαβιέρου Δ.) εἰς τὸ Μοριχόβον, Πρέσπαν καὶ Περιστέρι, πολέμησας Τούρκους καὶ Βουλγάρους μετὰ σφοδρότητος, τῇ συμπράξει καὶ τῶν Μάλλιου (Στ. Δούκα), Περδίκας (Νεράντζη Παύλου), Κατσίγαρη Ἐμμ., ἰδίως εἰς τὴν μάχην Βέρμπιανης.

σ. 53 Κατσανός Κ. (Κυριακός Ταβουλάρης), ἀνθυπολοχαγός<sup>1</sup>

ἽΟ Κατσανός Κ. κατ' ἀρχάς προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ προσενεγκῶν Θεσσαλονίκης καὶ κατόπιν εἰργάσθη ὡς πράκτωρ Α' τάξεως προσενεγκῶν ὑπηρεσίας ὑψίστης σημασίας πρὸς ἀρτιωτέραν ὀργάνωσιν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος.

Κιτᾶνος Ἀργύριος<sup>2</sup>

ἽΟ Κιτᾶνος Ἀργ. ὡς πράκτωρ Α' τάξεως ἔδρασεν εἰς τὰς περιφερείας Γευγελῆς, Ἐδέσσης καὶ Καρτζόβας διοργανῶν ἀνταρτικὰ σώματα καὶ διευθύνων τὰς ἐνεργείας τοῦ ἀγῶνος ἀνὰ τὰς περιφερείας.

Κατσάρος Κωνσταντῖνος, ἀνθυπολοχαγός πεζικοῦ<sup>3</sup>

ἽΟ Κατσάρος Κωνσταντῖνος ἐκ Τυρνάβου τῆς Θεσσαλίας, ἐνετάχθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Γκούρα (Παπαβιέρου Δ.) ἔλαβε μέρος εἰς ὅλας τὰς κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων μάχας, ὡς καὶ εἰς τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Λεχόβου (Καστανοχωρίου), διαρκέσασαν ἐπὶ πέντε ὥρας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτραυματίσθη ὁ καπετὰν Λουκᾶς Κόκκινος, τὸν ὅποιον ὁ Κατσάρος μετὰ πέντε ἄλλων συντρόφων του, κατόπιν ὑπερανθρώπων προσπαθειῶν, κατῶρθωσε νὰ διασώσῃ καὶ νὰ τὸν φέρῃ εἰς ἀσφαλῆς μέρος.

Κλάπας Γεώργιος<sup>4</sup>

σ. 54 ἽΟ Κλάπας Γ. ὡς ὄπλαρχηγός ἔδρασεν εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν, ὅπου εἰργάσθη δραστηρίως διὰ τὴν ἐκκαθάρισιν αὐτῆς / ἐκ τῶν κομιτατζή-

1. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 201, 384, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 385.

2. Μεταλλινοῦ, ἑ.ἀ., σ. 52, Dakin, ἑ.ἀ., σ. 286, Παπατζανετέα, ἑ.ἀ., σ. 51, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 393.

3. Μεταλλινοῦ, ἑ.ἀ., σ. 28.

4. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 278. Παπατζανετέα, ἑ.ἀ., σ. 20-21, 31, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 343-344, 350-353.

δων, τὴν ὁποίαν εἶχαν καταστήσει ὠχυρωμένον ὄρητῆριον. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐξόντωνσιν τῆς ὀκταμελοῦς συμμορίας τοῦ βοεβόδα Μπαμπαῖτη. Συνειργάσθη μὲ πολλοὺς ἀρχηγοὺς καὶ ὄπλαρχηγούς.

Καψάλης (Πραντούνας Χρῆστος), ἀνθυπίαρχος<sup>1</sup>

Ὁ καπετὰν Καψάλης, ἐκ τῆς νήσου Νάξου, σχηματίσας τὸ σῶμα τὸ 1905, ἦλθεν εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν πρὸς ἐκδίωξιν τῶν ἐκεῖ ἐγκατεστημένων κομιτατζήδων. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας. Τὴν 21 Ἀπριλίου 1906 ὀργανώσας ἐπίθεσιν διὰ πλαβῶν (λέμβων), ἐπλησίασεν τὴν βουλγαρικὴν καλύβην εἰς ἀπόστασιν εἴκοσι βημάτων, διέταξε ὁμοβροντίαν, ὁπότε καὶ οἱ κομιτατζήδες ἤρχισαν βάλλοντες ὁμαδικῶς. Ὁ Πραντούνας, εὐρεθεὶς εἰς ἀκάλυπτον μέρος, ἐπλήγη εἰς τὸ μέτωπον θανασίμως ἐξ ἀποστάσεως ἐπτά βημάτων.

Κόδρος (Μωραΐτης Μιχαήλ), λοχαγός<sup>2</sup>

Ὁ Κόδρος Μ., συμπεριληφθεὶς εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Λαμπρ. Κορομηλά Προξένου Θεσ/νίκης καὶ ὑπὸ τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου ἐγκριθέντα πίνακα, ἀπεστάλη εἰς τὴν Μακεδονίαν ὡς ὀργανωτῆς ἀνταρτικῶν σωμάτων. Εὗρεν ὁμως πρόωρον, ἀλλ' ἠρωϊκὸν θάνατον, συμπλακεὶς μετὰ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν θέσιν Γρίππα τοῦ Παΐκου ὄρους τῆς περιφερείας Γευγελῆς μετὰ τοῦ συναρχηγοῦ του Φραγκοπούλου Σπυρ.

Κοκκινάκης Στυλιανός

Ὁ Κοκκινάκης Στ. ἐκ Κρήτης ὡς ὄπλαρχηγὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ /  
σ. 55 Κατσιγάρη Ἐμμ. ἔδρασε πρῶτον εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν, ὅπου ἔλαβε μέρος εἰς μάχην. Κατόπιν ὑπῆρξεν ὄπλαρχηγὸς τοῦ Π. Γύπαρη. Εἰς μάχην μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐτραυματίσθη καὶ ἰάθη. Ἔλαβε μέρος καὶ εἰς τὸν Ἑπειρωτικὸν ἀγῶνα.

Κόκκινος Διαμαντῆς<sup>3</sup>

Ὁ Κόκκινος Διαμαντῆς ἐκ Σπηλιᾶς τῶν Γρεβενῶν ἔδρασεν εἰς τὴν περιφέρειαν Γρεβενῶν καὶ Καστανοχωριῶν πολεμῶν ἐναντίον Τούρκων καὶ Βουλγάρων. Κατεπολέμησε καὶ τὴν ρουμανικὴν προπαγάνδαν, ἣ ὁποία, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων, ὠργιάζεν εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων. Κατόπιν προδοσίας συνελήφθη δι' ἐνέδρας, κατεδικάσθη καὶ ἀπηγχονίσθη τὸ 1908 εἰς τὸ Μοναστήριον ὀλίγον πρὸ τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος.

1. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 276, Παπατζανετέα. ἔ.ἀ., σ. 6, 7, 16, Μαζαράκη-Αἰνιᾶνος, ἔ.ἀ., σ. 78, 101, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 295, 343-345, 349, 396.

2. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 201, 217, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 225, 269, 270, 271, 288, 290, 291.

3. Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 22-23, Dakin, ἔ.ἀ., σ. 263-265, 360, 372.



Κούντουρας Ἡλίας<sup>1</sup>

Ἄνθρωπος Κούντουρας Ἡλίας ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Μακεδονικοῦ Κομιτάτου εἰς τὸ Μοναστήριον πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Σίνης Ν., ὅπου εἰργάσθη δραστηρίως.

Κονδύλης Γεώργιος<sup>2</sup>

Ἄνθρωπος Κονδύλης Γεώργιος κατὰ πρῶτον ὡς πράκτωρ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην, κατόπιν ὡς ἀρχηγὸς σώματος εἰς τὸ Μορίχοβον ἐπὶ ἐννεάμηνον, / σ. 56 διεξήγαγε πολλὰς μάχας. Τέλος ἔδρασεν εἰς τὴν Καρατζόβαν, ὅπου συνειργάσθη μὲ τὸν Ζαρκάδαν. Ὑπῆρξεν τολμηρὸς καὶ λίαν ὀρμητικὸς.

Κοντούλης Ἀλέξανδρος<sup>3</sup>

Ἄνθρωπος Κοντούλης Ἀλ. τὸ 1904 ὡς λοχαγὸς ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Μακεδονικοῦ κομιτάτου μετὰ τοῦ Παύλου Μελά καὶ τῶν Γεωργίου Κολοκοτρῶνη καὶ Ἀναστασίου Παπούλα εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐμελέτησαν τὴν κατάστασιν καὶ ἔθεσαν τὰς πρῶτας βάσεις τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος. Διὰ κοινῆς ἐκθέσεως ἐνημέρωσαν τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν.

## Καρδίτσας Δημήτριος

Ἄνθρωπος Καρδίτσας Δημ., ὡς ὄπλαρχηγὸς σώματος, ἔδρασεν εἰς τὴν περιφέρειαν Ναούσης, Βεροίας, καὶ Ἐδέσσης, ὅπου ἐπολέμησε τοὺς Τούρκους καὶ Βουλγάρους μετὰ πείσματος καὶ ἐκέρδισε πολλὰς μάχας. Συνειργάσθη μὲ τὸν Ἀμύνταν (Δουμπιάτην Νικ.), Μαλλέαν (Φραγκῆκον Γεώρ.) καὶ Κατσίγαρον Ἐμμ.

Κουκουλάκης Θεόδωρος<sup>4</sup>

Ἄνθρωπος Κουκουλάκης Θ. ἐκ Λάκκων τῆς Κρήτης ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897. Κατὰ τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα σχηματίσας ἴδιον σῶμα διεξήγαγε πολλὰς μάχας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς βοεβόδας Κώνσταν καὶ Μῆτρον Βλάχον. Ἐλαβε μέρος καὶ εἰς τὰς μάχας Κλεισούρας καὶ Ὀσνίτσανης (Καστανοφύτου) διακριθεὶς διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ ὀρμητικότητά του.

σ. 57

Κουρπέζος Δ. (Κοσμόπουλος Δημήτριος), ἀνθυπολοχαγὸς<sup>5</sup>

Ἄνθρωπος Κουρπέζος Δ. ὡς ἀρχηγὸς σώματος ἔδρασεν εἰς τὸ Παγγαῖον. Κα-

1. Π. Τ σ ά μ η, ἔ.ά., σσ. 154, 240, 267, 365.

2. D a k i n, ἔ.ά., σ. 270-271, 380, Σ τ α υ ρ ο π ο ὐ λ ο υ, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγῶν, σ. 56, Τ σ ά μ η, ἔ.ά., σ. 328.

3. D a k i n, ἔ.ά., σ. 123, 175, 177-178, 181, Σ τ α υ ρ ο π ο ὐ λ ο υ, ἔ.ά., σ. 1, Τ σ ά μ η, ἔ.ά., σ. 166-167, Γ ε ρ μ α ν ο ὕ Κ α ρ α β α γ γ ἔ λ η, ἔ.ά., σ. 29-30.

4. Τ σ ά μ η, ἔ.ά., σ. 221-222, 239-241, 245-246.

5. Ὁρθό: Κουρμπέσης, D a k i n, ἔ.ά., σ. 275, 319. Τ σ ά μ η, ἔ.ά., σ. 358, 399, 426.

τέδωσεν εις τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς τέσσερεις ὀμάδες κομιτατζήδων, οἱ ὅποιοι, τὴν μὲν ἡμέραν ἦσαν ὀλοτόμοι καὶ ἀνθρακοποιοί, τὴν δὲ νύκτα κομιτατζήδες. Ἐξόντωσε καὶ τὸν ἀρχικομιτατζὴν Ντόνε Μάνεφ, ὁ ὅποιος ἐπρόκειτο νὰ ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Μονὴν Ζωγράφου τοῦ Ἁγίου Ὀρους καὶ ἐκεῖθεν νὰ δράσῃ κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

#### Κουτσόπουλος Ἀπόστολος

Ὁ Κουτσόπουλος Ἀ., ἐκ Πουγκακίων Φθιώτιδος, ἔδρασεν εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν καὶ εἰς τὸ σῶμα τοῦ Βαρδιᾶ (Βαρδῆ Δημ.). Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐκάστοτε συναπτομένας μάχας κατὰ τῶν κομιτατζήδων μέχρι τῆς 10 Ἰουλίου 1907, ὅποτε ἐγένετο ἡ αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεσις ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ Κάλλα (Σάρρου Δημ.) καὶ ἐγένοντο κύριοι τῆς λίμνης ἐκδιώξαντες τοὺς κομιτατζήδες ἐξ αὐτῆς.

#### Κρόμπας Μ. (Λυμπερόπουλος Μάριος)<sup>1</sup>, ἀνθυπολοχαγὸς

- σ. 58 Ὁ Κρόμπας Μ. ὡς ἀρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὴν περιφέρειαν Κοζάνης /καὶ Φλωρίνης. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κομιτατζήδων πάντοτε εἰς βάρους τοῦ ἐχθροῦ. Συνειργάσθη μὲ τοὺς Γκουραν (Παπαβιέρον Δ.), Φούφαν (Ἀνδροῦτσον Ζάχ.), Καψάλην (Πραντούαν Χρήστ.), καὶ ἄλλους. Ἔπεσεν ἠρωϊκῶς μαχόμενος εἰς τὴν μάχην τοῦ Πεταλινοῦ.

#### Κουντουράκης Ἰωσήφ<sup>2</sup>

Ὁ Κουντουράκης Ἰ. ἐξ Ἀσῆ Γωνιάς τῆς Κρήτης. Ὡς ὄπλαρχηγὸς σώματος ἔδρασεν εἰς πολλὰς περιφερείας τῆς Δυτικῆς καὶ Κεντρικῆς Μακεδονίας. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας, εἰς μίαν ἐκ τῶν ὁποίων συμπλακεῖς μετὰ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐτραυματίσθη εἰς τὸ στήθος, ἀλλ' ἰάθη καὶ ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον του μετὰ μεγαλυτέρας σφοδρότητος.

#### Κοπάλης Σ. (Κοπάνης Σπυρ.)

Ὁ Κοπάλης Σ., ὡς ὄπλαρχηγὸς σώματος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μάλλιου (Δούκα Στ.), ἔδρασεν εἰς πολλὰς περιφερείας. Ἔλαβε μέρος καὶ εἰς τὴν μεγάλην μάχην τῆς Ὀντριας, ὅπου ἐφονεύθη ὁ Παπαϊωάννου (Κατσαρὸς Γ.). Ὡς συνοδὸς τοῦ καπετὰν Μάλλιου μετέβη πρὸς συνάντησιν τοῦ βοεβόδα Κυριάζου, ὁ ὅποιος εἶχε προτείνει νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὰ ἑλληνικὰ σώματα, ἀλλ' ἠθέτησε τὴν ὑπόσχασίν του.

#### Κύρου Παῦλος<sup>3</sup>

σ. 59

Ὁ Κύρου Π. ἐκ Ζελόβου (Ἄνταρτικοῦ), ὑπῆρξε πρωτοπαλλήκαρον τοῦ

1. Τ σ ά μ η, ἔ.ἀ., σ. 267, Οἰκονόμου, ἔ.ἀ., σ. 81.

2. D a k i n, ἔ.ἀ., σ. 192, Τ σ ά μ η, ἔ.ἀ., σ. 209.

3. D a k i n, ἔ.ἀ., σ. 132-135, 175-176, 103-104, 177-178, 180-183, 185, 189-191,

Π. Τ σ ά μ η, ἔ.ἀ., σ. 83-84, 140-141, 150, 155, 166, 200, 209, 239, 264, 330, 369.

Παύλου Μελά καὶ πολυτιμότεος ὀδηγὸς ὡς γνώστης τῶν μερῶν ἐκείνων. Κατόπιν ὡς ὄπλαρχηγὸς σώματος ἐξ ὀπλιτῶν, καθαρῶς Μακεδόνων, ἐπολέμησε Τούρκους καὶ Βουλγάρους μετὰ σφοδρότητος. Ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος εἰς Ζέλοβον (Ἀνταρτικόν).

#### Κωνσταντινόπουλος Κωνστ.<sup>1</sup>

Ὁ Κωνσταντινόπουλος Κ., ταγματάρχης, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Μακεδονικοῦ κομιτάτου Ἀθηνῶν εἰς τὸ Μοναστήριον ὡς ὀργανωτῆς σωμάτων, ὅπου ἠργάσθη μὲ ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα. Κατόπιν ἀρχηγὸς σώματος εἰς τὴν περιφέρειαν Γευγελῆς συνεπλάκη εἰς τὸ ὄρος Πάϊκον μετὰ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἔπεσεν ἡρωϊκῶς τὸ 1905.

#### Κώττας<sup>2</sup>

Ὁ Καπετὰν Κώττας ἐκ Ρούλιας (Κατωχωρίου) τῶν Κορεστίων ὀρέων, μὴ ἀνεχόμενος τὴν τουρκικὴν τυραννίαν, ἐτράπη εἰς τὰ ὄρη ὡς κλέφτης μετὰ τοῦ Νταβέλη καὶ Νταλίπη. Ὅταν τὸ 1898 ἐνεφανίσθησαν οἱ κομιτατζήδες ὑπὸ τοῦ βοεβόδα Πετρώφ, ἔσπευσε νὰ συναντηθῆ μετ' αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπεσχέθη ὅτι θὰ συνεργαστοῦν ὡς Μακεδόνες διὰ τὴν Μακεδονίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο ἐμπόδιον εἰς τὴν προπαγάνδαν τῶν, δι' ἐνέδρας τὸν ἐτραυμάτισαν μὲ σκοπὸν νὰ τὸν δολοφονήσουν. Διασωθεὶς ἐσχημάτισε σῶμα καὶ ἔδρασε κατὰ τῶν Τούρκων κεχωρισμένως. Τὸ 1903 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ὑποκινηθεῖσαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐπανάστασιν τῶν Χριστιανῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκάησαν πολλὰ χωρία καὶ ἐσφάγησαν πολλοὶ Χριστιανοί. Εἰργάσθη δραστηρίως διὰ τὴν ἀποστολὴν ἐνόπλου βοήθειας ἐξ Ἑλλάδος. Εἰς ἐκδίκησιν ἐφόνησε πολλοὺς Βουλγάρους. Διὰ προδοσίας περικυκλώθη εἰς τὴν οἰκίαν του ὑπὸ τουρκικοῦ στρατοῦ. Κατόπιν τρομερᾶς μάχης συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἀπηγχονίσθη εἰς τὸ Μοναστήριον τὴν 27.9.1905.

#### Κώης Ἀριστόβουλος, ἀνθυπολοχαγὸς<sup>3</sup>

Ὁ Κώης Ἀρ. ὡς ἀρχηγὸς σώματος ἔδρασεν εἰς τὴν Χαλκιδικὴν τὸ

1. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 203, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 306, 411, Μαζαράκη-Αἰνιᾶνος, ἑ.ἀ., σ. 36.

2. Βλ. τίς μελέτες τοῦ Ἀλεξάνδρου Κοντούλη, Βιογραφία καπετάν Κώτα, Φλώρινα 1931, Ν. Γ. Κοεμτζοπούλου, Καπετάν Κώτας, ὁ πρῶτος Μακεδονομαχός, Ἀθήναι 1968, Γαλάττειας Γρηγοριᾶδου-Σουρέλη, Κώτας, ματοβαμμένες λίμνες, Ἀθήναι 1969. Πρβλ. Μεταλλινού, ἑ.ἀ., σ. 25. Γερμανοῦ Καραβαγγέλη, ἑ.ἀ., σ. 8, 10, 13, 15, 18, 23, 25, 29-30, 43, 89, 90, 110, Dakin, ἑ.ἀ., σ. 64-65, 72, 120, 128-129, 130-132, 165, 176, 183, Μόδη, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν καὶ ἡ Νεώτερη Μακεδονικὴ Ἱστορία, σ. 169-181, τοῦ ἰδίου, Μακεδονικὸς Ἀγὼν καὶ Μακεδόνες Ἀρχηγοί, σ. 143-174, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 83-84, 89, 137, 140-141, 143, 151, 165-168, 178, 191, 200, 234.

3. Παπατζανετέα, ἑ.ἀ., σ. 50, 58, Dakin, ἑ.ἀ., σ. 369, 381, Δ. Κακκάβου, Ἀπομνημονεῦματα, σ. 110, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 428.

1907-1908 λαβόν μέρος εις πολλάς μάχας. Συνετέλεσεν εις τήν διαμετακόμισιν ὀπλων καί πολεμοφοδίων.

#### Λάζος Δουγιάμας<sup>1</sup>

Ὁ καπετάν Λάζος, ἐκ Μπαροβίτσης (Καστανερή), διωκόμενος ὑπό τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἐνετάχθη εις βουλγαρικὴν συμμορίαν πρὸ τοῦ 1903 ἐναντίον δῆθεν τῶν Τούρκων. Μετὰ τὸ 1903 ἰδὼν ὅτι ὁ ἀγὼν ἐστρέφετο κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐφόνευσε τρεῖς κομιτατζήδες καὶ δύο πράκτορας τοῦ χωρίου του, διὰ νὰ γίνῃ πιστευτὸς καὶ ἐνετάχθη εις τὸ σῶμα τοῦ Κόδρου (Μωραΐτου Μιχ.). Διὰ τὴν γενναιότητά του καὶ τὴν ἰκανότητά του ἀνεκηρύχθη σ. 61 ὄπλαρχηγὸς καὶ ἔδρασεν /ἀποτελεσματικῶς τιμωρήσας πολλοὺς Βουλγάρους καταδότας. Τὸ 1912 κατὰ τὸν βαλκανικὸν πόλεμον ἐξημερίωσε ἀρχηγὸς προσωπικοῦ σώματος καὶ ὀδηγὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ μέχρι Γουμνίτσης καὶ Βοεμίτσης (Ἀξιουπόλεως). Τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐδόλοφονήθη δι' ἐνέδρας ὑπὸ Βουλγάρου πράκτορος.

#### Λαχτάρης (Πλατανιάς Ν.), ἀνθυπασπιστής<sup>2</sup>

Ὁ Λαχτάρης ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασεν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γκούρα (Παπαβιέρου Δ.) εις τὰ Καστανοχώρια. Κατόπιν μὲ αὐτοτελὲς σῶμα διεξήγαγε πολλάς μάχας ὡς καὶ εις τὰς μεγάλας τοιαύτας τοῦ Λεχόβου (Κρασσοχωρίου) καὶ Βέρμπιανης. Συνειργάσθη μὲ τὸν Φλάμπουραν (Θειάφην Ε.), Ἀκρίβον (Τόσκαν Στ.) καὶ Περδίκαν (Νεράντζην Π.).

#### Λίβας (Κιτρινιάρης Φιλ.), λοχίας πυρ/κοῦ

Ὁ Λίβας ὑπηρέτησεν ὡς ὄπλαρχηγὸς εις τὸ σῶμα τοῦ Μάλλιου (Στ. Δούκα). Διεξήγαγε μάχας καί, ὡς αὐτοτελὲς σῶμα, ἔλαβε μέρος εις τὰς μάχας τῆς Ὀντριας καὶ τοῦ Λεχόβου (Καστανοχώρι). Ἐφονεύθη εις τὸ Σαραντάπορον τὸ 1912.

#### Λίγγος (Μαλεῦρης Πέτρος), λοχίας νοσοκόμος

Ὁ Λίγγος Π. ὑπηρέτησεν εις τὸ σῶμα τοῦ Μάλλιου (Δούκα Στ.) καὶ εις ἄλλα σῶματα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος. Ἐλαβε μέρος εις πολλάς μάχας, ὡς καὶ εις τὴν μεγάλην τῆς Ζαγορίτσανης (Βασιλειάς). Ἐφονεύθη εις τὴν μάχην τοῦ Σαρανταπόρου τοῦ 1912.

#### Λίγκος (Τσαούσης Ἰωάννης)

Ὁ Λίγκος ἐξ Ἀγῶ τῆς Σπερχειάδος ἔδρασεν ὡς ὄπλαρχηγὸς τοῦ καπετάν Τρομάρα (Σωτηριάδου Ἐμμ.). Ἐλαβε μέρος εις πολλάς μάχας ἀπὸ τοῦ

1. Βλ. προηγουμένη σ. 65 ὑποσημείωση 3.

2. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 319, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 367, 374-375.

1904 μέχρι τοῦ 1906, ὡς καὶ εἰς τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Μουρικίου μετὰ τοῦ Φαρμάκη (Κούντουρα Ἡλ.), καὶ εἰς τὴν μάχην τῆς Πρεκοπάνας (Περικοπίης) μετὰ τοῦ Περδίου (Νεράντζη Παύλ.) καὶ τοῦ Ντόγγρα Κωνστ., ὅπου ἐξωντῶθησαν πολλαὶ βουλγαρικαὶ συμμορίαί, ἀλλ' ἔπρεσαν ἡρωϊκῶς μαχόμενος καὶ ὁ Λίγκος Ἰωάν.

Λίτσας (Βλαχάκης Ἀντώνιος), ἀνθυπολοχαγὸς<sup>1</sup>

Ὁ Λίτσας Ἀντώνιος ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὰ Καστανοχώρια, πολεμήσας Τούρκους καὶ Βουλγάρους μετὰ μεγάλης σφοδρότητος. Εἰς τὴν Ὀσνίτσανην ἐπετέθη κατὰ βουλγαρικῆς συμμορίας ἐντὸς οἰκίας, τὴν ὁποίαν συμμορίαν ἐξωντῶσεν ὀλόκληρον σχεδόν, πλην ὅμως σφαῖρα ἐχθρική εὐρήκεν αὐτὸν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν ἔρριψε νεκρὸν τὴν 7-5-1906.

σ. 63

Λιοῦπος (Πηχεῶν Φιλόλ.), ἀνθυπίαρχος<sup>2</sup>

Ὁ Λιοῦπος Φ. ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1903 μετὰ τοῦ Μάλλιου (Στέφ. Δούκα) καὶ Δίμπρα (Κλείτου Παναγ.) ἐξῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν πρὸς δρᾶσιν κατὰ τῶν Βουλγάρων. Κατόπιν ἐσχμήτισε ἴδιον σῶμα καὶ ἔδρασεν εἰς τὸ Βίτσι.

Λόγφ ὑγείας ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας. Ἀργότερον ἐξῆλθε καὶ πάλι μετὰ τοῦ καπετὰν Βρόντα (Παπᾶ Βασιλ.), τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ὑπαρχηγὸς καὶ πάλιν ὅμως λόγφ ὑγείας ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας, ὁπότε διωρίσθη μέλος τοῦ Μακεδονικοῦ κοιμητηρίου Λαρίσης.

Λύκας Πέτρος<sup>3</sup>

Ὁ Λύκας Π. ἐκ Φουρνᾶ τῆς Εὐρυτανίας, ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν, ὅπου τῇ συμπράξει καὶ τῶν Κάλλα (Σάρρου Κωνστ.), Ἄγρα (Τέλλου Ἀγαπ.), Γκόνου Γιώτα, Κοκκινάκη Στυλ., Ζερβέα Παρασκ., εἰργάσθη δραστηρίως πρὸς ἐκδίωξιν τῶν ἐντὸς τῶν ὠχυρωμένων καλυβῶν κοιμηταζήδων. Διεξήγαγεν πολλὰς μάχας. Κατὰ τὴν μεγάλην αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν ἐπλήγη θανασίμως καὶ ἐντὸς ὀλίγου ὑπέκυψεν εἰς τὸ τραῦμα του.

Λουκάς Κόκκινος<sup>4</sup>

Ὁ Λουκάς ἐκ Γρεβενῶν ἐχρημάτισε ἀρματολὸς πολεμῶν καὶ τιμωρῶν

1. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 263, Μαζαράκη, -Αἰνιᾶνος, ἑ.ἀ., σ. 78, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 264-265, 306, 309, 311, 313-314, 316.

2. Μεταλλινοῦ, ἑ.ἀ., σ. 20-21. Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 261, 244, 328, 350, Γερμανοῦ Καραβαγγέλη, ἑ.ἀ., σ. 84, Ἀθ. Σουλιώτη, ἑ.ἀ., σ. 78.

3. Κακκάβου, ἑ.ἀ., σ. 144.

4. Πρόκειται γὰρ τὸν Κόκκινον Διαμαντὴ μὲ τὸ ψευδώνυμο Λουκάς Μεταλλινοῦ, ἑ.ἀ., σ. 29. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 263-265, 360-372, Π. Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 240, 264-265, Παπατζανετέα, ἑ.ἀ., σ. 16, 36.

τους Τούρκους. Τὸ 1904 συνηντήθη μετὰ τοῦ Παύλου Μελά, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεννοήθη πρὸς δρᾶσιν κατὰ τῶν Βουλγάρων. Μεταβάς εἰς τὰ Καστανοχώρια, ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ Λίτσα (Βλαχάκη Ἄντ.) ὡς ὄπλαρχηγός. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας, ἀλλ' εἰς τὴν σφοδρὰν μάχην τοῦ Λεχόβου μετὰ πολυαρίθμου τουρκικοῦ στρατοῦ ἔχασε τὸν ὀφθαλμὸν του.

σ. 64

Λυκοβαρδάκης Ἐμμ.<sup>1</sup>

ἽΟ Λυκοβαρδάκης Ἐμμ., ἐκ Κρήτης, ὡς ὄπλαρχηγός ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μακρῆ (Δικωνύμου Γεωργ.), διακριθεὶς εἰς πολλὰς μάχας διὰ τὴν γενναϊότητά του κατὰ τῶν Βουλγάρων, τοὺς ὁποίους ἀπεδεκάτιζε, συνειργάσθη μὲ τὸν Καούδην Εὐθ., Κατσαδούραν Θεομᾶν καὶ Ἄκριβον (Τόσκαν Στ.).

Μακούλης Ἀνδρέας<sup>2</sup>

ἽΟ Μακούλης Ἀνδρ. ἐκ Στενημάχου τῆς Βουλγαρίας, διωκόμενος ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν, κατέφυγεν εἰς τὴν Μακεδονίαν μετὰ 17 ἀνδρῶν καὶ σχηματίσας σῶμα, ἐτιμώρησε πολλοὺς Βουλγάρους. Εἰς τὰ Στεφανινὰ τοῦ Λαγκαδᾶ ἐφόνευσε Τούρκον δασοφύλακα Μεχμέτ-Ἀλήν, ὁ ὅποιος ἦτο λησταποδόχος ἀλβανικῆς ληστρικῆς συμμορίας. Κατόπιν προδοσίας περικυκλωθεὶς ὑπὸ τουρκικοῦ στρατοῦ, τὸν ὅποιον διεσκόρπισε μὲν, ἀλλ' ἐν τῇ ὀρμῇ του ἐπληρώθη θανασίμως.

Μακρῆς (Δικωνύμος Γεώργιος)<sup>3</sup>

ἽΟ Μακρῆς κατ' ἀρχὰς εἰργάσθη ὡς ὑπαρχηγός τοῦ καπετὰν Βάρδα (Τσόντου Γεωργ.) καὶ κατόπιν ὡς ἀρχηγός ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ὡς εἰς τὰ Καστανοχώρια, Κορέστια, περιφέρειαν Μοναστηρίου, Φλωρίνης, Περιστερίου καὶ Μοριχόβου.

Διεξήγαγε πλείστας ὄσας μάχας ἀποτελεσματικώτατα, καὶ πάντοτε εἰς βάρος τοῦ ἐχθροῦ.

σ. 65

Μαλέας (Φραγκάκος Γεώργιος), ἐπιλοχίας<sup>4</sup>

ἽΟ Μαλέας Γ. ὡς ὄπλαρχηγός ἔδρασεν εἰς τὴν περιφέρειαν Βεροίας καὶ Κατερίνης. Διεξήγαγε μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κομιτατζήδων, συνε-

1. Τ σ ἄ μ η, ἔ.ἀ., σ. 415-416

2. Ἐ.ἀ., σ. 402, 404.

3. Βλ. τὰ δημοσιευμένα ἀπομνημονεῦματά του στὸ Ἄρχεῖον Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος Πηνελόπης Δέλτα, 2. Γεωργίου Δικωνύμου Μακρῆ, ἽΟ Μακεδονικός Ἀγὼν (Ἀπομνημονεύματα), Θεσσαλονίκη 1959. Πρβλ. Γεργανοῦ Καραβαγγέλη, ἽΟ Μακεδονικός Ἀγὼν, σ. 40, 43, 47, 111, Μαζαράκη-Αἰνιᾶνος, σ. 12, 82, Κακκάβου, ἔ.ἀ., σ. 121, Dakin, ἔ.ἀ., σ. 128, 144, 175, 177, 181-182, 193, 218-219, 225, 229, 256, 259, 262, Τ σ ἄ μ η, ἔ.ἀ., σ. 144-145, 166, 222, 245-246, 248, 253, 260-262, 265-266, 306, 317-319, 322-323, 329, 415-417, 419, 433.

4. Τ σ ἄ μ η, ἔ.ἀ., σ. 399, 428.

τέλεσε δὲ κατὰ πολὺ εἰς τὴν μετακόμισιν ὄπλων καὶ πολεμοφοδίων ἀπὸ τοῦ Ἐλευθεροχώριον πρὸς τὴν Βέροιαν, Νάουσαν καὶ λίμνην Γιαννιτσῶν.

#### Μανώλης (Κατσίγαρης Ἑμμ.)<sup>1</sup>

Ὁ καπετὰν Μανώλης ἐκ Κρήτης ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὰς περιφερείας Γευγελῆς, Ναούσης, Ἐδέσσης καὶ Μοριχόβου, ὡς καὶ εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν. Ἐκ ταύτης μὲ κίνδυνον νὰ συλληφθῆ, μετέβη μόνος εἰς τὸ χωρίον Ράμελ (Ραχῶνα) Κουφαλίων, ὅπου διεξήγαγεν ἀνακρίσεις καὶ εὐρῆκε τὸν δολοφόνον τοῦ Ἑλληνοῦς Γιοβάνη ἐκ Ραχῶνας, τὸν ὁποῖον ἐτιμώρησεν ὡς ἔπρεπε. Εἰς τὴν κωμόπολιν Βογδάντσαν τῆς Γευγελῆς ὑπῆρξε τὸ φόβητρον τῶν Βουλγάρων, ὅπου οἱ Ἕλληνες τοῦ ἔκαμαν καὶ τραγοῦδι: «Σένα πρέπει, βρὲ Μανώλη, τῆς Βογδάντσης Ἀρχηγός». Ἐφονεύθη εἰς μάχην τῆς περιφέρειας Βεροίας.

#### Μαυρομιχάλης Στυλιανός, σημαιοφόρος<sup>2</sup>

Ὁ Μαυρομιχάλης Στ. ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Μακεδονικοῦ κοιμητῆτος ὡς ὀργανωτῆς τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος τῆς Ἀνατολ. Μακεδονίας μὲ κέντρον τὴν Καβάλαν. Ἀπὸ τοῦ 1906 μέχρι τοῦ 1908 εἰργάσθη δραστηριῶς καὶ προσέφερον ὑπηρεσίας μεγάλης σημασίας.

σ. 66

#### Μακρῆς Ἰωάννης

Ὁ Μακρῆς Ἰωάν. ὑπηρέτησεν ὡς ὀμαδάρχης τοῦ σώματος τοῦ καπετὰν Μάλλιου (Δούκα Στ.) Ἐλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας, ὡς καὶ εἰς τὴν μάχην τῆς Ζαγορίτσανης (Βασιλείας) κατὰ τῶν κοιμητῆζήδων, τοὺς ὁποίους κατετρόπωσαν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν τουρκικὸν στρατὸν, ὁ ὁποῖος εἶχε καταφθάσει εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης. Συνειργάσθη καὶ μὲ τὸν Λίβαν (Κιτρινιάρην Φίλ.).

#### Μάλλιος (Δούκας Στέφανος), λοχαγός<sup>3</sup>

Ὁ Μάλλιος τὸ 1905 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Μακεδονικοῦ κοιμητῆτος καὶ τοῦ ἀνετέθη ἡ ἀρχηγία ἀνταρτικῶν σωμάτων καὶ νὰ δράσῃ εἰς τὴν περιφέρειαν Ἐδέσσης μὲ ὑπαρχηγούς τὸν Δίμπραν (Κλεῖτον Π.) καὶ τὸν Λιοῦπον (Πηχεῶνα Φίλ.) Διεξήγαγε πολλὰς μάχας μετὰ Τούρκων καὶ Βουλγάρων. Τὴν 25 Μαρτίου 1905 περιεκύκλωσε τὸ χωρίον Ζαγορίτσανη (Βασιλείας), ὅπου διεξήχθησαν μεγάλαι καὶ σκληραὶ μάχαι μὲ τοὺς κοιμητῆζήδους, οἱ ὁποῖοι ἐκρύπτοντο ἐκεῖ, συνάμα δὲ καὶ μὲ τουρκικὸν στρατὸν, τὸν μετὰ τὴν κατα-

1. Γνωστὸς ὡς Καραμανώλης. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 194, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 228, 230-231, 254, 271, 287, 290, 338-340, 367, 369, 376, 378, 382, 384-385, 420, 422-424, Οἰκονόμου, ἔ.ἀ., σ. 131-132.

2. D. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 307, 414, 416, 418-419, Π. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 358.

3. Γερμανοῦ Καραβαγγέλη, ἔ.ἀ., σ. 43, 88, D. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 219, 221, 225, 230-231, 308, 325, Δ. Κακκάβου, ἔ.ἀ., σ. 164, Π. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 244-246, 248-249, 264.

τρόπως τῶν κοιματζήδων καταφθάσαντα, τὸν ὁποῖον διεσκόρπισε καὶ ἔτρεψεν εἰς ἄτακτον φυγὴν. Ὁ Μάλλιος ἐπροχώρησε καὶ μέχρι τῆς Καστοριάς, ὅπου ἀνεκάλυψεν ἀλβανικὴν προπαγάνδαν μὲ ἔγγραφα, προγράμματα καὶ ἄσματα ἀλβανικά, τὰ ὅποια ἐκυκλοφοροῦσαν μεταξύ τῶν Ἀλβανοφώνων, τοὺς ὁποίους κατέσφαξε.

σ. 67

## Μαραβέλης Κυριᾶκος

Ὁ Μαραβέλης Κ., ἐκ Γευγελῆς, κατ' ἀρχὰς ἐξημερίωσε σύνδεσμος μεταξὺ τοῦ Κέντρου καὶ τῶν σωμάτων τῆς περιφέρειας Γευγελῆς, κατόπιν ὡς ὀπλίτης, καὶ τέλος, διὰ τὴν γενναιότητά του καὶ τὴν ἰκανότητά του, ἀνεκρήχθη ὀμαδάρχης. Ἐτιμώρησε πολλοὺς Βουλγάρους καὶ ἦτο ζωηρός, δραστήριος καὶ ὀρμητικός. Ἐγένετο τὸ φόβητρον τῶν Βουλγάρων, τοὺς ὁποίους ἐπολέμησε συντριπτικῶς.

Μαρούδας Ἰωάννης, ὑπενωματάρχης<sup>1</sup>

Ὁ Μαρούδας Ἰωάν. ὡς ἀρχηγὸς σώματος ἀπεβιβάσθη μετὰ τοῦ Φραγκοπούλου Σπ. τὸ 1905 πλυσίον τῆς Κατερίνης, ὅπου συνητήθησαν μετὰ τῶν Κόδρου (Μωραΐτη Μ.), τοῦ Μπούα (Σπυρομήλιου Σπ.) καὶ Ἀκρίτα (Μαζαράκη Κ.). Ἐκεῖθεν, μετὰ τοῦ Ἀκρίτα καὶ Μπούα ἀνεχώρησαν διὰ τὴν περιφέρειαν Ναούσης, Βεροίας καὶ Ἐδέσσης, ὅπου ἔδρασαν πολεμοῦντες Τούρκους καὶ Βουλγάρους. Ἐδρασε καὶ εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν.

Ματαπᾶς (Ματραπᾶς Γεώργιος)<sup>2</sup>

Ὁ Ματαπᾶς Γ. ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασε εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν, ὅπου διὰ καταλλήλων καὶ ἐπιτηδείων ἐνεργειῶν παρεκώλυσε τὴν δρᾶσιν τῶν κοιματζήδων. Ἐλαβε μέρος καὶ εἰς τὴν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἀρχηγείου τῶν κοιματζήδων. Συνειργάσθη μετὰ τῶν Κλάπα Γ., Μίνη Ἐμμ., Γκόκου Γιώτα, Ἄγρα, Κατσίγαρη καὶ ἄλλους. Ἐξημερίωσε καὶ ἠγούμενος τῆς μονῆς Ἀρχαγγέλου (Ὅσιανης).

σ. 68

## Μαυρογένης Ἰωάννης

Ὁ Μαυρογένης Ἰ., ἐκ Λάκκων Κρήτης, ἔδρασε ὡς ὄπλαρχηγὸς σώματος, ὥστε ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βολάνη Γ., ἐπέδειξεν ἀπαράμιλλον ἡρωισμόν καὶ γενναιότητα, ἰδίως εἰς μάχην τοῦ Στρεμπένου (Ἀσπρόγεια) μετὰ τῶν κοιματζήδων τοὺς ὁποίους κατετρόπωσε.

1. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 259, 315.

2. Δὲν μπόρεσα νὰ τὸν ταυτίσω μὲ τὸν Ἀναγνωστάκο Μιχαήλ, τοῦ ὁποίου τὸ ψευδώνυμο ἦταν Ματαπᾶς. Ἐδῶ πρόκειται γιὰ τὸν Μαστραπᾶ Γεώργιο. (Ἄθ. Σοουλιάτη - Νικολαΐδη, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν, σ. 83).



Μαυροθόδωρος Ἰωάννης<sup>1</sup>

ἽΟ Μαυροθόδωρος Ἰ., ἐξ Ἄνω Κώμης τῆς Κοζάνης, τὸ 1897 ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον ὡς ὀπλίτης τοῦ ὀπλαρχηγοῦ καπετὰν Νταβέλη. Τὸ 1904 ὡς ὀπλίτης ἐνετάχθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Μπρούφα Ἀθ., κατόπιν εἰς τὸ σῶμα τοῦ καπετὰν Ἀκρίτα (Μαζαράκη Κ.), μετασχὼν εἰς τὰς μάχας τοῦ Προδρόμου Ναούσης καὶ Γραμματικῶβου Ἐδέσσης κατὰ τῶν κομιτατζήδων καὶ Γκουσκόβου κατὰ τουρκικοῦ στρατοῦ.

Μινόπουλος Ἀθανάσιος<sup>2</sup>

ἽΟ Μινόπουλος Ἀθαν., ἐκ Βαρβάρας τῆς Χαλκιδικῆς, ὡς ὀπλαρχηγὸς ἔδρασεν ἀπὸ τοῦ 1903 μέχρι τοῦ 1908. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας. Ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ προξενεῖου Θεσσαλονίκης διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν ὄπλων καὶ λοιπῶν πολεμοφοδίων. Ἐχρημάτισεν ὡς πράκτωρ καὶ ἐκτελεστής. Συνειργάσθη μὲ τοὺς Ἀκρίταν (Μαζαράκη Κ.), Παπακώσταν Βασ. καὶ Γιαγκλὴν Γ.

σ. 69

Μιχαηλίδης (Μάνος Κων.)<sup>3</sup>

ἽΟ Μιχαηλίδης Κ. τὸ 1903 μετέβη μετὰ τεσσάρων Κρητῶν εἰς Καστοριὰν ὡς ζωέμπορος, ὅπου λόγῳ ὑποψιῶν ἢ προδοσίας, συνελήφθησαν καὶ ἐφυλακίσθησαν. Κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ Μητροπολίτου Καστοριᾶς, τοῦ Καραβαγγέλη, ἀπεφυλακίσθησαν. Σκοπὸς τοῦ ἴτου νὰ μελετήσῃ τὴν κατάστασιν καὶ τὴν δυνατὴν ἀντίδρασιν κατὰ τῶν κομιτατζήδων. Ἐνόπλιως δὲν ἔδρασεν.

Μπάκαρης Γρηγόριος<sup>4</sup>

ἽΟ Μπάκαρης Γρ. ἐκ τῆς Καστοριᾶς ἔδρασεν ὡς ὀπλίτης εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀρχηγοῦ Βάρδα (Τσόντου Γ.) καὶ ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας, εἰς τὰς ὁποίας διεκρίθη διὰ τὴν τόλμην καὶ τὴν γενναϊότητα.

## Μπολάνης Εὐστράτιος

ἽΟ Μπολάνης Ε. ὡς ὀπλαρχηγὸς Β' τάξεως, ἔδρασεν κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ σῶμα τοῦ Παύλου Μελά, κατόπιν μὲ σῶμα αὐτοτελές. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας καὶ συνειργάσθη μὲ τοὺς Καούδην Εὐθ., Μπούαν (Σπυρομήλιον), Βάρδαν (Τσόντον Γ.) καὶ Φραγκόπουλον.

σ. 70

## ἽΟ Μπολατσὸς

ἽΟ Μπολατσὸς ὡς ὀπλαρχηγὸς κατ' ἀρχὰς, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Παύλου Μελά καὶ κατόπιν μὲ αὐτοτελές σῶμα, ἔδρασεν εἰς τὴν περιφέρειαν Κο-

1. Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 34-35.

2. Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 23-24, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 400.

3. Ὁ συγγραφέας συγγέει τὸν Μάνο Κων. μὲ τὸν Μιχαηλίδη Δημ. Ἐδῶ πρόκειται γὰρ τὸν Κων. Μάνο, ἀδελφὸ τοῦ Πέτρου Μάνου ἢ καπετὰν Βέργα. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 307, Π. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 146, 259, 364, 411, Γερμανοῦ Καραβαγγέλη, ἔ.ἀ., σ. 48.

4. Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 27.

ζάνης και Μοριχόβου. Διεξήγαγε πολλές μάχας και συνειργάσθη με τούς Καραβίτην Ι., Καραλίβανον Ἄθ. και Ζαρκάδαν Θεοχάρην.

#### Μπάρος Νικόλαος

ἽΟ Μπάρος Νικ. ὡς ὄπλαρχηγός ἔδρασεν εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀρχηγοῦ Λύκα Πέτρου και εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν. Ἔλαβε μέρος και εἰς τὴν μεγάλην και αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς ὠχυρωμένης καλύβης τῆς κοιμιταζήδων. Συνειργάσθη με τούς Ζερβέαν Παρασ., Γκόνον Γιώταν, Ἄγραν (Τέλλον Ἄγαπηνόν) και Κοκκινάκην Στυλ.

#### Μπάρδας (Βαρδῆς Δημ.)<sup>1</sup>

ἽΟ Μπάρδας Δ., ὑπίλαρχος, ὡς ἀρχηγός σώματος ἔδρασεν εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα. Διεξήγαγε πολλές μάχας και ἐπολέμησε τούς Βουλγάρους ἀμειλίκτως και δραστηρίως τῆς συνειργασίᾳ τοῦ Κάλλα (Σάρρου Κ.), Ζερβέα Παρασ., Γκόνου Γιώτα και ἄλλους. Ἔλαβε μέρος και εἰς τὴν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Βουλγάρων. Εἰς μίαν μάχην, λόγῳ τῆς ὀρμητικότητός του, ἐτραυματίσθη και ὑπέκυψεν εἰς τὸ τραῦμα του.

σ 71

#### Μπέλης Τάσος

ἽΟ Μπέλης Τ., ἐκ Μεγάλων Λειβαδιῶν τοῦ Παϊκου ὄρους, ἔδρασεν ὡς ὀμαδάρχης εἰς τὸ σῶμα τοῦ καπετὰν Κόδρου (Μωραῖτου Μ.). Ἦτο φοβερός διώκτης τῶν Βουλγάρων και ρουμανιζόντων τοῦ χωρίου του. Ἔλαβε μέρος εἰς πολλές μάχας. Εἰς μάχην μετὰ τῶν Τούρκων και εἰς θέσιν Βάλια Στάκα τοῦ Παϊκου συνελήφθη αἰχμάλωτος, ἐφυλακίσθη και ἀπεφυλακίσθη τὸ 1908 κατὰ τὸ τουρκικὸν σὺνταγμα.

#### Μπέλλος<sup>2</sup>

ἽΟ Μπέλλος ὡς ὄπλαρχηγός ἔδρασεν εἰς τὰ Κορέστια, ἐγκατασταθεὶς ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ Μάλλιου (Δούκα Στ.), ἀναχωρήσαντος διὰ τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἀνάπαυσιν. Διεξήγαγε πολλές μάχας εἰς τὴν Ζαγορίτσανην (Βασιλειάς), Ὀντριαν, Πατώματα, και ἄλλας.

#### Μπενῆς Ἐμμανουήλ, ἐφεδρος ἀνθυπολοχαγός<sup>3</sup>

ἽΟ Μπενῆς Ἐμμ. ὡς ὄπλαρχηγός Α' τάξεως ἔδρασεν εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν κατὰ τῶν κοιμιταζήδων, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἐκεῖ εἰς καλύβας και εἶχον καταστήσει τὴν λίμνην ἀπόρητον φρούριον. Διε-

1. Τ σ ά μ η, ἔ.ά., σ. 259, 358. Βλέπε γὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο στὴ σ. 48.

2. Τ σ ά μ η, ἔ.ά., σ. 315, 416.

3. D a k i n ἔ.ά., σ. 275-279, Τ σ ά μ η ἔ.ά., σ. 338-339, 343-344, 347, 349-350, 357-358. Πα πα τ ζ α ν ε τ έ α, ἔ.ά., σ. 3, 4 10-11, 22-25 27-28.

ξήγαγε πολλές μάχας πρὸς ἐκδίωξιν αὐτῶν τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Κάλλα (Σάρρου Κ.), Γαρέφη Κ., Ἄγρα (Τέλλου Ἀγαπηνοῦ), Ματαπᾶ (Ματραπᾶ Γεωργ.) καὶ ἄλλους.

σ. 72

Μπόλας Γεώργιος<sup>1</sup>

Ἄ Μπόλας Γ. ὡς ὄπλαρχηγὸς ἐξῆλθε τὸ 1904 εἰς τὴν περιφέρειαν Κοζάνης καὶ προσεκολλήθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Καραλίβανου Ἀθ., εἰς τὸ ὁποῖον προσεκολλήθησαν καὶ τὰ σώματα τοῦ Μπολάνου Εὐστρ., Καραβίτου Ἰωάν., Καραγεωργίου, Μπολατσοῦ καὶ Γιοβάνου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Παύλ. Μελλά. Συνεπολέμησαν εἰς τὴν Στάτιτσαν, ὅπου ἐφονεύθη ὁ Π. Μελλάς. Τὸ 1905 ἐχρημάτισε ὑπαρχηγὸς τοῦ Φραγκοπούλου Σπ.

Μπούας (Σπυρομήλιος Σπῦρ.), ὑπομοίραρχος<sup>2</sup>

Ἄ Μπούας Σπ., ἐκ Χειμάρρας τῆς Ἠπείρου, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος διεξήγαγε πολλές μάχας ὡς ἀρχηγὸς ἀνταρτικῶν σωμάτων κατὰ τῶν κοιμητησῆδων, οἱ ὅποιοι δὲν ἐτόλμων νὰ τὸν ἀντιμετωπίσουν καὶ τὸν ἐπρόδωσαν εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς. Ἀμέσως ἀπεστάλη πολυάριθμος τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὴν Πατετσίναν πλησίον τοῦ Ὀστρόβου (Ἀρίσσης) καὶ περικυκλώθη ὑπ' αὐτοῦ. Διεξήχθη σφοδρότατη καὶ φονικωτάτη μάχη, κατὰ τὴν ὅποιαν ἀνέτρεψε καὶ διεσκορπίσε τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ἐτραυματίσθη σοβαρῶς εἰς τὸν πόδα. Ἄν καὶ ἐβασανίζετο ἀπὸ τὸ τραῦμα, ἀλλὰ καὶ πάλιν κατὰ τὸν Ἠπειρωτικὸν Ἀγῶνα ἔλαβε μέρος πρὸς ἀπελευθέρωσιν καὶ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος.

σ. 73

Μπούλακας Ἰωάννης<sup>3</sup>

Ἄ Μπούλακας Ἰωάν. ἐκ Κρήτης, ὡς ἀρχηγὸς σώματος ἔδρασεν εἰς τὴν περιφέρειαν Φλωρίνης καὶ Μπελκαμένης. Διεξήγαγε πολλές μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κοιμητησῆδων μὲ λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Συνειργάσθη μὲ τὸν Παῦλον Μελλάν, Καούδην Εὐθ., Ρούβαν (Κατεχάκην), Σκαλίδην καὶ ἄλλους.

## Μπούντας Χρῆστος (ὀπλίτης)

Ἄ Μπούντας Χρ. ἐκ Βλαδόβου (Ἄγρα) τῆς Ἐδέσσης, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα ὡς ὀπλίτης εἰς τὸ σῶμα τοῦ Ἀκρίτα (Μαζαράκη Κων.) Εἰς τὰς μάχας ἦτο τολμηρὸς καὶ γενναῖος. Κατὰ τὸν Βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον ἔλαβε μέρος ὡς ἐφεδρὸς ἀνθυπολοχαγός.

1. Τ σ ά μ η ἔ.ά., σ. 179.

2. D a k i n, ἔ.ά., σ. 201, 217, 221, 233-235, 442, Τ σ ά μ η, ἔ.ά., σ. 225, 228, 230-231, 269, 272-273, 284, 287, 300, Μ α ζ α ρ ά κ η - Α ἰ ν ι ᾶ ν ο ς, ἔ.ά., σ. 38, 88.

3. D a k i n, ἔ.ά., σ. 222, 224-225. Π. Ο ἰ κ ο ν ὄ μ ο υ, ἔ.ά., σ. 101-103.

Μπούτσης Κυριάκος (όπλίτης)<sup>1</sup>

Ὁ Μπούτσης Κυρ. ἐκ Στρεμπένου (Ἄσπρογειών) πρὸ τοῦ 1903 ὑπῆρξεν ὀπλίτης τοῦ καπετὰν Βαγγέλη Νικολάου ἐκ Στρεμπένου καὶ τὸ 1904 ὀπλίτης τοῦ σώματος Π. Μελά. Εἰργάσθη καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν διάρκειαν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος εἰς τὰ σώματα τοῦ Ρούβα (Κατεχάκη Γεωργίου), Πούλακα Βασ., Σκαλίδη Γεωργίου καὶ Βάρνα Γεωργίου. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Λεχόβου (Καστανοχωρίου) ἠχμαλωτίσθη καὶ ἀπεβίωσεν εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Μοναστηρίου τὸ 1907.

σ. 74

Μπούφας Ἀθανάσιος<sup>2</sup>

Ὁ Μπούφας Ἀθαν. ἐκ τοῦ χωρίου Ζήση τῶν Γρεβενῶν, γηραιὸς ἀρματολός, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Μακεδονικοῦ Κομιτάτου καὶ ἀνεκνήρυχθη ἀρχηγὸς τῆς περιφερείας Περιστερίου καὶ Πισοδερίου. Πολεμῶν λυσσωδῶς τοὺς κομιτατζήδες, ἡ δρᾶσις του ἐπεξετάθη μέχρι τοῦ Ντεμίρ Καποῦ (Στόβου, Σιδηραὶ Πύλαι Ἀξιοῦ), ὅπου εἰς μάχην μετὰ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος, πληγείς εἰς τὴν κεφαλὴν διὰ σφαίρας τοῦ ἐχθροῦ.

Νάτσης Ἰωάννης<sup>3</sup>

Ὁ Νάτσης Ἰωάν., ἐκ Στρεμπένου (Ἄσπρογειών), πρὸ τοῦ 1903 ὑπῆρξεν ὀπλίτης τοῦ καπετὰν Βαγγέλη ἐκ Στρεμπένου. Τὸ 1904 ὑπῆρξεν ὀπλίτης τοῦ σώματος τοῦ Π. Μελά. Εἰργάσθη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος. Ἐφόνευσεν πολλοὺς Βουλγάρους πρὸς ἐκδίκησιν διὰ τὸν φόνον συγγενῶν του καὶ ἄλλων ἐνθουσιωδῶν Ἑλλήνων ὁμοχωρίων του. Διὰ τοῦτο, μετὰ τὸ τουρκικὸν σύνταγμα τοῦ 1908, ἀγρίως κατεδιώχθη καὶ ἐδόλοφονήθη δι' ἐνέδρας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Νέσιος Νικόλαος<sup>4</sup>

Ὁ Νέσιος Ν., ἐκ Μεγ. Λειβαδίων τῆς περιφερείας Γευγελῆς, ὡς ὄπλαρχηγὸς τοῦ σώματος τοῦ ἀρχηγοῦ Κόδρου (Μωραΐτου Μιχ.) καὶ κατοπιν μὲ αὐτοτελεῆς σῶμα ὡς καθαρῶς Μακεδόνων, διεξήγαγε πολλὰς μάχας κατὰ

1. Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 48-49, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 187.

2. Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 9-10. Βλ. τὸ σχετικὸν ἄρθρον τοῦ Ἄθ. Γιομπλάκη, Ἀθανάσιος Μπούφας, «Μακεδονικὴ Ζωή» 25(1968)22-23, Ἡ ἐπανάστασις τῆς Μακεδονίας, ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ «Ἄσπερος», Ἀθήναι 1896, σ. 5 κ.έ., Ἀριστοτ. Χρ. Κωστοπούλου, Ἡ συμβολὴ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας εἰς τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἑθνους, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 151, Dakin, ἔ.ἀ., σ. 35, 139, Μαζαράκη-Αἰνιάνος, ἔ.ἀ., σ. 6, 56, Χ. Γεωργίου, ἔ.ἀ., σ. 21, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 44, 64-66, 227, Γ. Λυριτζή, Ἡ Ἑθνικὴ Ἐταιρεία καὶ ἡ δρᾶσις αὐτῆς, σ. 22-28.

3. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 123, Π. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 187.

4. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 392.

τῶν κοιμητησίων, τῶν ὁποίων ἦτο φοβερός διώκτης. Εἰς τὴν μάχην Βάλια Στάκα τοῦ Παϊκού ὄρουσ μετὰ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ περικυκλωθεῖς, συνελήφθη μετὰ τῶν Γκόνου, Πελετέκη, Ἀναστ. Μπέλη, Στεργ. Δ. Μπαρτζιά καὶ Νικ. Δ. Μπαρτζιά. Πάντες ἀπεφυλακίσθησαν κατὰ τὸ τουρκικὸν σύνταγμα τὸ 1908.

σ. 75

Νικηφόρος (Δεμέστιχας Ἰωάν.)<sup>1</sup>, ἀνθυποπλοίαρχος

ἽΟ Νικηφόρος Ι., ἐκ Κρήτης, ἀπεστάλη εἰς τὴν Μακεδονίαν ὡς ἀρχηγὸς σώματος διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν κοιμητησίων, ὅπου εἰργάσθη δραστηρίως καὶ ἀποτελεσματικῶς. Ἡ μεγαλυτέρα δρᾶσις του ὑπῆρξεν εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν, τὴν ὁποίαν οἱ κοιμητησίδες εἶχον ὄχυρὸν καὶ ἀπόρθητον ὄρμητήριον. Ἐκεῖ συνειργάσθη μὲ τοὺς Κάλλαν (Σάρρον Κ.), Γκόνον Γιώτα, Ἄγραν (Τέλλον Ἀγαπηνόν), Λύκαν καὶ ἄλλους.

Νικολούδης Ἐμμ.<sup>2</sup>

ἽΟ Νικολούδης Ἐμμ., ἐκ Κρήτης, ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὴν περιφέρειαν Φλωρίνης μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ Σκαλίδη Γ. Ὑπῆρξεν γενναῖος, τολμηρὸς καὶ ὄρμητικὸς. Προδοθέντες ὑπὸ Βουλγάρων συνεπλάκησαν μετὰ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ Γκορνίτσοβο (Κέλλην). Τὸ σῶμα του ἐξ 20 ἀνδρῶν κατεστράφη ὄλο, πλὴν ἑνός, καὶ αὐτὸς ἔπεσεν ἡρωικῶς μαχόμενος.

Νικοτσάρας Παντελῆς (Γραικός)<sup>3</sup>

σ. 76

ἽΟ Νικοτσάρας Παντ. ἐκ Στρωμνίτης, μαθητὴς ἀκόμη ἐνετάχθη εἰς βουλγαρικὸν σῶμα τοῦ Τσερνοπέεφ. Ἰδὼν ὁμως ὅτι ὁ ἀγὼν ἐστρέφετο κατὰ τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν / ἔδειξεν δυσφορίαν, διὰ τοῦτο ἀπεστάλη εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἐκεῖθεν ἐδραπέτευσε καὶ ἐνετάχθη εἰς τὰ ἑλληνικὰ σώματα ὡς ὀπλίτης τοῦ Κατσίγαρη, Παπαμελέκου, Γκόνου Γιώτα εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν. Διὰ τὴν γενναϊότητά του ἀνεκνήρυχθη ὄπλαρχηγὸς καὶ ἔδρασεν εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Στρωμνίτης. Εἰς μάχην μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ εὗρεν ἡρωικὸν θάνατον.

Νταβέλης Γεώργιος<sup>4</sup>

ἽΟ Νταβέλης Γ. ἐκ Μεγ. Λειβαδίων τῆς περιφέρειας Γευγελῆς, κατ'

1. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 274-275, 280-286, Παπατζανετέα, ἑ.ἀ., σ. 33, 37, 41, 43. Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 343, 352-354, 387, 393, 397, Κακκάβου, ἑ.ἀ., σ. 111, 143, 144-144, 173.

2. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 256-257, 363, 373-374, Ἀργυροπούλου, ἑ.ἀ., σ. 41, Χ. Νάλτσα, ἑ.ἀ., σ. 30, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 384-385, 420-422, 425, 433.

3. Πρόκειται γιὰ τὸν Παπαϊωάννου Παντελῆ μὲ τὸ ψευδώνυμο Γκρέκος καὶ Νικοτσάρας. Μεταλλινοῦ, ἑ.ἀ., σ. 20, Dakin, ἑ.ἀ., σ. 251, 274-275, 285, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 292, 354, 386, 394, 400-401.

4. Βλ. τὸ ἄρθρον τοῦ Ἀθ. Γιομπλάκη, Γεώργιος Νταβέλης, «Μακεδονικὴ Ζωή» 32(1969)6-13. Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 68.

ἀρχάς ἐνετάχθη ὡς ὀπλίτης εἰς τὸ σῶμα τοῦ Κόδρου (Μωραΐτου Μ.). Διὰ τὴν ἱκανότητά του καὶ γενναιότητά του ἀνεκηρύχθη ὀπλαρχηγὸς μὲ σῶμα καθαρῶς Μακεδόνων. Εἰς μάχην τοῦ Παΐκου ὄρους μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ συνελήφθη αἰχμάλωτος μετ' ἄλλων, ἐφυλακίσθη καὶ ἀπεφυλακίσθη τὸ 1908 κατὰ τὸ τουρκικὸν σύνταγμα.

#### Νταηλάκης Νικόλαος<sup>1</sup>

Ὁ Νταηλάκης Ν. ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ὀπλαρχηγῶν καὶ ἔδρασεν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος εἰς πολλὰς περιφερείας. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας καὶ ἐπέφερε μεγάλας καταστροφὰς εἰς τοὺς κομιτατζήδες. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀνακέρυξιν τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος, κατ' ἐντολὴν τῶν Μακεδονικῶν κοιμητῶν Μοναστηρίου καὶ Ἀθηνῶν, ἔδρασεν ὡς ἀρχηγὸς ἐνόπλου σώματος ἀπὸ τὸ 1909 μέχρι τοῦ 1912 καὶ 1913.

σ. 77

#### Ντάλης (Τσιρογιάννης Βλάσ)<sup>2</sup>, ὑπολ/γός

Ὁ Ντάλης Βλ. ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Μακεδονικοῦ κοιμητάτου ὡς ὀργανωτὴς σωμάτων εἰς τὴν περιφέρειαν Στρωμνίτης ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Σχολείου. Εἰργάσθη μετ' ἀπαραιμίλλου δραστηριότητος, προσέφερε μεγίστας ὑπηρεσίας καὶ ἐξετέλεσε πλεῖστα ἐθνικὰ καὶ κοινωτικὰ ἔργα. Διὰ τοῦτο κατέκτησε τὴν ἀγάπην πάντων.

#### Νταλίπης Δημ.<sup>3</sup>

Ὁ Νταλίπης Δ., ἐκ Γάβρου (Γαβρέσι) τῶν Κορεστίων ὀρέων, κατ' ἀρχὰς ἐξ ἡ κλέφτικον βίον μετὰ τοῦ Κώττα καὶ Νταβέλη τιμωροῦντες τοὺς Τούρκους. Μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἐλληνικῶν σωμάτων τὸ 1904 ἠνώθησαν με' αὐτά. Ἐκτιμηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν του διὰ τὴν πολεμικὴν τέχνην ἀνεκηρύχθη ὀπλαρχηγός. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας, εἰς δὲ τὴν μάχην τοῦ Ὀστιμα (Τριγώνου), διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὰ παλληκάρια του, ὀρμήσας κατὰ τῶν Τούρκων, ἐπλήγη θανασίμως.

#### Ντόγρας Κωνσταντῖνος, ἑφεδρος ἀνθυπολοχαγός<sup>4</sup>

Ὁ Ντόγρας Κωνστ. ὡς ὀπλαρχηγός ἔδρασε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος 1903-1908. Διεξήγαγε πολλὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ διεκρίθη εἰς ὅλας τὰς κατὰ τῶν κομιτατζήδων μάχας καὶ ἰδίως

1. Ἀ. Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 29. Μόδης, Μακεδονικὸς Ἀγὼν καὶ Μακεδόνες Ἀρχηγοί, σ. 196-215, Dakin, ἔ.ἀ., σ. 131, 133, 181, 222, 254, Π. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 249, 306, 330.

2. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 201, 251, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 269, 400, 426.

3. Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 22, Dakin, ἔ.ἀ., σ. 132-133, 181, 183, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 141, 200, 209, 240, 264, 330, 369.

4. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 262, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 240, 264, 332, 414. Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 27-28.

εἰς τὴν μεγάλην μάχην τῆς Πρεκοπάνας (Περικοπῆς), κατὰ τὴν ὁποίαν κατετρόπωσε τὴν βουλγαρικὴν συμμορίαν.

σ. 78

Νταφώτης Ἰωάννης<sup>1</sup>

ἌΝΤΑΦΩΤΗΣ ἸΩΑΝΝΗΣ ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασε ἐν τὰς περιφερείαις Χαλκιδικῆς καὶ Σερρών με ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κομιτατζήδων καὶ ἰδίως ἐν τὴν παρὰ τὴν Μονὴν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας χαράδραν κατὰ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐν τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε ἐξαιρετικὴν ἀνδρείαν.

Ξανθόπουλος Κωνσταντῖνος ἢ Ρίζος<sup>2</sup>

ἌΝΤΑΦΩΤΗΣ Κ. ἐκ Σαμαρίνης Γρεβενῶν ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασε ἐν τὰς περιφερείαις Γρεβενῶν, Ἐλασσόνος, Φλωρίνης καὶ Περιστερίου. Διεξήγαγε πολλὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ Τούρκων καὶ κομιτατζήδων μετὰ μεγάλης ὀρμητικότητος. Συνειργάσθη μετὰ τοὺς Μάλλιον (Δούκαν Στ.), Καούδην Εὐθ., Βέργαν (Μάνον Πέτ.) καὶ ἄλλους.

## Ξηρούχας Βασίλειος

ἌΝΤΑΦΩΤΗΣ Β. ὡς ὄπλαρχηγὸς σώματος ἔδρασε ἐν πολλὰς περιφερείαις καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος 1903-1909. Πρὸς ἀποτελεσματικώτεραν καταπολέμησιν τῶν κομιτατζήδων συνειργάσθη μετὰ τοὺς περισσοτέρους ἀρχηγούς καὶ ὄπλαρχηγούς τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας.

Ξυνογαλᾶς Νικόλαος<sup>3</sup>

ἌΝΤΑΦΩΤΗΣ Ν. ὡς ὀμαδάρχης τοῦ σώματος Γαρέφη Κωνστ. εἰργάσθη σ. 79 μετ' ἀπαράμιλλον δραστηριότητα καὶ ἐπέδειξε ἐξαιρετικὴν / γενναϊότητα καὶ ἰδίως ἐν τὴν συμπλοκὴν ἐν τὰ κονάκια (καλύβια) τῶν κτηνοτρόφων Γαρυφαλαίων καὶ τὴν ἐξόντωσιν τῶν ἀρχικομιτατζήδων Λούκα καὶ Καρατάσιου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθη μετὰ τοῦ Κωνστ. Γαρέφη.

Παναγιωτόπουλος Ἀνδρέας<sup>4</sup>

ἌΝΤΑΦΩΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Ἀνδρ., ἐκ Κλεισούρας τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, τὸ 1904 συνητήθη μετὰ τὸ σῶμα τοῦ Παύλου Μελά καὶ ἐνθουσιασθεὶς ἐνέταχθη ἐν τὸ σῶμα τοῦ Ρούβα (Κατεχάκη). Παρ' αὐτοῦ ἐξήτησε 5 ἄνδρας, μετὰ τοὺς ὁποίους ἐφόνευσε τὸν βοεβόδαν Μπαμπαῖτην καὶ 7 κομιτατζήδας μεταβαίνοντας ἐν Ζαγορίτσανην (Βασιλειάδα). Τὸν Νοέμβριον μῆνα πρῶ-

1. Μεταλλινοῦ, ἑ.ἀ., σ. 40, Μαζαράκη-Αἰνιᾶνος, ἑ.ἀ., σ. 37, 87-89, Dakin, ἑ.ἀ., σ. 217, 219, 221, 237, 373, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 271, 278-283.

2. Π. Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 148, Ἀ. Μεταλλινοῦ, ἑ.ἀ., σ. 38.

3. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 365, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 428, Κακκάβου, ἑ.ἀ., σ. 120.

4. Πλούσια βιογραφικὰ στοιχεῖα γι' αὐτὸν Ἀ. Μεταλλινοῦ, ἑ.ἀ., σ. 57-62.

τος εισέρχεται εἰς οἰκίαν τοῦ χωρίου Ζελενίκ (Σκλήθρον), ὅπου εἶχον συγκεντρωθῆ 18 κομιτατζήδες μετὰ τοῦ βοεβόδα Μπιτσάνη Λάζου, τοὺς ὁποίους κατέσφαξε τῆ συνεργασίᾳ ἀνδρῶν τοῦ Εὐθ. Καουδῆ καὶ Πούλακα Βασ. Διὰ τὰ κατορθώματα ταῦτα ὁ Ρούβας τὸν ἀνεκίρησεν ὄπλαρχηγόν.

#### Παναγιώτου Νικόλαος<sup>1</sup>

Ὁ Παναγιώτου Νικ., ἐξ Ἄγρινίου, ἐνετάχθη ὡς ὀπλίτης τοῦ Γκογκολάκη (Μητρούση). Ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας, εἰς μίαν τῶν ὁποίων μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἀπηγχονίσθη εἰς τὰς Σέρρας.

σ. 80

#### Πανόπουλος Ἀπόστολος<sup>2</sup>

Ὁ Πανόπουλος Ἀπ., ἐκ Στρεμπένου (Ἀσπρογείων), κατ' ἀρχὰς εἰργάσθη ὡς τροφοδότης τῶν σωμάτων μας καὶ κατόπιν ὡς ὀπλίτης. Εἰς μάχην μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ συνελήφθη αἰχμάλωτος, ἀλλὰ διαφυγὼν ἐσχημάτισε μικρὸν σῶμα ἐξ ἐντοπίων, μετὰ τὸ ὁποῖον συνῆψε πολλὰς μάχας μετὰ κομιτατζήδων. Ὡς ἦτο ὀρμητικός, εἰς μίαν μάχην ὀρμήσας ὄρθιος, ἐφονεύθη.

#### Πανουσόπουλος Β., ἀνθυπολοχαγὸς<sup>3</sup>

Ὁ Πανουσόπουλος Β. ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὰ Κορέστια καὶ τὴν Πρέσπαν, ὅπου κατὰ συμπλοκὴν μετὰ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἠχμαλωτίσθη. Πρὸ τῆς ἐνόπλου δράσεώς του ἐχρησιμοποίηθη ὑπὸ τῶν κομιτάτων Ἀθηνῶν καὶ Μοναστηρίου ὡς ἐθνεργάτης ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ Διευθυντοῦ σχολείου ἐν Φλωρίνῃ καὶ ὡς Γραμματεὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενίου Ραιδεστοῦ.

#### Παπαδάκης Ἀντώνιος<sup>4</sup>

Ὁ Παπαδάκης Ἀντώνιος, ἐκ Κρήτης, ὡς ὄπλαρχηγὸς τοῦ σώματος Μακρῆ (Δικωνύμου Γ.) ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας, διακριθεὶς διὰ τὴν πολεμικὴν ἐμπειρίαν του καὶ τὴν γενναιότητα. Συνειργάσθη μετὰ τοὺς Κασιγάρην Ἐμμ., Περδίκαν (Νεράντζην Π.), Λουκᾶν Κόκκινον καὶ ἄλλους.

#### Παπαζαχαρίου Ἄγγελος (Καθηγητῆς)<sup>5</sup>

Ὁ Παπαζαχαρίου Ἄγγ. διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως / ὡς Γενικὸς Ἐπιθεωρητῆς τῶν Δημοτ. σχολείων τῆς Μακεδονίας

1. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 404.

2. Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 53.

3. Ἐ.ἀ., σ. 242, 299.

4. Ἐ.ἀ., σ. 265.

5. Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 26-27 Dakin, ἔ.ἀ., σ. 198, Ζάννα, ἔ.ἀ., σ. 8, Μαζαράκη - Αἰνιᾶνος, ἔ.ἀ., σ. 31, 38, 63, 65, 89, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 158, 226, Κακκάβου, ἔ.ἀ., σ. 148.



καὶ ὑπὸ τὴν ιδιότητα ταύτην συνετέλεσεν εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ διὰ τὸν ἔνοπλον ἀγῶνα πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν κομιτατζήδων καὶ προσέφερον ὑπηρεσίαν ὑψίστης σημασίας.

#### Παπαϊωάννου Νίκανδρος<sup>1</sup>

Ὁ Παπαϊωάννου Νίκανδρος, ἐκ Καβακλῆ τῆς Βορείου Θράκης, τὸ 1906 ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Μακεδονικοῦ κομιτάτου ὡς πράκτωρ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος εἰς τὸ Σούμποσκον (Ἀριδαίαν) Καρατζιόβας ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ σχολείου. Κατόπιν διαταγῆς τοῦ ἑλληνικοῦ προξενείου Θεσσαλονίκης, ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος Καρατζιόβας (Ἀλμωπίας), καὶ ὑπὸ τὴν ιδιότητα ταύτην καὶ ὑπὸ τὸ ράσον προσέφερον ἀνεκτιμῆτους ἔθνικὰς ὑπηρεσίας.

Τὴν πολυτιμωτέραν ὑπηρεσίαν προσέφερε μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Καρατζόβας (Ἀλμωπίας). Ἐνδυθείς στολὴν ὀπλαρχηγοῦ καὶ τεθείς ἐπὶ κεφαλῆς ἀνταρτικοῦ σώματος, ὕψωσε τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν πρὶν ἢ οἱ Σέρβοι προφθάσουν νὰ καταλάβουν ταύτην.

#### Παπαϊωάννου Γεώργιος, ἐπιλοχίας

Ὁ Παπαϊωάννου Γεώργιος, ἐκ Γαρδικίου τῆς Λαρίσης, ὑπηρετήσεν ὡς ὀμαδάρχης εἰς τὸ σῶμα τοῦ Μάλλιου (Στ. Δούκα). Ἐλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας, ἀλλὰ διεκρίθη διὰ τὴν γενναϊότητα εἰς τὴν κατὰ τῶν κομιτατζήδων μάχην εἰς Ὀντρια, ὅπου ἐφονεύθη τὴν 30/4/1905.

σ. 82

#### Παπαμαλέκος Λεωνιάς<sup>2</sup>

Ὁ Παπαμαλέκος Λ., ἐκ Κρήτης, ἔδρασεν ὡς ὀπλαρχηγὸς σώματος εἰς πολλὰς περιφέρειας καὶ ἐτιμώρησε πολλοὺς Βουλγάρους τῆς περιφέρειας Γευγελῆς καὶ Βογδάντης. Συνειργάσθη μὲ τοὺς Καραϊσκάκη Γεώργ., Καραπάνον Χρ., Σιωνίδην Μιχ. καὶ ἄλλους.

#### Παπακουριαζῆς Σπύρος<sup>3</sup>

Ὁ Παπακουριαζῆς Σπ. ὡς ὀπλαρχηγὸς σώματος ἔδρασε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ἀναλαβὼν δρᾶσιν ἐκ τῶν πρώτων. Διεξήγαγε πολλὰς καρποφόρους μάχας, κατατροπώσας πολλὰς συμμορίας κομιτατζήδων τῆ συνεργασίᾳ τοῦ Καουδῆ Εὐθυμ., Ἀκρίτα (Μαζαράκη Κων.) Γκούρα (Παπαβιέρου Δ.), Γαρέφη Κ. καὶ ἄλλους.

#### Παπαστέφανος Ἱερεὺς

Ὁ Παπαστέφανος, ἐκ Μιρόφτσα τῆς Γευγελῆς, συγκαταλέγεται μεταξὺ

1. Γνωστὸς ὡς Παπανίκανδρος Παπαϊωάννου, Τ σ ἄ μ η, ἔ.ἀ., σ. 392.

2. Ἐ.ἀ., σ. 179, 228, 230-231, 291.

3. Μ α ζ α ρ ἄ κ η - Α ἰ ν ῖ ἄ ν ο ς, ἔ.ἀ., σ. 38-39, Τ σ ἄ μ η, ἔ.ἀ., σ. 289.

τῶν ἐθνομαρτύρων. Ἐκάη ζῶν κρεμασμένος μετὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω, ἀφοῦ προηγουμένως ἐβασανίσθη ἀπανθρώπως μετὰ δαρμούςς μέχρις αἰμοπτυσίας, μετὰ ἀγκίδας κάτωθεν τῶν ὀνύχων, μετὰ ζέον ἔλαιον εἰς τὸ σῶμα καὶ ἄλλα πολλά καὶ τοῦτο διότι δὲν ἐδέχετο νὰ γίνῃ Βουλγαρος.

Παπατζανετέας Παναγιώτης, λοχαγός<sup>1</sup>

Ὁ Παπατζανετέας Π., ἐκ Κρήτης, ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν πρὸς ἐκδίωξιν τῶν ἐν αὐτῇ ἐγκατεστημένων κομιτατζήδων εἰς καλύβας ὠχυρωμένας. Ἐδράσασκε καὶ εἰς τὰς περιφέρειας Ναούσης, Βεροίας, Ἐδέσσης καὶ ἄλλας ἀποτελεσματικῶς καὶ καρποφόρος.

σ. 83

Παρασκευαΐδης Σπύρος<sup>2</sup>

Ὁ Παρασκευαΐδης Σπ., ἐκ Λαιμοῦ τῆς Πρέσπας, ἐχρημάτισε ὡς πρωτοπαλλήκαρον τοῦ καπετὰν Κώττα. Εὕρισκόμενος μετὰ 15 ἄνδρας εἰς δάσος παρὰ τὸ χωρίον Ὅστιμα (Τρίγωνον), προδοθεὶς ὑπὸ Βουλγάρων, περιεκυκλώθη ὑπὸ 100 περίπου κομιτατζήδων τοῦ Πόπωφ. Διεξήχθη κρατερὰ καὶ λυσσώδης μάχη, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ὁ Κώττας, εὕρισκόμενος ἐκεῖ πλησίον, διὰ τολμηρᾶς καὶ ὀρμητικῆς ἐπιθέσεως, διέσπασε τὴν γραμμὴν τῶν κομιτατζήδων, διεσκόρπισεν αὐτοὺς καὶ διεσώθη τὸ σῶμα τοῦ Παρασκευαΐδη. Εἰς τὴν Ράχην παρὰ τὸ χωρίον Ποπλί ἔπεσεν ἡρωϊκῶς.

Πελτέκης Γκόνος<sup>3</sup>

Ὁ Πελτέκης Γκόνος ἐξ Ὄσιανης (Ἀρχαγγέλου) Γευγελῆς, κατ' ἀρχὰς ἐνετάχθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Κόδρου (Μωραΐτου Μιχ.), ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἀνεκηρύχθη ὁμαδάρχη καὶ τέλος ὄπλαρχηγός. Ἐλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας κατὰ κομιτατζήδων καὶ ἀνδραγάθησε. Κατόπιν διαταγῆς τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Γευγελῆς συνειργάσθη μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ ὡς δὴθεν ὀδηγός καὶ ὑπῆρξεν ὁ αἴτιος τῆς καταστροφῆς εἰς τὸ χωρίον Σμῶλ (Μικρὸν Δάσος) ὀλοκλήρου τῆς ἐξ 120 κομιτατζήδων συμμορίας τοῦ βοεβόδα Γιόβα καπετὰν, εἰς Καρὰ-Σούλι (Πολυκάστρου), ὑπὸ τουρκικοῦ στρατοῦ. Τὸν βοεβόδα ἐφόνευσεν ἰδιοχείρως ὁ Πελτέκης. Εἰς μάχην μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ ἡχμαλωτίσθη καὶ ἀπεφυλακίσθη τὸ 1908 κατὰ τὸ τουρκικὸν σὺνταγμα. Κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον τοῦ 1912 ἐχρησίμευσε τὸ σῶμα του ὡς ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ Σαραντάπορον μέχρι Γιαννιτσῶν.

1. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 213. Παπατζανετέας, ἑ.ἀ., σ. 40, 43, 45, Κ. Ι. Μαζαράκης-Αἰνιάνος, ἑ.ἀ., σ. 101. Ζάννα, ἑ.ἀ., σ. 25, 37, 60-61, 68, 79, Σταυροπούλου, ἑ.ἀ., σ. 54, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 335, 338, 342-352, 358, 393, 395, 428, Κανάβου, ἑ.ἀ., σ. 110.

2. Ἡ οἰκογένεια Παρασκευαΐδη καταγόταν ἀπὸ τὸ Λαϊμὸ τῆς Φλώρινας (Π. Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 155).

3. Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 392.

σ. 84

Περδίκας (Νεράντζης Παῦλος)<sup>1</sup>

Ἄ Ο Περδίκας Κ., ἐκ Σιατιστιῆς, ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασεν εἰς Καστανοχώρια, Πρέσπαν, Μορίχοβον, Κοζάνην καὶ εἰς ἄλλα μέρη. Εἰς τὸ Μουρίκι, πλησίον τοῦ Βλάτση, τὴν 6-8-1905 συνῆψε μάχην μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ, εἰς τὴν ὅποιον ἔλαβον μέρος καὶ οἱ Τρομάρας (Σωτηριάδης Ἐμμ.) καὶ Φαρμάκης (Κούντουρας Ἡλ.). Εἰς Πρεκοπάναν (Περικοπὴν) κατετρόπωσε βουλγαρικὴν συμμορίαν. Ἐφονεύθη τὸ 1909 εἰς Σιάτισταν ὑπὸ Τούρκου ἀστυνομικοῦ.

Περήφανος (Στέργιος Νταούτης)<sup>2</sup>

Ἄ Ο Περήφανος Στ. ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὰς περιφέρειας Φλωρίνης, Μοριχόβου, Ναούσης μετὰ μεγάλης δραστηριότητος. Συνειργάσθη μὲ τοὺς Κασιόγαρη, Καλογεράκη Ἄντ., Ἄγραν (Τέλλον Ἀγαπηνόν) καὶ ἄλλους. Ἔλαβε μέρος καὶ εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν μετὰ τοῦ Καψάλη (Πραντοῦνα Χρ.).

Πετρίλος (Μπουκουβάλας Κωνστ.), ὑπολοχαγὸς<sup>3</sup>

Ἄ Ο Πετρίλος ὡς ἀρχηγὸς σώματος ἔδρασεν εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν τῇ συνεργασίᾳ καὶ συμπράξει τοῦ Κάλλα (Σάρρου Κων.), Λύκα Π., Καψάλη (Πραντοῦνα Χρ.), Ἄγρα (Τέλλου Ἀγαπηνοῦ), Γκόνου Γιῶτα καὶ ἄλλων. Διεξήγαγε ἀλλεπαλλήλους μάχας κατὰ Τούρκων καὶ κομιτατζήδων, πολεμήσας αὐτοὺς λυσσῶδῶς καὶ μὲ συντριπτικὰ ἀποτελέσματα.

Εἰς μάχην μετὰ Τούρκων ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος.

σ. 85

## Πετροπουλάκης Λεωνίδα

Πετροπουλάκης Παναγιώτης<sup>4</sup>

Οἱ δύο Πετροπουλάκηδες Λεων. καὶ Παναγιώτης εἶχον ἐνταχθῆ εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀρχηγοῦ Λίτσα καὶ ἔδρασεν εἰς τὰ Καστανοχώρια καὶ Κορέστια. Τὸν Μάιον τοῦ 1906 σῶμα τουρκικοῦ στρατοῦ 1.000 καὶ πλέον ἀνδρῶν ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ σώματός των, τὸ ὅποιον ἀπέκρουσαν θαυμασίως. Τὸ σῶμα των ἐπετέθη κατὰ βουλγαρικῆς συμμορίας κρυπτομένης ἐντὸς οἰκίας τοῦ χωρίου Ὅσνιτσανης (Καστανοφύτου), τὴν ὅποιαν συμμορίαν κατετρόπωσαν καὶ ἀπεδεκάτισαν, πλὴν ὅμως κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἔπεσαν μαχόμενοι καὶ ὁ Λίτσας καὶ οἱ δύο Πετροπουλάκηδες.

1. Ἐ.ἀ., σ. 240, 267, 382, 384-385, 417, 420-423, 434. Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 29-30.

2. Βλ. Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 33 κ.ἑ.

3. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 274, 369, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 282, 292.

4. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 264, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 309, 313-314, 316.

Πιτσούλας Ἰωάννης, δημοδιδάσκαλος<sup>1</sup>

Ὁ Πιτσούλας Ἰωάν., διδάσκαλος εἰς Γουμένισσαν, συνειργάσθη μὲ τὸν πράκτορα τῆς Γουμένισσης Ἀγγελ. Σακελλαρίου. Ἀπηγγονίσθη ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων εἰς πλάτανον ἐξῶθεν τῆς Γουμένισσης, ἐπιστρέφων ἐξ ἐπισκέψεως χωρίων, εἰς τὰ ὅποια μετέβαινε διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ τόνωσῃ τὸ ἑλληνικὸν φρόνημα τῶν κατοίκων αὐτῶν.

σ. 86

Ποντικᾶκης Γεώργιος

Ὁ Ποντικᾶκης Γ., ἐκ Σελινοῦς τῆς Κρήτης, ἔλαβε μέρος ὡς ὄπλιτης εἰς πολλὰς μάχας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κασούδη Εὐθ. καὶ Βολάνη Γεωργ. Τὸ 1912 ἐνετάχθη εἰς τὴν χωροφυλακὴν καὶ ἐστάλη εἰς Θεσσαλονικὴν. Καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκδίωξιν τῶν Βουλγάρων καὶ διεκρίθη κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ ταχυδρομείου, τὸ ὅποιον εἶχον καταλάβει οἱ Βούλγαροι.

Πούλακας ἢ Μπούλακας Βασίλειος<sup>2</sup>

Ὁ Πούλακας Β., ἐκ Κρήτης, ἔδρασε ὡς ὄπλαρχηγὸς ἐθελοντικοῦ σώματος ἐκ τῶν πρώτων. Περιήλθε πολλὰς περιφερείας τῆς Δυτ. Μακεδονίας πολεμῶν Τούρκους καὶ Βουλγάρους. Διεκρίθη διὰ τὴν πολεμικὴν του ἐμπειρίαν καὶ τόλμην.

Πύρζας Νικόλαος<sup>3</sup>

Ὁ Πύρζας Νικ. ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα ἐκ τῶν πρώτων μετὰ τοῦ Παύλου Μελά, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε διερμηνεὺς καὶ ἦτο τὸ δεξιὸ χεῖρι αὐτοῦ. Κατόπιν ἔδρασε ὡς ὄπλαρχηγὸς σώματος μὲ ἄριστα ἀποτελέσματα κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐτιμώρησε πολλοῦς.

Ρέμπελος (Τσολακόπουλος Χρ.), ὑπολοχαγὸς<sup>4</sup>

Ὁ Ρέμπελος ὡς ὄπλαρχηγὸς σώματος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βάρδα (Τσόντου Γ.) ἔδρασε εἰς τὰ Κορέστια καὶ Μορίχοβον κατὰ τῶν Τούρκων  
σ. 87 καὶ Βουλγάρων μὲ μεγάλας ἐπιτυχίας. / Τὸ σῶμα του ἐνισχύθη καὶ μὲ τοὺς ἄνδρας τοῦ Βλαχογιάννη Γεωργ., ἀναχωρήσαντος διὰ τὰς Ἀθήνας πρὸς ἀνάπαυσιν. Συνειργάσθη μὲ τὸν Φιωτάκην Γ., Καραβίτην Ἰωάν. καὶ ἄλλους.

1. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 166.

2. Βλ. στή σελίδα 73.

3. Βλ. τὴ μελέτη τοῦ Πάνου Παπασταμάτη, Ὁ ὄπλαρχηγὸς καπετὰν Λάκης Πύρζας, «Ἀριστοτέλης» τευχὸς 20, ἔτος Δ', Φλώρινα 1960, σ. 80. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 143, 175-176, 180-181, 185, 189, 190-193, 226, 230, Ἀργυροπούλου, ἑ.ἀ., σ. 56, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 83, 133, 153, 162, 166, 168, 179, 187, 194-196, 200, 216, 240, 264, Οἰκονόμου, ἑ.ἀ., σ. 101-103.

4. Μόδης, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν καὶ ἡ Νεώτερη Μακεδονικὴ Ἱστορία, σ. 305, Dakin, ἑ.ἀ., σ. 219, 222, 225-226, 231, 233, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 250-254, 300, Κακκάβου, ἑ.ἀ., σ. 93, Οἰκονόμου, ἑ.ἀ., σ. 89-92.

Ρίγανης (Κολίτσης Γεώρ.)<sup>1</sup>

Ἄ Κολίτσης Κ., ἐκ Λαμίας, ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὴν περιφέρειαν Καστορίας ἀπὸ τοῦ 1903 μέχρι τοῦ 1912. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας κατὰ Τούρκων καὶ Βουλγάρων, τοὺς ὁποίους κατετρόπωνε. Ἐτιμώρησε πολλοὺς καταδότας καὶ ἐνέπνευσε θάρρος εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν.

Ρούβας (Κατεχάκης Γεώρ.), ἀνθυπολοχαγὸς<sup>2</sup>

Ἄ Ρούβας ὡς ὄργανωτὴς καὶ ἀρχηγὸς σώματος εἰς τὴν περιφέρειαν Κλεισούρας ἔδρασε δραστηκῶτα. Διεξήγαγε καρποφόρους μάχας, ἰδίως δὲ εἰς μὲν τὸ Ζέλενιτς (Σκλήθρον) μετὰ τοῦ Καούδη Εὐθ. καὶ τοῦ Πούλακα Βασ. ἐξωλόθρευσεν ὀλόκληρον συμμορίαν κομιτατζήδων, εἰς δὲ τὴν Μπελκαμένην (Δροσοπηγὴν) ὀλόκληρον τουρκικὸν λόχον. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Ζέλενιτς ἐτραυματίσθη εἰς τὴν χεῖρα.

σ. 88

Σακελλαρίου Ἄγγελος, Ἰατρός<sup>3</sup>

Ἄ Σακελλαρίου Ἄγγ., ἐκ Βιλλίων Ἀττικοβοιωτίας, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἔθναπόστολος εἰς τὴν περιφέρειαν Γουμνίσσης ἀπὸ τοῦ 1891, ὅπου ἐχάραξε λαμπρὰς σελίδας ἐθνικῆς δράσεως. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος ἐγκατέστησε πυρῆνας εἰς τὰ χωρία τῆς περιφερείας καὶ περιτρέχων τὰ χωρία ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ ἱατροῦ ἐνεψύχωσε τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Βούλγαροι, ἰδόντες ὅτι ὁ Σακελλαρίου ἦτο ὁ συνδετικὸς κρίκος τῶν κατοίκων πρὸς τὴν μητέρα Ἑλλάδα, προέγραψαν αὐτὸν καὶ τὸν ἐδολοφόνησαν τὴν 30 Νοεμβρίου 1905 δι' ἐνέδρας.

Σημανίκας Ἰωάννης<sup>4</sup>

Ἄ Σημανίκας Ἰωάν., ἐκ Ναούσης, ὡς ὄπλαρχηγὸς σώματος ἔδρασεν εἰς τὰς περιφερείας Μοναστηρίου, Καστορίας, Κορεστίων, Πρέσπας, Κατερίνης, Ναούσης, ὡς καὶ εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν. Μετέσχεν εἰς πολλὰς μάχας κατὰ Τούρκων καὶ Βουλγάρων τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Ρούβα (Κατεχάκης Γεωρ.), Καούδη Εὐθ., Σκουνητῆ Ἐμμ., Καραλιβάνου καὶ ἄλλους, ἰδίως εἰς τὰς φονικωτάτας μάχας τοῦ Ὄστιμα (Τρίγωνον) κατὰ τῶν συμμοριῶν Μητροβλάχου καὶ Κουρσάκωφ, ὡς καὶ εἰς τὸ Ζέλενιτς (Σκλήθρον) κατὰ Τούρκων.

1. Ἄ Κολίτσης καταγόταν ἀπὸ τὴν Χαλᾶρα Καστορίας καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ Λαμία. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 181, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 156, 330.

2. Ἄ ῤυροπούλου, ἑ.ἀ., σ. 41, Παπατζανετέα, ἑ.ἀ., σ. 3, 10, 21, 25, Γερμανοῦ Καραβαγγέλη, ἑ.ἀ., σ. 37-38, Dakin, ἑ.ἀ., σ. 181, 192, 215, 219, 236, 307, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 200, 202-206, 208-214, 222-223, 234, 239-240, 250, 255, 259, 289, 300, 338-341, 349, 374, Μαζαράκης-Αἰνιᾶνος, ἑ.ἀ., σ. 75, 83-84, Οἰκονόμου, ἑ.ἀ., σ. 77-78.

3. Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 157, 270.

4. ἑ.ἀ., σ. 180, 182, 208, 338, 339, 342, 426, 429, 433, Μεταλλινοῦ, ἑ.ἀ., σ. 26-27.

Σίμος (Γκράτσος Στογιάννου)<sup>1</sup>

Ὁ Σίμος, ἐξ Ἀρμένσκου (Ἄλωνα) Φλωρίνης, πρὸ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος ὑπηρετήσεν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Κώττα. Τὸ 1904 ὑπῆρξε πρωτοπαλλήλων τοῦ Παύλου Μελά καὶ κατόπιν προήχθη εἰς ὄπλαρχηγόν. Ὡς δὲ γνωρίζων καλῶς τὸ ἔδαφος, συνειργάσθη μὲ πολλοὺς ἀρχηγούς καὶ ὄπλαρχηγούς. Τὸ 1913 κατὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον ἐσχημάτισε ἐθελοντικὸ σῶμα πρὸς καταδίωξιν τῆς συμμορίας τοῦ βοεβόδα Τσακαλάρωφ.

σ. 89

Σίνης (Κοντογούρης Νικόλαος), ὑπολοχαγὸς<sup>2</sup>

Ὁ Σίνης ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Μακεδονικοῦ κοιμητηρίου εἰς τὸ Μοναστήριον πρὸς ὀργάνωσιν ἀνταρτικῶν σωμάτων, ὅπου εἰργάσθη δραστηριῶς καὶ προσέφερε πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀγῶνα. Ὡς ὀργανωτῆς ὑπῆρξεν ὁ ἐνωτικὸς κρίκος τῶν σωμάτων μετὰ τῶν κατὰ τόπους ὀργάνων τοῦ ἀγῶνος.

Σιωνίδης Μιχαῆλ<sup>3</sup>

Ὁ Σιωνίδης Μιχ., ἐκ Βογδάντσης τῆς Γευγελῆς, κατ' ἀρχὰς ἐνετάχθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀρχηγοῦ Ζήρα Γεώρ., κατόπιν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Κατσιγάρη Ἐμμ. καὶ τέλος ἐσχημάτισε ἴδιον σῶμα, μὲ τὸ ὅποσον ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πυρπόλησιν τοῦ βουλγαρικοῦ χωρίου Μαρβίντσα, εἰς ἐκδίκησιν τῶν ὑπὸ τῶν κοιμηταζήδων φονευθέντων καὶ καέντων εἰς Γκίρτσισταν: τῆς διδασκαλίσσης Αἰκατ. Χατζηγεωργίου ἐκ Γευγελῆς, τοῦ διδασκάλου Κωνστ. Σιωνίδου μετὰ τῆς ἀνηλίκου θυγατρὸς του Ἀνδρονίκης καὶ ἄλλων πέντε Ἑλλήνων. Εἰς μάχην μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἀπεφυλακίσθη τὸ 1908 κατὰ τὸ τουρκικὸν σύνταγμα.

Σκαλίδης Γεώργιος<sup>4</sup>

σ. 90 Ὁ Σκαλίδης Γ. ὡς ἀρχηγὸς σώματος ἔδρασεν εἰς τὴν περιφέρειαν Φλωρίνης. Διεξήγαγε πολλὰς καρποφόρους μάχας. Ἦτο ὀρητικὸς καὶ προέβαινεν εἰς παρακεκινδυνευμένα ἐπιχειρήματα. Κατόπιν προδοσίας ὑπὸ Βουλγάρων συνεπλάκη μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ Γκορνίτσοβον (Κέλλην), ὅπου ἔπεσεν ἡρωικῶς μαχόμενος.

Σκλαβούνος, ἐπιλοχίας<sup>5</sup>

Ὁ Σκλαβούνος Δ. ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασεν εἰς τὴν περιφέρειαν Μορι-

1. Γκράτσος ἢ Ἰωαννίδης Σίμος. Τ σ ἄ μ η, ἔ.ἀ., σ. 140, 144, 166, 180, 200, 365, 370, 418, 433.

2. D a k i n, ἔ.ἀ., σ. 314, Τ σ ἄ μ η, ἔ.ἀ., σ. 242, 265, 306.

3. Τ σ ἄ μ η, ἔ.ἀ., σ. 358, 392.

4. Μ ὀ δ η, ἔ.ἀ., σ. 308-309, Ν ἄ λ τ σ α, ἔ.ἀ., σ. 30, D a k i n, ἔ.ἀ., σ. 255-256, 267-269, 373, Τ σ ἄ μ η, ἔ.ἀ., σ. 204, 267, 307, 328, 380.

5. D a k i n, ἔ.ἀ., σ. 229, Τ σ ἄ μ η, ἔ.ἀ., σ. 218, 316.

χόβου. Διεξήγαγε πολλές καρποφόρους μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων, ὡς καὶ εἰς τὰς τῆς Πρεκοπάνας (Περικοπῆς), τῆ συνεργασίᾳ τοῦ Ντόγρα Κωνστ. καὶ Περδίκας (Νεράντζη Παύλου) κατὰ τῶν Βουλγάρων, καὶ τοῦ Μουρικίου, τῆ συνεργασίᾳ τοῦ Τρομάρα (Σωτηριάδου Ἐμμ.) καὶ τοῦ Φαρμάκη (Κούντουρα Ἡλ.).

#### Σκουντρῆς Ἐμμανουήλ<sup>1</sup>

ἽΟ Σκουνδρῆς Ἐμ. ὡς ἀρχηγὸς σώματος ἔδρασεν εἰς τὰς περισσοτέρας περιφερείας τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας διαπρέψας εἰς πολλές μάχας κατὰ Τούρκων καὶ κομιτατζήδων. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Ὅστιμα τῶν Κορεστίων ὀρέων ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν τῆς ὑπὸ τοῦ βοεβόδα Μήτρου Βλάχου συμμορίας καὶ ἐπολιορκήθη εἰς μίαν οἰκίαν, εἰς τὴν ὅποιαν οἱ κομιτατζήδες ἔβαλον πῦρ, ἀλλὰ διὰ τῆς τόλμης του καὶ τῆς γενναιότητός του διεσώθη ἀβλαβῆς, φονεύσας καὶ πολλοὺς κομιτατζήδας, ὡς καὶ μίαν Βουλγάραν γυναῖκα, ἡ ὅποια ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς τὸν ἐπρόδιδε τὴν στιγμὴν τῆς φυγῆς του.

σ. 91

#### Σπηλιάδης Παναγιώτης, λοχαγὸς<sup>2</sup>

ἽΟ Σπηλιάδης Παν. ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Μακεδονικοῦ κοιμιτάτου εἰς τὸ Μοναστήριον πρὸς ὀργάνωσιν ἀνταρτικῶν σωμάτων μὲ τὸ ψευδώνυμον Παρασκευαΐδης, ὅπου εἰργάσθη δραστηρίως καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ.

Τὸ κέντρον τοῦ Μοναστηρίου ὑπῆρξεν ὁ ἐνωτικὸς κρίκος τῶν σωμάτων μετὰ τῶν κατὰ τόπους ὀργάνων τοῦ ἀγῶνος.

#### Σταύρου Ἀθ., λοχίας πυροβολικοῦ<sup>3</sup>

ἽΟ Σταύρου Ἀθ. ὡς ὀπλαρχηγὸς σώματος ὑπηρετήσεν εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀρχηγοῦ Μάλλιου (Δούκα Στ.) καὶ ἔλαβε μέρος εἰς πολλές μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κομιτατζήδων, ὡς καὶ εἰς τὰς μάχας τοῦ Ὄντρια καὶ τοῦ Λεχόβου (Καστανοχωρίου), εἰς τὰς ὅποιας ἐπέδειξε ἀπαράμιλλον τόλμην καὶ πολεμικὴν ἐμπειρίαν. Ἐφονεύθη ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὡς ἀξιωματικὸς.

#### Τάνης Χρήστος<sup>4</sup>

ἽΟ Τάνης Χρ., ἐκ Στρωμνίτισης, ἔδρασεν ὡς ὀμαδάρχης ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ντάλη (Τσιρογιάννη Βλασ.). Διεξήγαγε πολλές μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κομιτατζήδων μὲ λαμπρὰ ἀποτελέσματα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος καὶ ἐτιμώρησε πολλοὺς Βουλγάρους.

1. D a k i n, ἔ.ἀ., σ. 252, Τ σ ά μ η, ἔ.ἀ., σ. 180, 182-183, 186, 240, 264, 267, 295, 338-339, 342-378, 418, 433.

2. D a k i n, ἔ.ἀ., σ. 203, Τ σ ά μ η, ἔ.ἀ., σ. 242, 306, 430, Κ α κ κ ά β ο υ, ἔ.ἀ., σ. 176.

3. Π. Τ σ ά μ η, ἔ.ἀ., σ. 219.

4. Μ ε τ α λ λ ι ν ο ὕ, ἔ.ἀ., σ. 39.

Ταυγετος (Μαντούβαλος Θεόδωρος), λοχίας<sup>1</sup>

σ. 92 Ὁ Ταυγετος Θ. ὡς ὄπλαρχηγὸς σώματος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γέρμα (Τσοτάκου Νικολάου) ἔδρασεν εἰς τὴν περιφέρειαν/τοῦ Βογατσικοῦ, ὅπου διεξήγαγε πολλὰς μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κομιτατζήδων. Ἐτραυματίσθη τετράκις. Εἰς τὴν μάχην τῆς Λοσνίτισης (Γέρμα) ἔτραυματίσθη σοβαρῶς θελήσας νὰ διασώσῃ τὸν ἀρχηγόν του Γέρμα τραυματισθέντα ἐπίσης σοβαρῶς.

Τερτίκας Χαράλαμπος, λοχίας

Ὁ Τερτίκας Χαρ. ὡς ὄπλαρχηγὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γκούρα (Παπαβιέρου Δημ.,) ἔδρασεν εἰς τὰς περιφέρειας Φλωρίνης καὶ Κοζάνης μὲ λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Εἰς τὴν μάχην τῆς Σέτινας Παπαδιάς διεκρίθη διὰ τὴν τόλμην καὶ τὴν ἀνδρείαν. Συνειργάσθη μὲ τὸν Καρφὴν Ἰωάν., Κατσαδούραν Θωμ., Κατσίγαρην Ἐμμ. καὶ Ἐσλιν.

Τζιτζικάκης Ἐμμανουήλ

Ὁ Τζιτζικάκης Ἐμ., ἐκ Ρεθύμνου τῆς Κρήτης, τὸ 1905 ὡς ὀπλίτης ἐνετάχθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Βολάνη Γεωργ. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Στρεμπένου (Ἀσπρόγεια) κατὰ τῶν Τούρκων ἠχμαλωτίσθη καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὸ Μοναστήριον. Τὸ 1908 ἀπεφυλακίσθη κατὰ τὸ τουρκικὸν σύνταγμα. Ἔλαβε μέρος καὶ εἰς τὸν Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα.

Τόμπρας Γεώργιος, ἀνθυπολοχαγὸς<sup>2</sup>

Ὁ Τόμπρας Γεώργ., ἐκ Κρήτης, ὡς ὄπλαρχηγὸς τοῦ σώματος τοῦ ἀρχηγοῦ Ρούβα (Κατεχάκη Γεωργ.), διεξήγαγε πολλὰς μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κομιτατζήδων καὶ ἰδίως εἰς τὴν μάχην τοῦ Μουρικίου ἀνεδείχθη διὰ τὴν μαχητικότητά του καὶ τὴν πολεμικὴν του ἐμπειρίαν, ὅπου ἐπληγῶθη σοβαρῶς ἀλλ' ἰάθη. Ἐδρασεν καὶ εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν.

σ. 93 Τρομάρας (Σωτηριάδης Ἐμμ.,) ἀνθυπολοχαγὸς<sup>3</sup>

Ὁ Τρομάρας ὡς ἀρχηγὸς σώματος ἔδρασεν εἰς τὸ Μορίχοβον ἀπὸ τοῦ 1905 μέχρι τοῦ 1907, ὅπου διεξήγαγε ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κομιτατζήδων. Ἐκ τῶν πολλῶν ἀλλεπαλλήλων μαχῶν αἱ μεγαλύτεραι ἦσαν τοῦ Μουρικίου κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τῆς Πρεκοπάνας (Περικοπῆς), εἰς τὴν ὁποίαν ἐξωντώθησαν πολλοὶ κομιτατζήδες.

Τσάκαλος (Σακῆς), Ἰατρός Ἰσραηλίτης<sup>4</sup>

Ὁ Τσάκαλος, ἐκ Λαρίσης, ὡς ἰατρός ἀνταρτικῶν σωμάτων ἔλαβε μέρος

1. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 279, 284, 319, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 294, 295, 353, 367, 374, 375.

2. Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 377, 394.

3. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 228, 447, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 240, 267.

4. Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 307, 398.



εἰς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα καὶ εἰργάσθη εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν. Ἐλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας κατὰ τῶν κομιτατζήδων διὰ τὴν ἐκδίωξιν αὐτῶν ἐξ αὐτῆς.

Τσαούσης Χρῆστος<sup>1</sup>

Ὁ Τσαούσης Χρ., ἐκ Χρουπίστης (Ἄργους Ὀρεστικοῦ) τῆς Καστοριάς, ἔδρασεν ὡς διμοιρίτης εἰς σώματα διαφόρων ὀπλαρχηγῶν ὡς τοῦ Γρηγορίου Στεφ., Κατσαδοῦρα Θωμ., τοῦ Βέργα καὶ ἄλλους. Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν πυρπόλησιν βουλγαρικῶν χωρίων καὶ ἐτιμώρησε πολλοὺς προδότας Βουλγάρους.

σ. 94

Τσέγκας Δημήτριος<sup>2</sup>

Ὁ Τσέγκας Δημ., ἐξ Ἡλείρου, τὸ 1906 προσελήφθη ὡς ὑπαρχηγὸς τοῦ σώματος Κωνστ. Γαρέφη. Μετὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν βοεβόδων Λούκα Καρατάσου καὶ τὸν θάνατον τοῦ Γαρέφη, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ σώματος καὶ ἐξηκολούθησε τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς περιφερείας Μοριχόβου ἐκ τῶν κομιτατζήδων. Τὸ 1912, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, μὲ 50 ἄνδρας κατέλαβε τὴν Δωδώνην.

Τὸ 1913 μὲ 15 ἄνδρας ἐξεκκαθάρισε τὸ Ξενοδοχεῖον Θεσσαλονίκης Γκράντ - Ὅτέλ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Τὸ 1914 μὲ σῶμα 40 ἀνδρῶν ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Ἡπειρωτικὸν ἀγῶνα.

Τσιτσιμης Δημήτριος

Ὁ Τσιτσιμης Δημ., ἐκ Στρωμνίτης, διετέλεσεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀκρίτα (Μαζαράκη Κων.). Ἐξεπαιδεύθη εἰς Πόρον καὶ ἔδρασεν ὡς ὀπλαρχηγὸς εἰς τὰς περιφερείας Στρωμνίτης, Γευγελῆς, Μελενίκου καὶ Σερρών, σκορπίσας τὸν φόβον καὶ τὸν τρόμον τῶν Βουλγάρων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὺς ἐτιμώρησε καὶ ἐφόνευσε, ὡς καὶ τὸν βοεβόδαν Σιώπωφ. Συνειργάσθη μὲ τοὺς Κατσίγαρην Ἐμμ., Παπαμαλέκον Ἐμμ., Καραϊσκάκην Γεώρ. ἐκ Βογδάντης τῆς Γευγελῆς, Σιωνίδην Μιχ., Γκογκολάκην (Μητρούσην), καὶ ἄλλους.

Τηλιγάδης Γεώργιος, ἀνθυπολοχαγὸς<sup>3</sup>

Ὁ Τηλιγάδης Γ. ὡς ὑπαρχηγὸς τοῦ σώματος Ἄγρα (Τέλλου Ἀγαπηνῶ) σ. 95 ἔδρασεν εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν. Ἦτο δραστήριος / καὶ πολὺ τολμηρὸς. Ἐλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας κατὰ τῶν κομιτατζήδων καὶ ἰδίως εἰς τὴν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς ὠχρωμένης καλύβης τοῦ ἀρχηγείου τῶν κομιτατζήδων, εἰς τὴν ὁποίαν ἐτραυματίσθη ἐλαφρῶς.

1. Dakin, ἑ.ἀ., σ. 209, 240.

2. Μαζαράκη - Αἰνιᾶνος, ἑ.ἀ., σ. 102.

3. Παπατζανετέα, ἑ.ἀ., σ. 30-31, 33, 37, 41, Dakin, ἑ.ἀ., σ. 280, 282, Τσάμη, ἑ.ἀ., σ. 352, 354.

Φιλιππίδης Παπαπέτρος<sup>1</sup>

Ὁ Παπαπέτρος ἦτο ἱερεὺς εἰς τὸ χωρίον Κλεπούσα τῆς περιφερείας Σερρών. Διεκρίθη διὰ τὰ ζωηρά πατριωτικὰ αἰσθήματά του καὶ τὴν προθυμίαν του διὰ πᾶσαν ἐθνικὴν ἐνέργειαν. Ὡς πράκτωρ συνετέλεσεν εἰς τὴν τιμωρίαν πολλῶν Βουλγάρων, τῶν Κόνιεφ, Τσαλδάρωφ, Τάσκαν καὶ ἄλλους.

Φαρμάκης (Κούντουρας Ἡλίας)<sup>2</sup>

Ὁ Φαρμάκης Ἡλ., ἐκ Βλάτσης (Βλάστης), ἐνετάχθη ὡς ὀπλίτης εἰς τὸ σῶμα τοῦ Βέργα (Μάνου Πέτρου). Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Μουρικήου, εἰς τὴν ὁποίαν συνέπραξε καὶ ὁ Ρούβας (Κατεχάκης Γεωργ.). Ἄναδειχθεὶς ὄπλαρχηγός, κατήρτισε ἴδιον σῶμα καὶ μετὰ τοῦ Τρομάρα (Σωτηριάδου Ἐμμ.) διεξήγαγον πεντάωρον μάχην κατὰ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς Ἄγ. Παντελεήμονα τοῦ Βλάτση. Κοτόπιν μετέβη εἰς Μορίχοβον, ὅπου ἔδρασε δραστηρίως κατὰ τῶν κομιτατζήδων, ὑπὸ τῶν ὁποίων προδοθεὶς, περικυκλοῦται ὑπὸ πολυαρίθμου τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ γενναίως μαχόμενος, —κατεστράφησαν τὰ σώματά των— φονεῦται καὶ ὁ Κρόμπας. Ὁ Φαρμάκης διεσώθη ριφθεὶς εἰς τὸν παρακείμενον ποταμόν. Καταρτίζει νέον σῶμα καὶ συνεχίζει τὸν ἀγῶνα μετὰ τοῦ συμπράξαντος σώματος τοῦ Κρόμπα (Λυμπεροπούλου Μ.) μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος 1908.

σ. 96

Φιωτάκης Παναγιώτης<sup>3</sup>

Ὁ Φιωτάκης Π. ὡς ὄπλαρχηγός ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βάρδα (Τσόντου Γεωργ.) ἔδρασεν εἰς τὸ Μορίχοβον καὶ τὰ Κορέστια. Ἐλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας κατὰ Τούρκων καὶ κομιτατζήδων, διακριθεὶς διὰ τὴν πολεμικὴν ἐμπειρίαν, διὰ τὴν γενναϊότητά του καὶ τόλμην. Συνειργάσθη μετὰ τοῦ Ρεμπέλου (Τσολακοπούλου Χρ.), τοῦ Καούδη Εὐθ. καὶ Καραβίτη Ἰωάν. καὶ ἄλλους.

Φλάμπουρας (Θειάφης Ε.), ἀνθυπολοχαγός<sup>4</sup>

Ὁ Φλάμπουρας ὡς ὄπλαρχηγός τοῦ σώματος Γκούρα (Παπαβιέρου Δημ.) ἔδρασεν εἰς τὰ Κορέστια καὶ τὰ Καστανοχώρια καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μεγάλην μάχην παρὰ τὸ δάσος τοῦ Λεχόβου (Καστανοχωρίου) μετὰ πολυαρίθμου τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ εἰς τὴν μάχην τῆς Βέρμπιανης. Συνειργάσθη καὶ μετὰ τοὺς Βάρδαν (Τσόντον Γεώργ.), Περδίκαν (Νεράντζην Παῦλον) καὶ Κατσίγαρην Ἐμμ.

1. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 154.

2. Γεωργίου, ἔ.ἀ., σ. 67-68, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 154, 240, 267, 365, Μεταλλινοῦ, ἔ.ἀ., σ. 24-25.

3. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 267, 271, 374, Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 267, 307, 328-329.

4. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 319. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 370, 374-377.

Φραγκόπουλος Σπύρος, ἀνθυπολοχαγός<sup>1</sup>

Ἄσπυρος Φραγκόπουλος Σ. ὡς ὄπλαρχηγὸς ἔδρασε κατ' ἀρχὰς μετὰ τοῦ Παύλου Μελά εἰς τὴν περιφέρειαν Κοζάνης, ἀργότερον εἰς Μορίχοβον Ἐδέσσης καὶ Γευγελῆς. Διεξήγαγε πολλὰς μάχας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κομιτατζήδων, εἰς δὲ τὴν μάχην τοῦ Παϊκού ὄρους, τῆς περιφέρειας Γευγελῆς, μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐφονεύθη μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ Κόδρου (Μωραΐτου Μιχ.), ἠρωϊκῶς μαχόμενοι.

σ. 97 Φουρτούνας (Μπουφίδης Χαράλ.)<sup>2</sup>

Ἄσπυρος Φουρτούνας Χ., ἐκ Κολοσσίου τῆς Στρωμνίτιδος, ὡς ὄπλαρχηγός, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὄργανοτοῦ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος περιφέρειας Στρωμνίτιδος, ἔδρασε μὲ λαμπρὰ ἀποτελέσματα εἰς τὴν περιφέρειαν ταύτην καὶ ἐτιμώρησε πολλοὺς Βουλγάρους καὶ ἐσταθεροποίησε τὸ ἑλληνικὸν αἰσθημα τῶν κατοίκων. Συνειργάσθη μὲ τὸν Νικοτσάραν (Παπαϊωάννου Παντ.), Καραϊσκάκη Γ., Τσιτσιμην Δημ. καὶ ἄλλους.

Φούφας (Ζαχαρίας Ἀνδρουτσος ἢ Παπαδάς)<sup>3</sup>

Ἄσπυρος Φούφας ὡς ὄπλαρχηγός ἔδρασε εἰς τὴν περιοχὴν Καϊλαρίων καὶ τὸ ὄρος Βίτσι. Διεξήγαγε πολλὰς καρποφόρους μάχας καὶ ἐτιμώρησε πολλοὺς Βουλγάρους. Τὸν Μάϊον τοῦ 1907 ἐπετέθη ἐναντίον πολυαριθμοῦ συμμορίας κομιτατζήδων, τοὺς ὁποίους ἀπεδεκάτισε καὶ διεσκόρπισε. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Παλαιχωριῦ (Καϊλαρίων) μετὰ πολυαριθμοῦ βουλγαρικῆς συμμορίας, διὰ τὴν δώση θάρρους εἰς τοὺς ἄνδρας του, ὤρμησε κατὰ τῶν κομιτατζήδων ἄνευ προφυλάξεων, ἐβλήθη ὑπὸ σφαίρας καὶ ἔπεσε νεκρός.

Χαρίσης Γεώργιος<sup>4</sup>

σ. 98 Ἄσπυρος Χαρίσης ὡς ὄπλαρχηγός ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μαρούδα Ἰωάν. ἀπεστάλη μετὰ τοῦ σώματός του εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν, ὅπου ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἄγρα (Τέλλου Ἀγαπηνοῦ). Κατόπιν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Λύκα Πέτρου / ἔλαβε μέρος εἰς τὴν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἀρχηγίου τῶν κομιτατζήδων. Συνειργάσθη καὶ μὲ τοὺς Ζερβέαν Παρασκ. καὶ Κάλλαν (Σάβρον Κ.).

1. Νά λ τ σα, ἔ.ἀ., σ. 30. D a k i n, ἔ.ἀ., σ. 201, Τ σ ά μ η, ἔ.ἀ., σ. 271, 273, 290.

2. D a k i n, ἔ.ἀ., σ. 300. Τ σ ά μ η, ἔ.ἀ., σ. 400, 426.

3. Μ ε τ α λ ι ν ο ῦ, ἔ.ἀ., σ. 40, Γ ε ρ μ α ν ο ῦ Κ α ρ α β α γ γ ἔ λ η, σ. 43, 112, Μ α ζ α ρ ά κ η - Α ἰ ν ι ά ν ο ς, ἔ.ἀ., σ. 78, Γ ε ω ρ γ ί ο υ, ἔ.ἀ., σ. 57-58, 60-61, D a k i n, ἔ.ἀ., σ. 252, 259-260, 262, 266, 272, 312, 314, 315, 317, Τ σ ά μ η, ἔ.ἀ., σ. 266, 300, 306, 317-319, 326, 332, 364, 370, 373, 377-378, 407, Κ α κ κ ά β ο υ, ἔ.ἀ., σ. 148, Ο ἰ κ ο ν ό μ ο υ, ἔ.ἀ., σ. 121-124.

4. D a k i n, ἔ.ἀ., σ. 211, Τ σ ά μ η, ἔ.ἀ., σ. 159, 230.

## Χατζηποστολόου Χαρ.

Ὁ Χατζηποστολόου Χ., ἐκ Λήμνου, ἐμφορούμενος ἀπὸ πατριωτικὰ αἰσθήματα, μετέβη εἰς τὴν Ἀνατολ. Μακεδονίαν καὶ προσελήφθη εἰς τὸ ἑλληνικὸν προξενεῖον Καβάλας. Ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἐκτελεστικὸν ὄργανον καὶ ἐφόνευσε τὸν ἐκ Σερρῶν Βούλγαρον πράκτορα Κόλαν, ὁ ὁποῖος ἦτο ὄργανον τῆς τουρκικῆς ἀστυνομίας καὶ τὸν διαβόητον Βούλγαρον Ἐγιατζῆν Γεώργ. Ἐλαβε μέρος καὶ εἰς τὸν Ἡπειρωτικὸν ἀγῶνα.

Χατζηγεωργίου Αἰκατερίνη διδασκάλισσα<sup>1</sup>

Ἡ Χατζηγεωργίου Αἰκ. διδασκάλισσα, ἐκ Γευγελῆς, ὑπῆρξε ἡ πρωτομάρτυς εἰς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα ἐκ τοῦ διδασκαλικοῦ κόσμου. Ὡς διδασκάλισσα τοῦ χωρίου Γκίρτσιστης διετάχθη ὑπὸ τῶν κομιτατζῆδων νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν τῆς. Μὴ ὑπακούσασα εἰς τὰς διαταγὰς τῶν, περικυκλώθη εἰς τὴν κατοικίαν τῆς, ὅπου εὐρίσκοντο ὁ ἰδιοκτήτης τῆς κατοικίας Ἄγκος Σίσκος μετὰ τῆς συζύγου του Ζαχαρίας καὶ τῆς 12ετοῦς θυγατρὸς του Πασχαλίνας, ἐνὸς γείτονος Γρηγορίου Μήλιου ἐκ Βογδάντσης, τοῦ εἰς Γκίρτσιστην διδασκάλου Κωνστ. Σιωνίδου καὶ τῆς θυγατρὸς του καὶ μαθήτριας Ἀνδρονίκης. Μετὰ τετράωρον μάχην οἱ κομιτατζῆδες ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν οἰκίαν. Ἄπαντες οἱ ἐνοικοὶ ἐπιχειρήσαντες νὰ ἐξέλθουν ἐφρονεύθησαν καὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὸ πῦρ.

σ. 99

## Χιονᾶκος Ἡλίας

Ὁ Χιονᾶκος Ἡλ. ὡς ὄπλαρχηγὸς σώματος ἔδρασεν εἰς πολλὰς περιφερείας τῆς δυτικῆς Μακεδονίας, σκορπίσας τὸν φόβον καὶ τὸν τρόμον τῶν Βουλγάρων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὺς ἐτιμώρησε. Συνειργάσθη μὲ τοὺς Λίτσαν (Βλαχάκην Ἀντ.), Καρφήν Ἰωάν., Φλάμπουραν (Θειάφην Ε.) καὶ ἄλλους.

## Οἰκονόμου Κωνσταντῖνος

Ὁ Οἰκονόμου Κ., ἐκ Σμοκβίτσης Γευγελῆς (νῦν Σερβία), ὡς ὄπλαρχηγὸς σώματος ἐξ ἀνδρῶν καθαρῶς Μακεδόνων καὶ τῶν πλείστων ἐκ Γευγελῆς, ἔδρασεν εἰς τὴν περιφέρειαν Γευγελῆς καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δράγα ἢ Ἀριστείδου (Κακουλίδου Γεωργ.) εἰς μάχην μετὰ πολυαριθμοῦ συμμορίας κομιτατζῆδων, εὐρεθὲν τὸ σῶμα του εἰς ἀκάλυπτον θέσιν, ἐξ ἐνέδρας καὶ διὰ προδοσίας διεσκορπίσθη καὶ ἐκ τῶν ἀνδρῶν του ἐφρονεύθη εἰς καὶ μόνος, τῶν λοιπῶν διαφυγόντων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης. Ὁ Οἰκονόμου ἐκ τῆς μεγάλης λύπης του μετ' ὀλίγον ἀπεβίωσεν.

Οἱ ἄνδρες τοῦ σώματος του ἦσαν:

- 1 Βλάχος Πέτρος
- 2 Βογιατζῆς Ζαφείριος

1. Τ σ ἄ μ η, ἔ.ἀ., σ. 79, 173, 228.

- σ. 100
- 3 Δοκτόρης Θάνος
  - 4 Δοϊτσίνης Λάζαρος
  - 5 Ζάικος Πέτρος
  - 6 Μόσχος Γεώργιος
  - 7 Μπισίρης Ἀντώνιος
  - 8 Μικρὲς Δημ.
  - 9 Ξανθὸς Κωνσταντῖνος
  - 10 Ράλλης Λάζαρος
  - 11 Σερμενλῆς Πέτρος
  - 12 Διμόνης Τάσιος
  - 13 Πετρίδης Μιχ.

καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐξ ἄλλων χωρίων τῆς περιφέρειας Γευγελῆς, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν ἐξηκριβώθησαν.

Δράγας (Κακουλίδης Γεωρ. ἢ Ἀριστείδης)<sup>1</sup>, ὑπολοχαγὸς

Ὁ Δράγας ὡς ἀρχηγὸς καὶ ὀργανωτὴς τοῦ ἀγῶνος καὶ ἀνταρτικῶν σωματῶν ἐδρασεὶν εἰς τὴν περιφέρειαν Γευγελῆς καὶ εἰργάσθη μετὰ δραστηριότητος προσενεγκῶν ὑπηρεσίας ὑψίστης ἐθνικῆς σημασίας. Διὰ τῶν σωματῶν του κατάρθρωσε νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν ἑλληνισμὸν πολλὰ χωρία. Ἐὰν δὲν ἀνεκηρύσσετο τὸ τουρκικὸν σύνταγμα τὸ 1908, ὅλα τὰ πέριξ τῆς Γευγελῆς χωρία θὰ ἐπέδιδον αἰτήσεις εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς τῆς Γευγελῆς ὅτι θὰ ἐπανήρχοντο εἰς τὸν ἑλληνισμόν.

Ἰδρυμα Μελετῶν  
Χερσονήσου τοῦ Αἴμου

ΚΩΝΣΤ. ΑΠ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

1. Dakin, ἔ.ἀ., σ. 201, Π. Τσάμη, ἔ.ἀ., σ. 225, 291, 295.

## RÉSUMÉ

Constantin A. p. Vacalopoulos, Un registre inédit des combattants Grecs pendant la lutte en Macédoine 1904-1908.

L'auteur présente dans cette étude un registre anonyme inédit, conservé aujourd'hui dans les Archives de l'Institut des Études Balkaniques à Thessalonique. Dans ce registre sont esquissées avec exactitude les personnalités des principaux combattants Grecs pendant la lutte macédonienne, leur vie et leur participation aux combats divers. Une introduction détaillée présente le matériel avec les commentaires historiques et bibliographiques nécessaires.